

STIWEN
MASUD

ÝAGTYLYGA TARAP

ÝAŞ MUSULMAN HAKYKATYŇ GÖZLEGINDE

ÝAGTYLYGA TARAP

ÝAŞ MUSULMAN HAKYKATYŇ GÖZLEGİNDE

STIWEN MASUD

Originally published in English under the title
Into the Light by Steven Masood
© 1986 by Steven Masood.

© 1997 for the Turkmen Edition.
All rights reserved. International copyright obtained

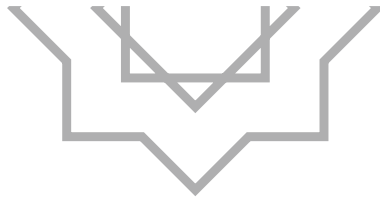
Minnetdarlyk

Isanyň nuruna gelenimden bári: «Näme üçin we nädip mesihi bolduň?» diýip, maňa berilýän soragy, köpler gaýtalaýarlar. Men höwes bilen öz wakamy gürrüň berýärim, emma ony ýazmaça görnüşde, jikme-jik edip ýazmaga höwesim ýokdy.

Emma ahyrsoňy Abu-Dabidäki ýygnanyşykda dostlarym Bill Hampson, Brýus we Iwetta Albreht meni muňa yrdylar. Maňa beren goldawlary hem-de meniň üçin eden doga-dilegleri üçin, Rojer we Kollet Bakleý dagylara hem-de ýokarda agzap geçen dostlaryma, men öz minnetdarlygymy bildiresim gelýär. Şeýle-de magnitofon ýazgysyndan hem-de meniň bulam-bujar ýazgylarymdan şu kitaby taýýarlamaga eden kömekleri üçin Dan Wudiň we Jeof Riçardz dagylara-da, men özümiň minnetdarlygymy bildiresim gelýär.

Şeýle-de, Li Turner, Alan Aşurst, has-da Margaret we Oskar dagylara köp sag bolsun aýdýaryn, biziň ONUŇ ugrunda alyp baran göreşimizde özüm bilen tirkeşen we gürründeş bolan ähli mesihilere we musulmanlara aýratyn minnetdarlyk sözlerimi aýdasym gelýär.

Stiwen Masud

1

Düýş

Men, azaşan we aglaýan oglanjyk, ýoluň çatrygyna geldim. Men ýoldan ötýän-geçýänlerden bu ýollaryň haýsysynyň meniň öýüme eltjekdigini soraýardym, ýöne olaryň hiç biri-de aýdyp bilmeýärdi. Ahyrsoňy men ýollaryň birini çak bilen saýlap alyp, ýeke özüm gamgyn halda ýöräp ugradym.

Meniň içim açdy. Men birdenkä ýetişen miwelerden ýaňa agaçlarynyň şahalary egilişip duran, owadan bagy görýärin. Bagyň daş-töweregi beýik haýat bilen aýlanandy, meniň önümde bolsa ýapyk derweze dur. Men ol derwezäni açjak bolup birnäçe gezek synanyşýaryn, ýöne ony açyp bilmeýärin.

«Derwezäni açáýyň. Men gaty ajykdim. Men birazrak miwe satyn aljak. Men ajykdim, miwe satyn alar ýaly meniň pulum bar. Sizden haýyş edýärin, derwezäni açáýyň» diýip men gygyrýaryn. Meniň önümde derweze ýuwaşjadan jygyldap açylýar.

Bagyň içinde birnäçe çağa oýnap ýör. Men olaryň ýanyna barýaryn. Meni göreňde, olar oýnap duran oýunlaryny goýýarlar. Men olara: «Men öýümize barýan ýoly ýadymdan çykardym. Eger-de öýümize gijä galyp barsam, atam-enem meni urarlar» diýýärin. Men seredip durkam, ol çagalaryň biri elindäki almadan agzyny dolduryp dişläp alýar. Men oňa seredip: «Men örän ajykdim» diýip gaýtalaýaryn.

«Kaka, seret bize kim geldi!» diýip, çagalar kakalaryny çagyryýarlar. Yzma gaňrylyp seredenimde, bir garrynyň, ýöne

garry bolsa-da, heniz sagdyn we daýaw adamyň agaçlygyň arasyndan çykyp, bize tarap ýöräp gelýändigini görýäris. Mende ol adam — meniň hem Kakam! — diýen bir geň duýgy döredi. Birden-de men gorkup, yzyna dönüp ökjäni götermek isleýäris, ýöne onuň sesi meni saklanmaga mejbur edýär.

«Oglum! Çagajygym! Men saňa gaharlanamok. Sen-de edil beýlekiler ýaly meniň çagam» diýip, ol gygyrýar.

Bu ses meniň kakamyň sesi däl, onda-da men saklanyp, oňa tarap öwrülýäris. Soňra ol meni tutup, gujagyna alýar. Beýleki çagalar bolsa, daşyma üýşüp, meni ogşajylar. Özleriniň sebetlerinden çykaryp, maňa miweleri berýärler. Soňra özleriniň Kakalary bolan, şol garry adam barada hem-de Onuň özlerini söýüşi hakynda, olar maňa gürrüň berýärler. Öz öýümüzde men özüme bolan söýgini duýmaýardym, şonuň üçin maňa özleri bilen ýaşamaga rugsat bermeklerini olardan haýyş edýäris.

«Maňa-da özüňiz bilen ýaşamaga rugsat berseňizläň. Men siziň bilen mekdebe gatnajak. Siziň mugallymyňyzyň Muhammet Ysmaýyl ýaly meni urmajadygyny, men bilýäris!».

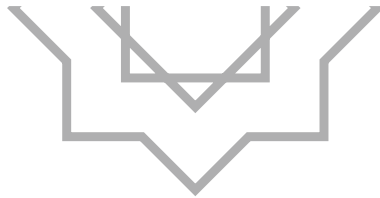
Çagalaryň kakasy maňa ýylgyrды-da: «Oglum, seni urmazlygyny, Muhammet Ysmaýyldan men eýýäm haýyş etdim. Gowy oglandygyň üçin, sen hakynda alada etmelidigini, men oňa aýtdym» diýip, ol aýdýar.

Men oňa ýapysşyp, ýüzümi onuň egnindäki ak eşikleri bilen ýapýaryn.

«Ýok, Kaka. Men bu ýerde seniň bilen ýaşajak».

Ol maňa mylaýymlyk bilen: «Oglum, sen akyllý çaga. Akyllý çagalar bolsa, özleriniň Kakalaryna gulak asýandyrlar. Häzir sen yzyňa, şol öňki mekdebiňe git. Haçanda ol ýerdäki okuwyňy gutaranyňda, meniň mekdebimde okamaga saňa rugsat bererin. Indi bolsa ýör, men seni öýüňize eltip gaýdaýyn» diýýär.

2

Ahmedileriň arasynda geçen çağalyk ýyllarym

Men ertir namazy wagtynda doglupdyryn. Biziň berk dini dāp-dessurymyza laýyklykda bolsa, muňa has gowy zat hökmünde seredilýärdi.

*Aşado un La Ilaha illallah
Muhammadar — rasulullah*

Kakam meni elinde tutup, meniň ata-babalarymyň musulman dünýäsindäki ornumy kesgitleýän, ýörite aýdylmaly dogalary gulagyma pyşyrdap aýdanda, ol begenýärdi. Dāp-dessurda bellenilişi ýaly, onuň täze aýaly bu ýerde — özüniň ata-enesiniň öýünde, oňa ýene bir ogul dogrup berdi. Meniň ejemiň öz adamsynyň oglunyň ejesi hökmünde, özüniň täze roluny ýerine ýetirdim diýip pikir edendigine hiç hili şübhe ýok, sebäbi musulman jemgyýetinde ogullara uly hormat goýulýar. Hudaýdan gyz dilenip edilýän dogalardan, ogul dilenip edilýän dogalar köpräk.

Olar maňa Masud Ahmet Han diýip at dakdylar. Ahmet ady — bu Muhammet pygamberiň beýleki adydy hem-de biziň Ahmedi jemgyýetimiz özüniň adyny şu atdan alyp gaýdýar. Şeýle jemgyýetde Ahmet adyny götermegiň özi uly hormatdy.

1951-nji ýylyň 30-njy noýabr güni irden, Päkistanyň demirgazygynda, Peşawardan 45 kilometr töweregi daşlykda ýerleşýän Tarnabda howa salkyndy. Meniň ejemiň ata-enesi

baý mülkdardylar we olar öz ýerlerini ýerleri işläp bejerýän kärendeçi daýhanlara kärendesine berýärdiler. Daýhanlar ýerden peýdalanmagyň tölegi hökmünde, özleriniň ýetişdiren hasylynyň bir bölegini meniň babama berýärdiler. Erbet tarapy, meniň babam akylyly-paýhasly adam däl-di, şol sebäpli-de, ahyrsoňy ol öz ýerlerine edýän gözegçiligini ýitirdi. Ýöne bu — başga waka.

Men doglan wagty, meniň babam ýigrimi baş adamdan ybarat bolan uly maşgalanyň ýolbaşçysydy. Onuň birnäçe gyzy bolup, ogly bolsa ýekejedi. Meniň durmuşymyň ilkinji üç-dört ýyly onuň öýünde geçdi, hem-de her bir çaga mahsus bolşy ýaly, äpet uly jaý görnüşinde, onuň öýi meniň ýadymda galdy. Şu töwerekdäki beýleki öýler ýaly, bu öý-de laýdan bejerilen kerpiçden gurlandy hem-de içi salkyn bolýardy. Öý içki howlynyň töwreginde gurlup, on ýa-da on baş otagdan ybaratdy. Onuň daş tarapyny bolsa, howa yssy wagty otaglary Günüň şöhlelerinden goraýan, uly eýwan gurşap alýardy. Eýwandan aňyrdan bolsa, üzüm agaçlary uzalyp gidýärdi. Bu ajaýyp öýdür diýip, men pikir edýärdim we ol ýerden gaýtmak maňa örän agyr düşüpdi. Soňra, takmynan ýedi ýaşymdakam, men ejem-kakam bilen ol ýere ýene-de bardym, ýöne şondan soň men ol ýere barmadym.

Şol wagtyň birtopar baý mülkdarlarynda bolşy ýaly, meniň babamda-da öz ýerinde hususy metjidi bardy. Hatda şu günki günlerde-de bu gabat gelýär. Şol ýerden günde baş gezek namaza çagyrylyş — *azan* aýdylýardy we biz özümiziň edip duran ähli işimizi goýup, namaza durmalydyk.

Allah-o-Akbar, Allah-o-Akbar...

Hudaý beýikdir, Hudaý beýikdir

Aşhado anna Muhammadar-Rasulullah

Muhammediň Hudaýyň wekilidigine men şaýatlyk edýärim.

Namaza gel... Alladan başga hiç kim sejde edilmä mynasyp däl-dir.

Wepaly musulmanlary namaza çagyryýan *muezziniň* sesi, irden, heniz daş-töwerek asuda we howa salkyn wagty, бүтін мülke ýaňlanýardy. Sesiň ýaňy bolsa alyslara şol ýaňlanyp gidip duran ýaly bolup eşidilýärdi.

Çaga üçin bu örän ýakymly durmuşdy. Maşgalamyzda ýaşayanlaryň ählisiniň maňa bolan söýgüsi bilen, men hiç bir zadyň aladasyny etmän ýaşayardym. Biziň hemmämiz bile ýaşayardyk. Musulman ýurtlarynda doglan islendik çaga ýaly, öz ömrümiň ilkinji ýyllaryny men esasan aýal-gyzlaryň arasynda geçirdim. Diňe soňundan, erkek adamlar meniň durmuşymda belli bir orun tutup başladylar. Kakam şol wagtlar we soňra hem, köplenç, öýde bolmaýardy. Göwnüme bolmasa, ol hemişe syýahat edip ýören ýalydy. Onuň nireä gidýänini hiç kim bilmeýän ýalydy, meniň ony gowy görendigime garamazdan, ömrümiň çagalyk ýyllarynda ol esasy orny tutmandy.

Meniň kakam Owganystanda doglupdyr. Onuň maşgalasy obada hormatlanýan ekeni: meniň atam obanyň dini ýolbaşçysy bolupdyr. Ol meniň kakam heniz birnäçe aýlyk çaga wagty ölüpdür. Tiz wagtdan enem hem aradan çykypdyr. Birnäçe ýylyň dowamynda meniň kakam şol obada ejesiniň dogany, ýagny daýysy bilen ýaşapdyr. Ýöne ol on üç ýaşyna ýetende, onuň durmuşyny üýtgeden bir ýagdaý bolup geçipdir.

Atam ölende, öz ogluna köp ýeri miras galdyrypdyr. Şol ýere kakamyň deregine onuň daýysy seredýän eken. Ol ulalanda, bir gezek onuň ýanyna birnäçe adam gelip, daýysynyň mirasa eýe bolmak üçin ony öldürmek isleýändigini aýdypdyr. Meniň kakam örän gorkupdyr, ýöne diňe iki ýyldan soň gaçmagy ýüregine düwüpdür.

Ol Owganystanyň günorta-gündogar araçägininiň golaýynda ýerleşen uly Kwetta şäherine gelipdir. Soňra Kwetta Hindistana degişli bolupdyr, 1947-nji ýyldaky bölünişikden soň bolsa, ol şäher Päkistana degişli bolup galypdyr. Kakam şol ýerde ahmediler sektasynyň missioneri bolan bir rehimli adama duşupdyr. Onuň kakama rehimi gelip, ony öz öýünde ýaşamaga alypdyr. Birazrak

wagt geçeninden soň, kakam şol rehimli adamyň gyzyna öýlenipdir we olaryň birnäçe çagasy bolupdyr.

1935-nji ýylda gije Kwettada güýçli ýer titreme bolupdyr. Şäher ýumrulyp weýran bolupdyr hem-de 60 müň töwerek adam wepat bolupdyr. Şol wepat bolan adamlaryň arasynda meniň kakamyň aýaly we iki sany çagasy hem bar eken. Jaý weýran bolanda kakamyň üstüne ýykylan gapy, jaýyň döwlen bölekleriniň onuň üstüne gaçmagyndan gorap, ony halas edipdir. Şonuň netijesinde, şu wagt men ýaşap ýörün!

Men dünýä inen wagtym, kakam yslam dininiň ahmediler sektasynyň ýolbaşçysy bolan halifiň şahsy goragçysy bolup işleýär ekeni. Ýöne bu onuň girdejisiniň ýeke-täk çeşmesi däl. Ol dürli-dürli kärler bilen meşgullanyp görüpd. Bir wagtlar ol elektrik harytlary satylýan uly bolmadyk dükanyň hojaýynydy, soňra bolsa, ol özüniň köwüş tikýän fabrigini açypdy. Ahmediler sektasynyň missionerleriniň munuň ýaly hünärleri öwrenmeklige borçly bolandyklary üçin, ol ony heniz Kwettada ýaşayan wagty öwrenipdi. Ädikçiniň ogly diýip, käwagtlar dostlarym meniň gaharymy getirýärdiler.

Özlerini ahmediler diýip atlandyran 12 mln. töweregi adam bar. Ahmedi missionerleriň sektanyň düýbünü tutujy Mürze Gulam Ahmediň taglymatyny ýaýratmagynyň netijesinde dünýäniň dürli böleklerinde uly guramalar döredi, mysal üçin, Günbatar Afrikada we Günorta-Gündogar Aziýada. Emma ahmediçileriň köpüsi Päkistanda ýaşayar.

Gulam Ahmet takmynan 1835-nji ýylda Lahor şäherinden yetmiş mil daşlykda, Päkistan bilen häzirki araçägiň edil gündogarynda ýerleşýän Hindistanyň Kadian şäherinde eneden dogulýar. Ol örän dindar musulman adam bolupdyr hem-de yslamyň täze durmuşdan dolmagyny isläpdir. 1880-nji ýyllarda ol gudratly düýşleri görüp başlapdyr hem-de özüniň dünýädäki dinleriň mukaddes kitaplarynyň köpüsinde, şol sanda mesihileriň mukaddes kitaby bolan Mukaddes Kitapda wada edilýän Mesihdigini tassyklap ugrapdyr. Ol özüniň

Isa Mesih (Isa pygamberiň) ruhy we gudraty bilen gelendigini jar edipdir, ýöne muňa seretmezden, Isa Mesihniň yzyna eýerijiler bolan mesihilere az hormat goýupdyr.

Ahmedileriň öňe sürýän dini taglymaty esasy meseleler boýunça, iki sanysyndan başga, ortodoksal musulman taglymaty bilen gabat gelýär. Şu aýratynlyklaryň birinjisi ahmedileriň Gulam Ahmede Mesih-serdar hökmünde orun berilmelidigini we onsuz dini taglymatyň özüniň doly manysynda bolmajakdygyny tassyklaýan wagtlary, musulmanlaryň Hudaýyň pygamberleriniň içinde Muhammediň iň soňkusy, iň beýigidigine ynanýandyklaryndadyr. Ikinjiden, ortodoksal musulmanlar Isanyň haçda ölmändigine we onuň göge göterilendigine ynanýarlar. Ahmediler bolsa, bu meselede aňyrdan gaýdýarlar. Olar Isa Mesih Kaşmirde öldi, Onuň mazaryny ol ýerde şu gün hem görüp bolýar diýip tassyklaýarlar. Gulam Ahmet Isa haça çüýlendi, ýöne ölmezden önürti, ony haçdan aýyrdylar, hem-de ýörite melhemleriň kömegi bilen ol direldi, şondan soň bolsa özüniň 120 ýaşyna ýetip ölen ýeri bolan Kaşmire ugrady diýip öwredýär.

Men hakykaty gözläň wagtym, ahmedileriň edil şu doktrinasy maňa ýol görkeziji bolup durdy.

Gulam Ahmet ölerden soň, onuň yzyna eýerijileriň arasynda agzalalyk başlanýar. Olaryň käbirleri ol yslamy arassalamak üçin gelen ýönekeý müjeddid, reformator diýseler, beýlekileri onuň pygamber hem-de hakyky Mesihdigine, wada edilen Mahdidigine (serdardygyna) ynanýardylar. 1914-nji ýylda, Gulam Ahmediň ölüminden alty ýyl soň, aç-açan bölünişik bolýar. Ikinji nukdaýnazaryň tarapdarlary Gulam Ahmediň ogly Başir-u-Dini ikinji *halyf* diýip atlandyryp, özleri Gulam Ahmediň watany bolan Kadianda orun tutýarlar. Bu toparyň agza sany köp boldy, garşydaşlary bolsa olary Kadiany partiýasy diýip atlandyrdylar. Olaryň garşydaşlary bolsa, häzirki döwürde Päkistanda ululygy boýunça ikinji şäher bolan Lahora gaçyp gidýärler hem-de Lahor partiýasy diýen ada eýe bolýarlar.

Meniň kakam jany-teni bilen we ýüregi bilen Kadiany partiýasyna uýýardy. Ol Kadiana birinji aýaly ölendən soň gelipdir. Meniň bilşime görä, ol şol ýerde 40-njy ýyllarda ýene-de iki gezek öýlenipdir. 1947-nji ýylda, haçanda Hindistan özüniň garaşsyzlygyny alyp, Päkistan ondan bölünip aýrylanda, edil beýleki ahmedçiler ýaly, meniň kakam hem Päkistanda ýaşamak üçin Lahor şäherine gelýär. Musulman bolandyklary üçin, olar Hindistanda galmakdan gorkupdyrlar. Hakykatdan hem, Päkistana gaçyp geçmäge synanyşan musulmanlaryň münlerçesi öldürilipdir. Ýöne Hudaý meniň kakamy ýene-de Öz penasynda gorap saklapdyr. 1950-nji ýylda, haçanda kakam meniň ejeme öýlenende, onuň eýýäm uly maşgalasy bar eken. Bu onuň durmuşyndaky aladalaryň iň ulusy bolandyr diýip, men käwagt pikir edýärim. Ol hemişe täzeden öýlenmek ykbalymy üýtgeder, ahyrsoňy baýaryn diýip umyt edýän ýaly bolup görünýärdi. Ýöne onuň ol edýän umydy şeýdip başa barmady.

Çaga wagtyň men bu zatlaryň hiç birini bilmezdim. Men on ýaşymdakam, biz Rabwaha göçenimizde, ol şäher eýýäm Kadiany partiýasyna degişli bolan ahmedileriň esasy merkezine öwrülipdi. Rabwah 1951-nji ýylda düýbi tutulan täze şäherdi, hem-de ol ýerde kadianlaryň edýän täsiri şeýle bir güýçlidi, hatda 1974-nji ýyla çenli ahmedilere degişli däl bolan adamlar şol şäherde asla ýaşap bilmeýärdiler. Men şu şäherde öňüp-ösdüm.

Meniň alan bilimim ilkibaşdan Gurhana esaslanandy. Şu mukaddes kitaby ýat tutmagy musulmanlar özlari üçin uly hormat diýip hasaplaýarlar. On ýaşyma ýetenimde, men Gurhanyň uly aýatlaryny ýatdan bilýärdim. Ilki başda Gurhan Muhammede Hudaý tarapyndan arap dilinde berlenligi sebäpli, ähli musulman çagalary hem ony edil şol dilde öwrenýärdiler. Meniň özümiň ene dilim bolsa, urdu dilidi.

Töwrat (kanun), *Zebur* (mezmurlar), *Injil* (Hoş Habar) we Gurhan musulmanlaryň mukaddes kitaplary hasaplanýarlar. Şu kitaplaryň käbir wakalary maňa heniz çaga wagtymdan bäri

tanyşdy; Nuh we Ybraýym dagylar edil meniň köne dostlarym ýalydylar. Biziň бүтін ömrümüz her günde okalyan namazlaryň berk tertip-düzgünine boýun edilendi; bu bolsa meniň tertipli bolmagyma eltýärdi hem-de meni imanda ösdürýärdi.

Men Hudaýa ynanýaryn; men Onuň pygamberlerine ynanýaryn; men Onuň perişdelerine ynanýaryn; men Onuň Kitaplaryna ynanýaryn; men boljak Hasap soraljak Gününe ynanýaryn. Men бүтін Älem-jahanyň Hudaýyna minnetdardyr. Ol beýikdir hem-de bize rehimplidir. Ol merhemetli Hudaý we Hasap soraljak Gününde höküm sürer. Seniň ak pataňy alan adamlaryň ýoluny bize-de görkez, eý Taňry, bizi Öz ýoluňda sakla, imansyz adamlar bolmagymyza ýol berme. Eý Hudaýym, meniň şu eden dogamy kabul et. Omyň.

Agşamlaryna men mümkinçilik bolanda ejem bilen ýa-da kakam bilen doga okaýardym. Men heniz kiçidim, şonuň üçin özümiň ýa-da atam-enemiň otagynda doga okaýardym.

— Eje, meniň ýatasym gelýär. Doga okamaga wagt boldy.

— Bolýar oglum, men seniň okaýan dogaňy diňläp göreýin — diýip, ejem jogap berýärdi.

Käwagtlar, doga okamak üçin ejem bilen kakamyň bolýan otagyna baranymda, men olaryň sögüşýändiklerini eşidýärdim. Bu bolýan gykylyklara, köplenç, pul ýa-da maşgala kynçylyklary, bir gezek bolsa kakamyň ýygy-ýygdydan öýe gelmän gezmekligi sebäp boldy.

Bir gezek agşam kakamyň beýleki aýallary sebäpli ejem bilen kakamyň sögüşýändiklerini eşidip: «Men ulalanymda, meniň diňe bir aýalym bolar!» diýip, pikir etdim.

Namaz biziň ömrümüzizi sagatma-sagat edip bölüşdirýärdi. Her gün irden, heniz daň atmanka, bizi Alla ýüzlenmäge çagyryýardylar. Soňra günortanlyk namazy bolan *zuhr* günün adaty aladalarynyň arasyny

bölyärdi; Günüň ýaşmasyna bir sagat galanynda bolsa, bizi ýene-de namaz okamaga çagyryýardylar. Gün ýaşan badyna biz ýene-de namaz okaýardyk. Bir günüň dowamynda okalyan namazlaryň iň soňkusyny bolsa, agşam sagat sekiz töwereklerinde okaýardyk. Bu namazyň okalmaly wagty beýleki namazlaryňky ýaly berk bellenen däldi.

Has ýaş wagtymdan başlap, namaz okayan wagtym meni bir zat geň galdyryýardy. On ýaşyma ýetenimde, ahyrsoňy özümi näme zadyň geň galdyryýandygyny men bildim. Ýatmazymdan öňürti: «Eý Taňrym, hut Ybraýyma we onuň nesillerine ak pata berşiň ýaly, Muhammede we onuň nesillerine-de ak pata ber» diýip, Muhammede ak pata berilmegini Hudaýdan diläp, doga okamagy maňa öwredýärdiler.

«Eger-de Muhammediň özi бүтін дүнйә үчün berlen ak pata bolup durýan bolsa, onda biz näme үчün Hudaýdan oňa ak pata bermegini sorayarkak?» diýip, men pikir etdim. Şeýle görnüşli dogany okamagyň manysyny görmeýänligim sebäpli, hatda ýetginjek ýaşymda hem bu meni örän geň galdyryýardy.

Ýene bir zat — dogada Muhammedi ýatlaýan bolsak, edil şol ýerde biz: «Onuň üstünde parahatlyk bolsun» diýen jümläni aýdýardyk. Men ýene-de geň galýardym: «Eger biz onuň үчün Hudaýdan parahatlyk dileýän bolsak, onda onuň özünde şol zat ýokmuka? Eger Muhammedde parahatlyk bolmasa, onda Hudaýyň parahatlygy *kimdekä?*» Meniň halys akylым çäşdy.

Gurhandan köp aýatlaryny ýat tutup bolanymdan soň, men özümiň köp wagtymy ahmedileriň metjidinde ýaşulylaryň gürrüňlerini diňläp geçirýärdim. Men ahmediler toparynyň beýleki musulmanlardan nähili tapawudynyň bardygyny bilmek isleýärdim. Şol wagta çenli aratapawudyň bardygyna men eýýäm göz ýetiripdim. Ortodoks musulmanlaryň ýaşayan ýeri bolan goňşy obada, dostlarym bilen biz: «Hany, şu taýdan gümüşizi çekiň, mirzanlar! Dinden çykanlar! Arwahlar!» diýen sözleri tiz-tizden eşidip durýardyk.

Biziň şol öz urug toparymyzyň içinde ýaşajak bolanymyz geň zat dälär. Sebäbi biz bu ýerde özümüzizi howpsuz duýýardyk.

Biziň ýaşayan ýerimiz bolan Rabwah şäheri Lahoryň demirgazyk-günbatar tarapynda, derýanyň kenarynda ýerleşýär. Meniň kakam derýany örän gowy görýärdi, balyk tutmaga köp giderdi, ondan uly lezzet alýardy. Bu onuň kynçylyklary we şowsuzlyklary ýadyndan çykarmagynyň iň gowy usuly bolandyr diýip, men käwagt pikir edýärin. Men onuň uzyn ädigini geýip, uludan ädimläp, tozanyň siňeni we hapa degeni kän bildirmeýän garamtyl reňkdäki giň eşikleri geýip, balyk tutmaga gidişini görýärdim. Ol birnäçe sagatlap şol derýanyň boýunda güýmenerdi. Şol wagt ol näme hakynda pikir edýärdikä? Mende bar bolan şübheleler onda hem döreyärdimikä? Bu ýagdaýy men hiç haçan bilip bilmedim, sebäbi özlerinde bar bolan şunuň ýaly pikirlerini kakalaryň ogullary bilen paýlaşmak däbi Päkistanda ýokdy.

Bir gezek, on ýaşymdakam, edil hemişeki bolşy ýaly, metjitde oturyp, mugallym bilen birnäçe erkek adamlaryň arasynda bolýan gürrüňi diňläp otyrdym. Olaryň arasynda bolup geçýän gürrüň, edil şol meniň gyzyklanýan zadym, okalýan doganyň güýji-gudraty baradady. Şu ýagdaý edil zuhr namazyndan soň bolup geçdi. Men adamlaryň biriniň:

— Eger derýanyň kenarynda duran adam *kelemä* (okalýan doganyň ady) ynanýan bolsa, onda ol suwuň üstünden, edil gury ýerden ýöreyän ýaly ýöräp geçip biler — diýip, aýdanyny eşitdim.

Meniň ýüregim güýçli urup başlady. Be, çyndan hem okalýan doga şunuň ýaly zatlary etmäge mümkinçilik döredip bilýärmikä? Edil beýleki musulman adamlar ýaly, men hem *kelemäni* heniz ýaş çaga wagtymdan bäri bilýärdim. Men ýuwaşjadan ýerimden turdum-da, bildirmän metjitten çykyp gitdim.

Men metjidiň bir kilometr töwerek gapdalynda ýerleşen derýa baryp ýetmäge howlukdym. Ylgap gidenligim sebäpli, demim-demime ýetişmän, men derýanyň kenarynda saklandym hem-de aýaklarymyň ýanyndan öz peýwagtyna akyp duran derýa ser saldym. Derýanyň içinde birnäçe gaýykly balyk tutup ýören goňşy obanyň balykçylary göründi, ýöne olar meniň duran ýerimden daşdadylar. Men daş-töweregime seretdim — hiç kim görünmedi.

Men özümiň bar bolan sesim bilen gatydan: «Beýik hem-de rehimdar Allanyň hatyrasyna, Allanyň Özünden başga Hudaýyň ýokdugyna hem-de Muhammediň bolsa Onuň Pygamberidigine ynanýaryn» diýip, *kelemäniň* gudratly sözlerini gaýtaladym.

Meniň egnimde balakdan hem-de halta ýaly uzyn, *kamiza* diýip atlandyrylýan köýnekden ybarat bolan çal reňkdäki mekdep eşigi bardy. Men öz egnimdäki eşikleri çykarmagyň gerekligi hakynda pikir etdim, ýöne birden, özümiň suwa düşmek däl-de, onuň üstünden ýöräp gitmek üçin gelendigim ýadyma düşdi! Pikirlenip gördüm-de, her näme-de bolsa, men aýagymdaky sandalymy çykardym.

Çekinjeňlik we ynamsyzlyk bilen men suwuň içine tarap ýöräp ugradym. Haçanda men ýeriň suwuň kenardaky ýer ýaly gaty daldigini duýup ugranymda, meniň dogumlylygym ýitip ugrady, ýöne men pikir etmän, derýanyň içine tarap öňe okduryldym. Suw meniň dyzyna çenli ýetdi. Men *kelemäni* ýene-de bir gezek okadym hem-de okan dogam häzir täsir edip başlar we men suwuň ýüzünden ýöräp ugraryn diýip pikir etdim-de, öňe tarap ýöremegimi dowam etdim. Birden hem, ýene-de bir ädim ädenimden soň, derýanyň düýbünüň aýagymyň aşagyndan aýrylyp gidenini hem-de özümiň saklanyp bilmeýändigimi duýdum. Men pagşyldap, suwuň içine gitdim. Elhenç gorky bilen meniň bokurdagym tutuldy, sebäbi men ýüzüp bilmeýärdim. Men özümiň gark bolup barýandygyma düşündim hem-de umytsyzlyk bilen gygyrdym.

Kimdir biriniň güýçli elleriniň meni garbap tutanyny uly şatlyk bilen duýdum! Nähilidir bir gudrat bilen, näme-de bolsa, hälki balykçylar meniň sesimi eşidipdirler hem-de meni halas etmek üçin ýüzüp gelipdirler. Meni suwdan çykaryp, gaýyga mündürenlerinde, men gorkudan hem-de gyanmakdan ýaña aglaýardym. Men birazrak köşeşenimden soň, balykçylaryň biri menden:

— Seniň edýän işiň nähili? Näme üçin sen eşikleriň bilen suwa girdiň? — diýip sorady.

Ölümiň bari ýanyna baryp gaýdanym ýadyma düşüp, men ýene-de aglap başladym. Üstesine-de, men örän gorkdum hem-de ähli

zady bolşy ýaly gürrüň bersem gowy bolar diýen karara geldim. Balykçylaryň ýüzüne seretmäge çekinip:

— Çyn ýüregimden ynanyp, *keleme* dogasyny okasam, men suwuň ýüzünden ýöräp bilerin diýip pikir etdim — diýip, men boýnuma aldym.

Meniň gürrüň beren zatlarym ýalan ýaly bolup görünýärdi. Bu adamlar näme diýip pikir ederlerkä? Olar geň galyşyp maňa seretdiler. Soňra olaryň biri gatydan erbet güldi-de:

— Eý, sen, dinden çykanyň ogly! Seniň kakaň dinden çykan, seniň ejeň dinden çykan, siziň бүтін maşgalaňyz — butparazlar, kadianlyr, mirzanlar. Eý sen şeytanyň ýoluna giden, Hudaýyň özüňi eşitjegine nädip ynanýarsyň? Hakykatdan-da sen gudratly *kelemäni* ýatdan okap, derýadaky suwuň ýüzünden ýöräp geçip bilerin diýip pikir edýärsiňmi? Hany şu ýerden gümüňi çek, dinden çykan, hem-de öz garyndaşlaryňa olaryň täzededen musulman bolmalydyklaryny aýt, diňe şondan soň, şu ýere gel-de, suwuň ýüzünde ýöräp geçmäge ýene-de täzededen synanyşyp gör! Gümüňi çek şu ýerden, bolmasa-da men seni gark ederin! — diýip gygyrdy.

Ol şeýle bir haýbatly bolup göründi welin, men gaty gorkdum. Gaýyk derýanyň kenaryna gelip ýetenden, ondan böküp düşdüm-de, men kenara dyrmaşyp çykyp, oba tarap gaçyp gitdim. Men şeýle bir utanýardym, indi bolsa gorkudan özüme gelip, meniň okan dogama jogap bermändigi üçin Hudaýa bolan güýçli gahar-gazaby başdan geçirýärdim. Öýe tarap ylgap barşyma, şol baradaky pikir meni ýakyp ýandyrýp barýardy. Men aýagymdaky sandalymy ýitiripdim, şonuň üçin meniň aýaklarym sypjyrylypdy. Üstesine-de, aýagymdaky sandallarymy ýitirendigimi kakam bilende, onuň gahar-gazaba münjekdigini men bilýärdim. Şol wagta çenli meniň üstümdäki eşiklerim gurapdy, ýöne aýagymdaky aýakgaplarymy ýitirendigimi nädip düşündirerkäm? Men şeýle bir gorkýardym we ýekesireýärdim.

Ähli zat meniň pikir edişim ýaly hem boldy. Öýe baranymdan:

— Masud, sen nirede bolduň? Näme üçin sen uzak wagtlap ýitirim bolup gitdiň? — diýip, ejem meniň üstüme topuldy.

Men oňa hiç hili jogap berip bilmedim, ol bolsa meni erbet urdy. Haçanda kakam öýe gelende, ejem oňa meniň uzak wagtlap öýde bolmandygym hakynda gürrüň berdi. Ol hem meniň üstüme gygyryp başlady. Kakamyň gaty gaharly sesini eşidenimden, öz-özüme erk etmek ukybymy ýitirendigim şu gün hem ýadymda. Meniň eşiklerimdäki tegmiller edil ýürekdäki tegmiller ýalydy. Şonuň üçin men olara ähli bolup geçen wakany gürrüň berdim. Gyz doganym bilen ejem gürrüň beren wakamyň üstünden güldüler, ýöne gözümden ýaş döküp, kakama:

— Ýöne, kaka, biz musulman ahyryn, dogry dälmi? Näme üçin olar bizi butparazlar diýip atlandyýarlar? Butparazlar Muhammediň ýaşan döwründe bolupdyrlar-a; Gurhanda olar oňa päsgel beripdir diýlip aýdylýar. Biz olar ýaly däl-ä! Biz Gurhana ynanýarys hem-de baş wagtyna namaz okaýarys. Näme üçin ol adam bize butparazlar diýip aýtdy? — diýip aýdanymda, ol maňa çynlakaý nazary bilen seretdi.

Men möňňürip aglaýardym, kakam bolsa sesini çykarman, maňa seredýärdi. Meniň beren soragyma jogap ýokdy. Men batyrgaýlanyp:

— Kaka, meniň şu meseläniň anygyna ýetesim gelýär. Men bu zat hakynda okaýardym hem-de ähli zatlary öwrenýärdim — diýdim.

Kakam aljyraňňy görünýärdi. Ahyrsoňy ol:

— Bu meseläniň anygyna-şänigine ýeterden sen heniz ýaş bolýarsyň, Masud. Ulalanyňda, sen bu dini meselelerden baş çykarmagy öwrenersiň. Ertir men seniň mugallymyň bilen gürleşerin. Indi bolsa, ýör, ýatar wagty boldy — diýdi.

Ol bu zatlary hiç gahar-gazapsyz aýtdy, ýöne şol gije men diňe bir zat hakynda: kakamyň meni mugallym Muhammet Ysmaýyla ýamanlajakdygy, onuň bolsa meni urjakdygy hakynda pikir edýärdim.

Has sustupes ýagdaýda men ýatmaga ugradym. Men hemişe diýen ediji oglanjykdym, ýöne şu günki waka meni gynandyrypdy. «Butparaz» diýen söz meniň gulagymda ýaňlanyp durdy, mugallymyň gahary barada pikir edenimde bolsa gorkynyň uçly tikenleri maňa çümýärdi. Men özümiň bilýän ähli dogalarymy

okap çykdy, ýöne ähli zatdan beter meni gorky duýgusy däl-de, gahar-gazap, Alla bolan gahar-gazap gynaýardy! Näme üçin ol meni ýeke goýduka? Näme üçin ol meniň dogalaryma jogap bermedikä? Belki-de, meni aldaýandyrlar?

«Eý Alla, belki-de sen arap dilinden başga dile düşüňýän däl-siň? Şonuň üçin hem, sen urdu ýa-da puştu dilinde aýdylan dogalary diňleýän däl-siň? Seniň meniň etjek bolan zatlaryma düşünmäniň sebäbi hem şundamyka? Ýa-da sen meni ýöne eşitmek islemediňmi? Edil meniň ejem bilen kakam ýaly, seniň hem maňa gaharyň gelyärmi?» diýip, men oňa gülkünç ýagdaýda ýüzlendim. Men diwara tarap öwürüldim-de, başa barmadyk arzuwlarymyň agysyny agladym.

Edil şu gije hem düýşümde men ýoluň çatrygyna çykdy. Men azaşdym, Kakam meni gujaklady, köşeşdirdi hem öýe alyp bardy...

1972-nji ýyla çenli ahmedileriň ähli mekdepleri millileşdirilip, Päkistanyň mekdep sistemasyna goşulanda hem, ahmedilige eýerýän adamlar bilim meselesinde hem öz dininiň döp-dessurlaryna eýermeli diýip hasap etdiler. Çagalygyndan başlap, men ahmedileriň mekdebine gatnadym. Men mekdebi gowy görýärdim hem-de özümiň mugallymym Mürze Muhammet Ysmaýyla uly hormat goýýardym.

Muhammet Ysmaýyl uzyn ak sakgally goja adamdy. Meniň kakam ýaly ahmedileriň köpüsiniň gowy edip bejerilen uzyn bolmadyk sakgallary bardy. Muhammet Ysmaýylyň sakgaly bolsa döşüne düşüp durdy. Ol örän syrkaw adamdy hem-de onuň köp kitabyňyň bardygy sebäpli, Rabwahda ol kitap okamagy has gowy görýän adam hökmünde tanalýardy. Ol yslam dini boýunça giň düşüňjesi bolan bilimli adamdy. Kāwagtlar okuwçylaryň onuň üçin barypýatan dert ýaly bolup görünýäni hem ikuçly däl-di.

Suwuň ýüzünden ýorejek bolup synanyşan günümiň ertesi men klas otagynda gorkuly hem-de aljyraňňy ýagdaýda otyrdym. Kakam Muhammet Ysmaýyla nämeler aýtdyka? Her günde döp bolup gelşine görä, mugallym klasda oturan okuwçylaryň klasda bardygyny žurnalyna belledi-de, klas tagtasynyň ýanyna gelmegimi maňa buýurdy.

— Masud, kakaň senden zeyrenýär. Sen bir ýere gideniňde, öz eneň-ataňa duýdurmary. Eger sen suwa gark bolan bolsaň, onda olar nähili agyr ýagdaýa düşerdiler? Indiki gezegiňe gaty bek bolgun.

Şu zatlary diýdi-de, ol meni goýberdi. Men hüňňürdemek bilen özümiň minnetdarlygymy bildirdim, ýöne özümiň gije gören düşüm barada oňa gürrüň bermek isleýänligim sebäpli onuň önünde şol durşuma-da durdum. Ahyrsoňy ol:

— Indi näme boldy, Masud? — diýip sorady.

— Mugallym, öten gije... bir düşý görđüm... — diýip, jogap berdim.

Ol oýlanyşykly ýagdaýda maňa seretdi.

— Düşmi? Sen hem... — diýip, ol edil özüne ýüzlenýän ýaly ýuwaşjadan aýtdy. Men begenjimden ýaňa galpyldaýardym. Ol hem düşý görüpdir! Garry onuň bilen gürlleşipdir! Bu zat mümkinmikä..? Ýöne ol gürrüňini dowam etdirdi:

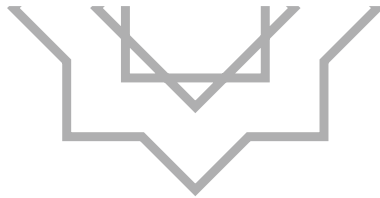
— Oglum, sen düşüşünde näme zatlary görđüň?

Ol meni bir çete alyp çykdy. Men oňa özümiň gören düşümi gürrüň berdim. Ol çuňňur pikirlenip durdy-da, soňundan:

— Masud, bu zatlar hakynda sen hiç kime gürrüň berme! Düşünýäňmi? — diýdi.

Men gulak asyýlyk bilen kellämi kakdym, meniň ýüregim joşýardy. Men bu zatlaryň nähili bolup geçýänine düşünmeýän bolsam-da, Allanyň men hakda alada edýändigini duýýardym. Dýnki bolup geçen şowsuzlyga, çekilen jezalara we gözýaşlara seretmezden, ol şu ýerdedi, ol men hakynda alada edýärdi...

3

Men ösüp ulalýaryn

Meniň ejem bilen kakam ýene-de sögüşýärdiler! Men ejemiň gaty gygyryň sesini eşitdim. Onuň kakama aýdýan utançly zatlaryny eşitmezlik üçin, gulaklarymyň deşiklerini barmaklarym bilen ýapyp durasym geldi. Hemişeki ýaly ol kakamy uzak wagtlap bir ýerlere ýok bolup gitmekde aýyplaýardy. Kakamyň haýsydyr bir şähere başga aýallaryň ýanyna gidýändigini hakyndaky gürrüňler ejeme gelip ýetipdi. Birden köp aýaly saklamak — hiç haçan öz egnimde çekmek islemejek agyr ýükdi hakynda indi men birinji gezek pikir etmeýärdim.

Men öz dostum Seyidi ýatladym. Biziňkä seredeninde olaryň öýi has rahatdy. Meniň ejem bilen kakam ýaly, onuň ejesi bilen kakasy hem sögüşýärdiler. Meniň kakam bilen ejemiň maňa, gyz jigim Jemilä, oğlan jigim Mahmuda satyn alyp berip bilmeýän owadan egin-eşiklerini we beýleki zatlaryny Seyide satyn alyp berer ýaly onuň ata-enesinde pullary bardy. Hatda men kakamyň beýleki aýallaryndan bolan çagalarynyň ählisini bilmeýärdim. Meniň göwnüme bolmasa, maşgala başga hili ýagdaýda ýaşamaly ýalydy.

Bu örän geň hem bolsa, meniň üçin, biziň pygamberimiz Muhammetde hem, edil meniň kakamyň maşgala durmuşynda bar bolan kynçylyklar bolan ýalydy! Yslam dini aýallara aýratyn hukuklary berýär, ýöne bir aýala beýleki aýallardan köp üns berilmegine, bipolar seredilmäge, adamzada mahsus bolan gabanjaňlyk duýgusy hiç hili ýol bermeýär. Onuň üstesine-de hemişe

pul ýetmezçiligi ýüze çykyp durýar. Kāwagtlar ejemiň Tarnabda ýaşayan kakasyndan biraz pul alýandygyny men bilýärdim, onda-da ýaşamak örän kyndy. Her hili ýagdaý bolanda-da, kakam öýde bar bolan pullaryň ählisini sowmagyň ýoluny tapýardy. Ol özüniň dost-ýarlaryny gowy görýärdi hem-de biziň ýagdaýymyzyň ýetjegine-ýetmejegine seretmezden, bar bolan pulumyzyň ählisini, olary ýydirip-içirmek we şady-horramlyk çekmek üçin sowýardy. Bir gezek ejem kakama şeýle bir gaharlandy welin, hatda eýwanda onuň bilen sögüşip durka, onuň kellesine tigire ýel berilýän nasos bilen urdy. Ol ýere ýykyldy-da, birnäçe minudyň dowamynda özünden gidip ýatdy. Men bolsa:

— *Ammi*, senden haýyş edýärin, kakamy urma. Sögüşme! Goňşular näme diýerler? — diýip gygyrdym.

Kakam hakynda däl-de, maşgalamyzyň at-abraýy hakynda köp alada edenligimi ýatlamak, indi meniň üçin utanç. Kakam bolsa gahar-gazaba münüp, ýerinden böküp turdy-da, meniň üstüme:

— Gap sesiňi! Bu zatlara seretmegiň saňa geregi ýok. Bu seniň işiň däl! — diýip gygyrdy.

Ýüzüm dym-gyzyl boldy-da, men eýwandan çykyp gaçyp gitdim.

Mümkin, men gereginden artyk has duýgur bolandyrn, ýöne göwnüme bolmasa, ejem gyz jigim Jemiläni menden has gowy görýän ýalydy. Jemile mekdebe gatnamaýanlygy sebäpli, ejem oňa urdu dilini öwredýärdi. Şonuň üçin hem, olar bir-biri bilen örän ýakyn gatnaşykda bolýardylar. Ejemiň maňa mylakatlyrak garamagyny isleýändigime seretmezden, ejem muny örän seýrek edýärdi. Mümkin, ol geljekde meniň kakama meňzejegimden gorkandyr ýa-da bolmasa, mümkin, ejeler häsiýeti boýunça gyzlaryna has ýakyndyr.

Biziň iýmitimiz üçin ejemiň pulunyň ýetmeýändigini meni uly alada goýýardy. Bir gezek men ejem bilen kakamyň bolýan otagynyň duşundan geçip barýarkam, onuň kakama:

— Öýde iýer-içer ýaly hiç zat ýok. Tüwi we dhal (noýbadan ýa-da däneli ösümlüklerden taýýarlanylýan çörek) almak üçin baş rupiýa

gerek. Seniň berýän pullaryňa men çagalarymy ekläp bilmeýärim — diýýänini eşitdim.

Kakam göwünli-göwünsiz oňa birazrak pul berdi, ýöne ol azdy. Ejem bolsa:

— Siz hem ulalsaňyz edil kakaňyz ýaly bolarsyňyz — diýip, gaharyny biziň üstümize pürküp, bizi urýardy.

Elbetde, bu zatlaryň ählisi ejem üçin örän agyrdy, men hem özümiň oňa kömek etmelidigimi duýýardym.

Men iş haky az tölenýän agyr bolmadyk işleri edip başladym. Men bir kiçiräjik restoranda gap-çanak ýuwyýardym, soňra bolsa, bazardaky ir-iýmiş satýja ir-iýmişlerini ýuwmaga we olary tertipli goýmaga kömek edýärdim. Haçanda men özümün zähmet çekip gazanan pullarymy öýe getirenimde, ejem geň galdy. Men ol begener diýip pikir edipdim, ýöne onda aýratyn bir şatlygy men duýmadym.

Şol wagtyň бүтін dowamynda, men öňküden hem köp doga okaýardym. Häzir men Hudaý meniň ýüregime doga okamak islegini salandyr diýip pikir edýärim. Hatda, meniň maşgalam bilen gatnaşygym örän erbet bolanda hem, men doga okamagymy bes etmedim. Hudaý bolsa, meniň islegimi kanagatlandyrýardy.

Bir gezek 1963-nji ýylda kakam bilen ejemiň nobatdaky gykylygyndan soň, öňki depderimiň ýazara sahypasynyň gutaranlygy sebäpli, ertir maňa arifmetikadan täze depderiň gerek boljakdygy birden meniň ýadyma düşdi. «Indi men näme etsemkäm, sebäbi, kakam şu wagtda gaharly. Men ondan nädip pul sorasamkam?» diýip, men öz-özüm sorag berdim. Endik boýunça men: «Eý Alla, men kakamyň ýanyna baryp, ondan pul sorar ýaly, onuň gahar-gazaby gaçyp rahatlanar ýaly et» diýip, doga okap başladym. Arman, bu meniň isleýşim ýaly bolmady, meniň kakam şol gahar-gazaply halynda-da öýden gitdi.

Bu barada aýtmak utanç, ýöne ertesi gün men mekdepdäki oglanlaryň biriniň depderiniň içinden birnäçe arassa sahypany ogurladym. Şol ogurlap alan sahypalarym ýeterlik bolýjak ýaly bolup göründi, ýöne men meseläni çözüp gutaryp baryýarkam,

kagyzlar gutardy. Men goňşy otagda gyz jigim Jemilä okamagy öwredip oturan ejemiň ýanyna gitdim. Men ondan pul soradym, ýöne ol eşitmedi, täzedden pul soramagyň ejemiň gaharyny getirjekdigine men düşündim.

Men lapykeçlik bilen gyz jigimiň portfelini gözläp başladym. Ýöne maňa kagzyň gerekdigini bilip, ol ony gizläpdir. Öýe berlen ýumşy ýerine ýetirmändigim üçin men şeýle bir gorkýardym, hatda kakam öýe gelyänçä ýatmazlygy ýüregime düwdüm. Men kitap okamaga oturdym, ýöne tiz wagtdan uka gidipdirin.

Meniň üçin edil bir minut wagt geçen ýalydy. Men özümi erbet silteleýändiklerini duýdum hem-de ejemiň:

— Bireýýäm sagat bir boldy, sen bolsa çyrany-da söndürmän, bu ýerde kitabyň üstünde ýatyrşyň! Sen edil kakaň ýaly hiç haçan bilim alyp bilmersiň! Hany, tur ýeriňden, ýalta diýsänim, git-de krowadyňda ýat! — dien sesini eşitdim. Ol çyrany söndürdi-de, gitdi.

Ertesi gün irden meniň bar oý-pikirim soňuna çenli ýerine ýetirilmedik ýumuş hakyndady. Mekdebe çenli bütün iki kilometr ýol geçmek gerekdi. Şol gün uzak ýoluň dowamynda men diňe öz bähbidim barada pikir edip: «Eý Hudaý jan, goý şu gün mugallymymyz syrkawlasyn!» diýip, doga okap gitdim.

Ýöne tiz wagtdan men mugallymyň hemişe syrkawlap bilmejekdigine düşündim hem-de: «Eý Hudaý jan, men mekdep dükanyndan iki sany depder, galam hem-de bozguç almak üçin ýoldan bir rupiýa tapmak isleýärin» diýip, başgaça doga okap başladym.

Meniň ynamym şeýle bir güýçlidi, şol sebäpli-de, özümiň ýüregimiň isleýän zadyny tiz wagtdan görjekdigime ynanyp, ýöräp baryan ýoluma üns bilen seredip barýardym. Mekdebiň orta ýoluna baranymda, belki-de men gereginden artyk zat isleýändirin diýip, pikir etdim. Şonuň üçin hem, men täzedden: «Bolýa-da, eý Taňrym, eger-de bir rupiýa — geregimden köp bolýan bolsa, onda goý, elli paýs (ýarym rupiýa) saýlyk bolsun» diýip, doga okap başladym.

Haçanda mekdebiň howlusynyň derwezesi görünüp ugranda, birnäçe list kagzyza ýeter ýaly men özümiň isleýän pulumy, ilki bilen

25 paýsa, soňra bolsa 10 paýsa düşürdim. Ýöne ýoluň ugrunda ýerde ýatan hiç hili şaýlyk tapmadym. Döýbünden aljyraňňy ýagdaýda men mekdep derwezesiniň we soňra onuň ýanyndaky mekdep dükanynyň ýanyna bardym.

Şu ýerde:

— Oglum, meniň çagajygym! — diýen özüme tanyş sesi eşitdim.

Meniň ýüregim güýçli urup başlady. Men şol wagtyň özünde yzyna öwrüldim hem-de döýşümde gören ak eşikli adamy gördüm. Men geň galmakdan we gorkudan ýaňa sandyraýardym. Edil uzak bir ýerden gelýän ýaly:

— Gorkma. Ine, şu rupiýany al. Özüňe gerek bolan ähli zatlary satyn al hem-de öýe berlen ýumşy ýerine ýetir. Sapagyň başlanmagyna heniz wagt bar! — diýip, ýene-de Onuň sesi eşidildi.

Ýaňky ses ýuwaşady hem-de edil bihuş haldaky ýaly ýagdaýda:

— Hawa, saňa näme gerek? — diýen, dükanyň hojaýynyň sesini eşitdim.

Men haýran galdym. Men dükanyň içinde durdum, elimde bolsa bir rupiýa şaýlyk pul ýalpyldap durdy. Dogumlyrak boldum-da, men özüme gerek zatlaryň adyny satyja aýtdym. Soňra bolsa öýe berlen ýumşy edip gutarmak üçin ýakynrakda duran oturgyjyň üstünde oturdym. Öýe berlen ýumşy edip gutaran badyma, klasa girmäge jaň hem boldy.

Haçanda birnäçe minut geçenden soň, mugallym bizden öýe berlen ýumşy ýerine ýetirdiňizmi diýip soranda, meniň «hawa» diýen sesim hemmeleriňkiden şatlykly we gaty bolup ýaňlandy!

On üç ýaşymda men ýedinji klasy gutardym. Şol wagt men dokuzynjy klasda okaýan Ahmet atly bir oglan bilen dostlaşdym. Ol örän ýuwaş oglandy hem-de dini tarapa ýykgyndy. Özümiň şeýle dostumyň bardygyna men örän begenýärdim. Onuň boýy meniň boýumdan has uzyn dy hem-de özüniň ýaşynyň uludygy we menden has köp bilýändigini sebäpli, ol maňa sapaklaryma ýetişmäge kömek edýärdi.

Ahmediň kakasy ahmedi missionerdi. Ahmedileriň sektasynda (dini guramasynda) missionerlik işine hemişe uly orun berilýärdi. Şonuň üçin Mirza Gulam Ahmediň dini taglymatlary бүтін дүнйә ýaýraýardy. Ahmediň kakasy Rabwahda missionerlik kollejinde sapak berýärdi hem-de gowy mugallym we wesýetçi hökmünde meşhurdy. Men olaryň öýüne baryp durmagy gowy görýärdim, sebäbi olaryň öýündäkileriň ählisi hemişe maňa mylakatly seredýärdi.

Bir sowuk gyş güni men Ahmetlere bardym. Biz bilelikde oýnap ýördük welin, birden men sazlaşykly, mylaýym aýdylýan aýdymy eşitdim. Ilkibaşda men bu aýdym radioda aýdylýandyr diýip pikir etdim, ýöne Ahmet:

— Ýok, bu aýdymy hapalary ýygnaýan adamlar aýdýarlar. Ýör, olary gidip göreli — diýdi.

Ol meni elimden tutup alyp gitdi. Biz merdiwan bilen jaýyň üçeginiň üstüne çykdyk. Ahmediň öýi kiçijik öýjagazlaryň üşmegine degip durdy. Özümiziň duran ýerimizden, biz şol öýleriň biriniň howlusynyň içinde erkek adamlar, aýallar we çagalar üşüp oturyp, aýdym aýdýandyklaryny gördük. Biziň kölegäimiz howlynyň içine düşýärdi. Olaryň käbirleri kellelerini göterdiler we bizi gördüler. Duran ýerimizden gymyldaman biz olara seredip durduk. Şol aýdymlaryň özümiň eşiden ilkinji mesihi aýdymlarymdygyny şol wagt men bilmeýärdim.

Ýaňky adamlaryň biri ýerinden turdy-da, başyny aşak egip, beýleki oturanlara ýüzlenip, bir zatlar aýdyp başlady. Olar ony üns bilen diňleýärdiler. Biz onuň aýdýan sözlerini eşiderden has daşda durduk. Her näme-de bolsa, bu bolup geýýän sahnajyk maňa örän gyzykly bolup göründi. Ahyrsoňy Ahmet meniň elimden çekdi-de:

— Masud, ýör gideli, bizi ejem çagyryr. Gel, aşak düşeli — diýdi.

Ahmediň ejesi biziň üçin çay demläp goýupdyr. Soň Ahmet maňa:

— Ýör, men saňa özümiň kitaphanamy görkezeyin — diýdi.

Ahmet özüniň kitaplaryna guwanýardy. Men hem kitaplary gowy görýärdim we özümiň çagalar üçin ýazylan kitaplardan ybarat bolan uly bolmadyk kitaphanajygyma guwanýardym. Köplenç

men olary oňa-muňa sowar ýaly pulum bolanda ýa-da goňşymyň işini edýänligim üçin iş hakymy alanymda, alýardym. Edil Ahmet ýaly, men hem pygamberler we beýleki musulman gahrymanlar hakyndaky kitaplary satyn alýardym.

Ahmediň kitaplarynyň we žurnallarynyň arasynda birden men «Ýohannanyň hoş habary» diýen kitaby gördüm. Ol kitabyň ady gyzykly bolup eşidilýärdi. Men ilki bada, ol kitap çagalar üçindir diýip pikir etdim. Hoş Habar urdu dilinde *Injildi*. Bu bolsa maňa onuň mukaddes kitaplaryň biri bolandygyny ýatladýardy. Men muny yslam sapaklarynda şu zatlary öwrenip, ýat tutanlygymyz sebäpli bilýärdim:

Dört sany mukaddes kitap bar:
Musa berlen *Töwrat*,
Dawuda berlen *Zebur* (mezmurlar),
Isa berlen *Injil* (Hoş Habar),
Muhammede berlen Mukaddes Gurhan.

— Eger-de şu kitap Isa berlen Injil bolsa, onda näme üçin ol biziň mukaddes dilimiz bolan arap dilinde däl-de, urdu dilinde ýazylypdyr?
— diýip, men Ahmetden soradym.

Ahmet meniň beren soragyma jogap berip ýetişmänkä, onuň ejesi otaga girdi-de:

— Şu hapa ýygnaýjy adamlar, oňa özleriniň kitabyňy berdiler. Men oňa bu kitaby öýde saklama diýip buýurdym, ýöne men kitaby yzyna berdim diýip, ol meni aldady. Hany äber bäre şol kitaby, men ony şu wagtyň özünde oda ýakaýyn — diýip, gaharly aýtdy.

Meni gorky gaplap aldy.

— Ýok, daýza jan (öz dostlarymyzyň ejeleri bilen gürleşenimizde, biz şeýle diýerdik). Sizden haýyş edýärim, ony maňa beriň — diýip, men aýtdym.

Ahmet hem şu ýerde:

— Hawa, eje, goý, ony ol alsyn. Onuň kitaplary az! — diýip, gürrüňe goşuldy.

— Bolýar alay, ýöne men bu kitaby gaýdyp öýde görmäýin — diýip, Ahmedini ejesiniň gahary köşeşdi. Tiz wagtdan men Ahmet bilen hoşlaşdym we bir gujak žurnallary hem-de özümiň täze hazynam bolan Injili aldym-da, öýe gaýtdym.

Men öýe gelenimde, Jemile joralary bilen oýnap ýör eken. Ähtimal, gurjaklar bilen oýnaýan gyzlaryň adaty oýny olaryň ýüreklerine düşen bolmaly, sebäbi meniň elimdäki žurnallary görenlerinde, gyzlar birden olary meniň elimden garbap aldylar, şonda kiçijik Hoş Habar poluň üstüne gaçdy. Meniň gyz jigime has gaharym geldi. Onuň günäsi bilen Isa pygamberiň mukaddes kitabynyň poluň üstüne gaçanlygy sebäpli, hatda men ony urjakdymam, ýöne ejem bir gapdalda tikin tikip otyrdy. Men poluň üstüne gaçan kitaby galdyrdym-da, ony çaltrak okap çykmak üçin, öz otagyma tarap howlukdym.

Şol gün agşam bu kitap meniň üçin täze bir dünýäni açdy. Ony okap gutaryança, men uklamadym. Ony okanymda dörän täze pikirlerden ýaňa, meniň kelläm pyrlanýardy. Hakykatdan hem Isa Mesihmiň? Kadiany ahmedileriň Mirza Gulam Ahmedini Mesihdigine ynanýandyklaryny men gowy bilýärdim. Isa pygamberiň *Keleme* — Söz ýa-da Logos diýlip atlandyrylandygyny men bildim. Ol ruh'Allahdy, ýagny Hudaýyň Ruhudy. Gurhanda hem Ol Merýemiň Ogly (elbetde, Hudaýyň ogly däl) we Isa diýlip atlandyrylýar.

Isa gudratlary görkezipdir diýip, Gurhanyň öwredýänini men bilýärdim. Meniň goňşymda, mekdepde bile okaýan ýoldaşym Seyitde mukaddes pygamberlere bagyşlanan kiçijik kitaplaryň toplумы bardy. Olaryň biri Isa bagyşlanandy. Men şol kitaby Seyitden ýene-de almagy hem-de ol iki kitaby deňeşdirmegi ýüregime düwdüm.

Indiki gün — Anna günüdi, bu günüň mukaddes gün bolanlygy üçin, mekdepler hem ýapykdy. Men Seyitden kitaby aldym-da, bütün günümü diýen ýaly şu iki esaslary deňeşdirmek bilen geçirdim. Men olaryň arasyndaky köp sanly aratapawutlyklary ýüze çykardym.

Şol gün men çuňňur oýa batyp, merkezi metjide, juma namazyny okamaga gitdim. Namaz okap duran adamlaryň arasynda men

özümiň garry mugallymym Muhammet Ysmaýyly gördüm, ol hem meni gördi we Hudaýa sežde edýänleriň arasynda görenligine göwni dolup, maňa ýylgyryp seretdi.

Meniň bilşime görä, onda, haçan-da bolsa bir wagt men ahmediçiler sektasynyň missioneri bolaryn we özümiziň pygamberimiziň nesihatларыny bütün dünýä wagyz ederin diýen umyt bardy. Sežde edilip bolandan soň, ol meniň ýanyma geldi we biz bile öýe gaýtdyk. Meniň kelläme ol mende dörän soraglaryň käbirlerine jogap berip biler diýen pikir geldi. Şonuň üçin men:

— Mugallym — diýip, aljyraňňy ýagdaýda gürrüňe başladym.

— Näme, Masud? Sen näme, menden bir zatlar soramak isleýärsiňmi? — diýip, ol menden sorady.

Men başymy atdym-da ynamsyzlyk bilen:

— Mugallym, Hudaýyň biziň Atamyzdygy, biziň bolsa, Onuň çagalarydygymyz çynmy? — diýip soradym.

Ol saklandy we göwnüme bolmasa, örän gaharly nazary bilen maňa seretdi. Geň galmak bilen ol menden:

— Bu zatlary saňa kim aýtdy? — diýip sorady.

Men oňa:

— Men ony *Injilden* okadym — diýip, jogap berdim.

— *Injilden*? Sen ony nireden aldyň? Kim ony saňa berdi? Hany, şol kitap şu wagt nirede? — diýip, ol sorady.

Onuň berýän soraglaryndan ýaňa, men birbada bir hili aljyraňňy ýagdaýa düşen ýaly boldum, ýöne özümi ele aldym-da:

— Men ol kitaby Ahmetden aldym. Häzir bolsa ol öýde — diýip, jogap bermäge gaýrat tapdym.

Ol ýene-de ýöräp ugrady. Ýöne bu gezek çalt ýöreyärdi we maňa:

— Masud, gowusy sen şu wagt meniň öýüme git. Men seniň berýän soraglaryňa jogap bermäge synanyşaýyn — diýdi.

Tiz wagtdan özümiň isleýän jogaplarymy alaryn diýen umyt bilen, men onuň zyndan gyssanmaç ýöredim.

Ol meni öýüne eltip oturdyp goýdy-da, kitap getirmek üçin çykdy. Meniň oturan otagyma onuň aýaly girdi. Men ýerimden

turdum-da: «*Essalawmaleýkum*. Öýüňiz parahat bolsun!» diýip, edep bilen aýtdym.

Ol ýylgyrды we meni ogşady.

— Seniň adyň näme? Sen meniň adamymyň okuwçylarynyň birisiň? — diýip, ol menden sorady.

Men mugallymyň aýalynyň soraglaryna jogap berýänçäm, onuň özi hem bir topar kitap bilen içeri girdi. Ol aýalyňa:

— Sen bize çaý taýýarlasana! Ol bize gerek bolar, sebäbi bu ýaş pälwan özüniň ýaşyna seretmezden has çylşyrymly soraglary berýär! — diýip aýtdy.

Onuň aýaly mylaýymlyk bilen ýylgyrды-da:

— Şunuň ýaly çagalar biziň taglymatlarymyzy ýeriň aňry ujuna çenli hem ýetirip bilerler — diýdi. Onuň aýdan sözleri soňra ýadyma düşdi...

Biz çaýa garaşyp duran wagtymyz mugallym daşy gara reňkli uly kitaby eline aldy we onuň gatyny açdy hem-de maňa seredip:

— Bu mesihileriň Mukaddes Kitaby. Onda Töwrat, *Zebur* we *Injil* — kanun, mezmurlar we Hoş Habar bar — diýdi.

Men ol kitaby onuň elinden aldym we uly gyzyklanma bilen onuň sahypalaryny agdaryşdyryp başladym. Mugallym Ýohannanyň hoş habaryny tapdy hem-de onuň dört Hoş Habaryň — *Injilleriň* iň soňkusydygyny aýtdy. Haýran galyp, men mugallyma ýüzlendim. Ol maňa:

— Ýok, Masud, olar biri-birinden tapawutlanýan dört sany aýry *Injiller* dälär. Bu bir kitapdyr, ýöne dört bölümden ybaratdyr, sebäbi ony dört sany başga-başga adamlar ýazyşdyrlar.

Şol gün mugallymyň aýdan zatlarynyň köpüsini men ýatdan çykardym, ýöne onuň şu diýen sözleri meniň ýadymda oňat galdy:

— Biz, musulmanlar Töwradyň, *Zeburyň* we *Injiliň* Gökden gelen Mukaddes kitaplarydygyna, ýöne Gurhansyz gutarnyksyzdygyna ynanýarys. Özleriniň Mukaddes Kitabynyň düýbünü tutmak bilen, mesihiler birinji üç kitaby üýtgedipdirler. Öň diňe bir *Injil* bardy, indi bolsa, dört bölümi bar. Başga-da ylhamlar bar, ýöne mesihiler olar

hakynda ýatlamayarlar. Bu görnüşde bu kitaplar seniň kelläni çaşyrar — diýip, ol Mukaddes Kitaby eli bilen kakdy. Soňra dowam etdi:

— Diňe bir Hudaý bardyr. Gurhanda aýdylyşy ýaly: «Şeýle diý: Ol — Alla, Ýeke-täk! Alla, ebedi hemmeler tarapyndan Gözlenilýändir. Ol dogurmaýar, Özi hem dogulmadyk. We Oňa deň bolup biljek hiç kim ýok». Eger-de Ol Özi hakynda: «Ol dogurmaýar, Özi hem dogulmadyk» diýip aýdýan bolsa, biz nädip «Hudaý — biziň Atamyz, biz bolsa, Onuň çagalarydyrys» diýip, aýdyp bileris?

Men ýuwaşjadan başymy atdym. Yöne öýe gaýtmazymdan öňürti:

— Mugallym, şol kitabyň içinde Isanyň suwuň ýüzünden ýöreýşi hakynda waka ýokmy? — diýip soradym. Suwuň ýüzünden ýorejek bolup meniň eden şowsuz synanyşygymdan üç ýyl geçen-de bolsa, ol meniň aňymda edil dünki waka ýaly bolup durdy!

Mugallym mylaýymlyk bilen:

— Oglum, şonuň ýaly waka bar, ýöne gudratlary görkezmek güýji pygamberlere we resullara berlendir. Sen bolsa resulam däl, pygamberem. Hatda ýönekeý ynam hem ýetişen akyl-huşuň bolmagyny talap edýändir — diýdi.

Ol meni ugratmak üçin daşary çykdy. Men bolsa, garaňky gatlyşyp barýarka derwezäniň ýanynda durup, Ýohannanyň hoş habaryny oňa bermäge we gaýdyp hiç haçan bu zatlar hakynda pikir etmejekdigime söz berdim.

4

Oña ýakynlaşma

Ondan soň ýene-de iki ýyl geçdi, men bolsa on baş ýaşadym. Öýdäki ýagdaýlar gitdigiçe erbetleşýärdi. Kakamyň gazanç ýagdaýy öňküsinden has pese düşdi we ejem ikisi sögüşmeklerini dowam etdirýärdiler. Maşgaladaky şeýle ýagdaý, biz çagalary, örän bagtsyz edýärdi.

Meniň bilime bolan höwesim öňküsinden güýçlenmese, peselmeýärdi, yöne pul ýetmezçiligi sebäpli meniň mekdepdäki okuwym üçin tölemek kynlaşdy. Şol sebäpli-de men goňşularymyň öýünde öňküden-de köp işlemeli bolýardym, olar bolsa, meniň okuwym üçin töleýärdi. Her gün agşam men egin-eşikleri ýuwyýardym, goňşularymyň öýüni syryp-süpürýärdim we olar üçin ony-muny satyn almaga gidýärdim.

Şol wagt Hudaý maňa has ýakyn ýaly bolup görünýärdi. Men ol barada yslymyň öwredişini ýaly, häsiýetsiz we uzakdaky Hudaý hökmünde hiç haçan pikir etmändigime indi düşüňýärim. Hudaýyň özümi eşitjekdigine we meniň işime gatyşjakdygyna garaşmak bilen, men hemişe Oña doga okaýardym. Meniň hakyky dostlarym azdy, mümkin şonuň üçin hem men Hudaýa öňkülerimden hem köp ýüzlenýärdim.

Ondan başga-da, edil kakam ýaly, men hem balyk tutmak bilen gyzyklandym. Köplenç, men derýa balyk tutmaga onsuz ýeke giderdim. Bu zatlary boýnuma almak utanç hem bolsa, käwagtlar kakamdan rugsat almazdan, onuň balyk tutýan gurallaryny alardym.

Şol wagtlar derýanyň kenarynda men Hudaý bilen gürleşýärdim. Bir gezek men: «Eý Hudaýjan, şu gün maňa iki-üç sany balyk ber. Olaryň maňa biziň maşgalamyzda nahar taýýarlamak üçin gerekdigini Sen bilýärsiň!» diýip, doga okadym.

Birden elimdäki çeňnegim gymyldap başlady we suwuň ýüzünde uly balyk göründi! Meniň demim tutuldy hem-de tas suwa ýykylypdym. Men çeňnegiň ýüpi üzüler diýip gorkdum, kakamyň çeňnegini bisorag alanlygym üçin, eger onuň ýüpüni üzdürsem, kakamyň meniň başymy sypap goýmajagyny bilýärdim. Şonuň üçin çeňnegiň ýüpüniň üzüleninden balygyň sypyp gaçany gowudy. Meniň bagtyma, uly balyk bilen alyp baryan göreşimi görüp, bir adam maňa kömege ýetişdi. Iki bolup, güýjümüzi birikdirip, biz agramy on funt töwerek äpet balygy derýanyň kenaryna çekip çykardyk. Şunuň ýaly äpet balygy heniz tutup görmändim, şol sebäpli hem Hudaýyň meniň okan dogama beren jogaby üçin hormat goýmak tolgunmasyny başdan geçirdim. Ýöne onda-da, rugsatsyz çeňnegini alandygymy kakama aýtmaga men het edip bilmedim.

Meniň kelläme köp sanly pikirler bardy. Mysal üçin, ahmedileriň, derýanyň aňry kenarynda ýaşaýan Şiniotyň ýaşajylyary ýaly musulmanlar bilen gürleşmeýändiklerine, men düşüniş bilmedim. Göwnüme bolmasa, biziň durmuşymyz birmeňzeş ýalydy. Edil beýleki köpsanly ýaşlarda bolşy ýaly, mende hem köplenç, närazylyk duýgulary ýüze çykyp ugrady. Özümden uly ýaşdaky adamlaryň kanagatlanarly jogabyny berip bilmejek soraglary olara berip bilýändigime men gaty guwanýardym. Şol döwürlerde, beýleki adamlar bilen jedelleşmekde men hakykaty tapmakdan, ol adamlardan üstün çykmagy köpräk isleýärdim. Şonuň üçin, men uzak wagtlap kitaplary döwür geçýärdim. Men ol ýagdaýy «barlag geçirmek» diýip atlandyryýardym.

Ahmediler özleriniň berk ahlak düzgünlerine guwanýarlar. Edil beýleki ähli musulmanlar ýaly, olar hem alkogolly içgileriň, hatda temmäkileriň-de baryp ýatan garşydaşlarydylar: şol zatlary gereginde artyk ulanýanlara örän agyr jeza bermek göz önünde

tutulandy. Elbetde, şonuň ýaly zatlara bolan islegini gizlinlikde kanagatlandyryňlar hemişe-de tapylýar, emma açyk-aýdyň ulanyňlar hiç ýerde-de ýokdur.

Biziň şäherimizde kommersiýa filmlerini görkezmäge rugsat berlen telewideniýe, kinoteatrlar ýokdy. Bize diňe dini temalara degişli filmleri görmäge rugsat berilýärdi. Ýöne Rabwahyň ýaşlary özlerini gurşap alan dünýä hakynda köpräk bilmek isleýärdi, men hem olardan kem galmaýardym. Bir gezek, meniň birnäçe dostlarym bizden baş mil uzaklykda ýerleşýän Şiniota gizlinlikde kino görmäge het edipdirler, ýöne olary tutdular we rehimsiz urdular. Ahmedileriň sektasynyň dolandyrys merkezini bolan *Amoor-i-Amanyň*, belli bir derejede ahmedi jemgyýetiniň bidüzgünçiliklerini polisiýa tabşyrmazlyk üçin, düzgün-tertibi goramak boýunça özüniň hususy topary bardy. Bu topar Mojahet ady bilen tanalýardy we on iki ýaşyna ýeten her bir oňlan şol ýerde türgenleşik kursuny geçmelidi. Soňra bu otrýadyň nähili derejede täsir edýändigini, men öz tejribämde başdan geçirenimde bildim.

Beýleki musulmanlaryň nähili ýaşaýandyklaryny bilmäge meniň höwesim şeýle uly bolan bolsa-da, meniň kakam bilen ejem Rabwahdan daşa çykmazlygy maňa tabşyryp durýardylar. Men olar bilen gürleşip we jedelleşip görmegi şeýle bir isleýärdim. Ýöne men näçe ýalbarsam-da, bary biderekdi. Meniň kakam bilen ejem şol öz diýen ýerini tutup durdy. Men gahar-gazaba mündüm.

Öz dostlarym bilen Şiniota iki gezek kino gitmek maňa başartdy. Şiniot maňa başga dünýä bolup göründi, kinodan bolsa, men hakyky lezzet aldym. Sereden filmlerim meni kynçylyklardan daşlaşdyrýardy. Men özümi filmdäki gahrymanlar bilen deň hasaplaýardym. Filmler Päkistanyň halkyny şöhratlandyryýardy, onuň gahrymanlary bolsa, watanyň gülläp ösmegi üçin hatda özleriniň janlaryny gurban etmäge hemrazy bolan akyly-paýhasly adamlardy. Olaryň özlerini pida edişi maňa has çuňňur täsir edipdi. Olaryň garşydaşlary bolsa, diňe özleriniň baýlyklarynyň we bähbidiniň aladasy bilen başagaý adamlardylar. Britan kolonial düzgüni adamlaryň aňyndan heniz

çykmandygy sebäpli, «duşman» diýen sözün britaniýaly adamy göz önüne getirýändigini geň görerli däl. Nähili adamlar şeýle gazaply bolýarka diýip, men pikir edýärdim.

Bir gezek, Şiniota bile kino giden dostlarym, meni Amoor-i-Ama ýamanladylar, ýöne beriljek jezadan gaçyp gutulmak maňa başartdy. Haçanda ol habar ahmedi mugallymlara baryp ýetende, diňe kino görmek üçin meniň Şiniota gidenime olar ynanmadylar.

— Onuň beýle bolmagy mümkin däl. Eger-de Masud Şiniota giden bolsa, onda ol, mümkin, ol ýerdäki musulmanlar bilen gürleşmäge ýa-da çekişmäge gidendir — diýip, olar aýtdylar.

Olar men hakda hakykata ynanmak islemediler!

Bu zatlaryň ählisine seretmezden, Hudaý meni hiç haçan ýeke goýmaýardy. Bir gezek kakam maňa iki rupiýa pul berdi-de, bazardan ýag satyn almaga iberdi. Men ýaňky şaýlyk pullary elimde berk gysyp tutdum-da, bazara tarap eňdim. Ýolda men eldekileşdirilen maýmyny oýnadýan adamyň daşyna üýşen bir topar adamlary gördüm. Maýmyn her hili oýunlary ýerine ýetirýärdi, men bolsa jadylanan ýaly bolup durdum. Onuň nähili şeýle bolanyny, men şu güne çenli hem bilmeýärim, ýöne ahyrsoňy bu tomaşadan ünsümi sowanymda, meniň elimdäki iki rupiýa ýokdy! Men haýran galdym we umytsyzlyk bilen:

— Eý, Hudaýjan, maňa ol pullary gaýdyp ber — diýip gygyrdym.

Dükanyň hojaýynynyň maňa pulsuz ýag bermänligi üçin, men бүтін ýol ugry aglap geldim. Pullary ýitirenligim üçin meni urjaklaryny bilýärdim, men özümiziň derwezämizden girdim we birden gapynyň ýanynda ýatan pullary gördüm. Iki sany kümüş şaýlyk pullar ýerde ýatyrdylar we Güne ýaldyraýardylar. Olaryň ol ýere nädip düşenini aýdyp biljek däl! Mümkin, bu ýagdaýyň bir ýönekeý düşündirişi bardyr, ýöne meniň üçin bu gudratdy. Hudaý ýene-de bir gezek meniň dogama jogap berdi.

Şol wagtlar agşamlaryna men Seýitleriň öýünde işleýärdim. Meniň Seýidiň özi bilen bolan gatnaşygym bolsa, has erbetleşdi. Seýidiň kakasy, köplenç, öýde bolmaýardy, onuň özüne bolsa,

uly erkek dogany güýçli täsirini ýetirýärdi. Ol gödek, adamlaryň arasynda abraýy pes oglandy. Meniň okamak üçin ymtylmagym, Seýidiň gaharyny getirýärdi, sebäbi onuň özüniň mekdepe okuwa ýetişiği känbir gowy däl. Ol meniň gaharymy getirip başlady. Bilelikde oýnaýan wagtymyz, ol meni bilgeşleýin pökgi bilen urmaga çalyşýardy we köplenç:

— Hany, hyzmatkär, meniň goşlarymy getirsene. Eý, bol çaltrak!
— diýip gygyrýardy.

Eger-de onuň ene-atasy meniň okuwym üçin mekdebe pul tölemeklerini goýsalar, özümiň bilimsiz galjakdygymy bilýänligim sebäpli, edil onuň özi ýaly, men oňa jogap berip bilmeýärdim. Ýöne bu zatlaryň ählisi çekip-çydardan agyrdy.

Bir gezek Seýit has gaty gitdi. Mugallym biziň öý işlerimizi barlamazynyň edil önüsrasy, ol meniň depderimiň sahypalaryny ýyrtyp aldy. Öý işimi mugallyma görkezmek üçin men depderimi açanymda, ol ýerde öý işi ýerine ýetirilen sahypa ýok eken! Seýit bolsa özüniňki diýip, ony eýýäm mugallyma görkezipdir. Haçanda meniň öý işli sahypamyň ýyrtylandygyny görende, mugallym ähli zady bildi. Seýidiň eden işiniň üsti açyldy we ony jezalandyrdylar. Masgara bolup, namysyna degilmegi sebäpli, sapaklardan soň ol meni urdy. Men näme etjegimi bilmedim.

Meniň sabysyzlyk bilen garaşýan *Eýd-ul-azha* baýramçylygy (Gurban baýramy) golaýlaşyp gelýärdi. Bu baýramçylyk edil Remazandan soň, musulman ýylynda bellenip geçilýän baýramçylyklaryň iň esasyalarynyň biridir. Bu gurbanlyk Ybraýymyň ogly Ysmaýlyň gurbanlyk hökmünde sadaka berilmeli gününe bagyşlanyp bellenilip geçilýär. Elbetde, ýehudylaryň Töwrady boýunça Hudaý Ybraýyma Yshagyň ýerine bir guzyny gurban etmegi buýurýar (Gelip çykyş 22), ýöne musulmanlaryň dini taglymaty boýunça bolsa, sadaka Yshak däl-de, Ysmaýyl gurban edilmelidi. Şu gurbanlyk bermek baradaky waka Gurhanyň 37-nji Süresinde gürrüň berilýär, ýöne ol ýerde Ysmaýlyň ady tutulmaýar.

Baýramçylyk günü Seýidiň ejesi meni öz ýanyna çagyrdy. Baýramçylyk günü mynasybetli ol maňa *eýdi* diýip atlandyrylýan birazrak pul berer diýen umyt bilen, uly şatlyk bilen men onuň ýanyna bardym. Şu baýramçylygyň oň ýanynda ol maňa geýer ýaly Seýidiň eşikleriniň käbirlerini beripdi. Häzir bolsa, olaryň öýüne baryarkam, men şol eşikleri geýipdim. Ol meni ojuk-bujuk satyn almak üçin bazara iberdi. Men bazardan gaýdyp gelenimde, Seýit bilen ejesi aşhanada ekenler. Meni görüp Seýit meniň ýeňimden gödek çekdi we:

— Hany, meniň eşiklerimi derrew egniňden çykar! — diýip gygyrdy.

Bu eşikleri maňa özüniň berendigini aýdyp, ejesi Seýidiň egninden gaharly çekdi, yöne ol gulak asmady. Şondan soň ejesi oňa aşhanadan çykmagy buýurdy. Kän bir isläp durmasa-da, ol aşhanadan çykyp gitdi.

Seýidiň ejesi meniň elime baş rupiýa berdi-de, onuň dört rupiýasyny ejeme berip, birini bolsa özüme alyp galmalydygymy aýtdy. Ýene-de içi gaýnadylan tüwüden doly, poslamaýan polatdan bejerilen gazanjygy maňa berdi, ony hem men ejeme bermelidim. Men oňa minnetdarlyk bildirdim-de, onuň beren zatlarynyň ählisini öýe alyp gaýtdym.

Köçä çykanymda, men Seýidiň we onuň dostlarynyň duranyny gördüm. Men olaryň gapdalyndan geçip gitjek bolup synanyşdym, yöne olar meniň elimdäki gazanjykdan aslyşdylar. Her kim ony özüne çekip aljak bolýardy, gazanjyk elimden gaçdy, onuň içindäki tüwi bolsa ýere döküldi. Men tas aglapdym. Egnimdäki eşikleri sypyryp aljak bolup, Seýit we onuň dosty bar güýçleri bilen meniň eşiklerimden çekip başladylar. Men bar güýjümi toplaý, olaryň elinden syjak bolup synanyşdym, emma olar meni berk tutupdylar. Seýit gahar bilen:

— Bu hyzmatkärijige seretsene, başga biriniň eşigini geýen bolup, arkaýyn aýlanyp ýör — diýip sögünýärdi.

Guşagymdan tutjak bolup, Seyit meniň üstüme topuldy, men aşak egildim-de, ýerde ýatan gazanjygy aldym we onuň bilen Seyidiň ýüzüne urdum. Ol erbet gygyrdy-da ýere ýykyldy, men ikinji oglany hem urdum. Ol entirekläp gitdi, men bolsa, öýe tarap ökjäni göterdim.

Ýakalaşan wagtyň, men Seyidiň ejesiniň beren pullaryny ýitirdim. Hemişe gorkan wagtymda edişim ýaly, men hajathananyň içine girip gizlendim. Tiz wagtdan men gapynyň urulýandygyny eşitdim — bu bolup geçen wakany kakam bilen ejeme gürrüň bermäge gelen goňularymyzdy. Kakam öýdedi, bir minut geçenden:

— Masud, hany derrewiň özünde çyk! Eşidýäňmi sen meni? Çyk diýýän! — diýip, onuň gygyrýan sesini eşitdim.

Men sandyraklap çykdyň, şol wagtyň özünde-de, ol meniň üstüme topulyp urup, köçä iterip çykardy. Ol guduzlan ýaly bolup:

— Ine, bu haramzadany alyň we ony öldüriň! Onuň bize gerek ýeri ýok — diýip gygyrdy.

Bu elhenç sözleri eşidip, meniň ýüregim üzüldi. Men ony mundan öň hiç haçan şunuň ýaly gahar-gazaply görmändim. Meniň ölesim gelýärdi. Men öz öňümde gahar-gazapdan ýaňa ýüzi gyp-gyzyl bolan Seyidiň agasyny gördüm. Ol meni aýaklary bilen depip urup başlady. Kellämi ellerim bilen ýapyp, gorajak bolup, men ýere ýüzin ýykyldym. Ol bolsa, meni köwşi bilen depip urmagyny dowam etdirdi. Ahyrsoňy meni kimdir biri onuň aýagynyň aşagyndan çekip aldy, men özümi aýak üstüne galdyranlaryny duýdum.

— Hany, şu ýerden çaltrak gaç — diýip, bir erkek adamyň sesi buýruk beriji äheňde çykdy.

Men būdrekläp geçdim. Men özümiň näçe wagtlap ylganymy bilmeýärim. Aýaklarymyň özleri meni derýanyň kenaryna getirdi. Ol ýerde hiç bir zada aňmy ýetirip bilmän bir daşyň üstüne oturdym. Meniň бүtin göwräm bir gök zat ýaly bolup durdy, gapyrgalarymyň ählisi elhenç agyryýardy.

— Eý, Alla! Sen näme üçin bu zatlardan meni halas etmediň? Sen şeýle rehimsiz we daş ýürekmi? Sen meni hiç kim söýmeýän

öýde dünýä inderdiň, indi bolsa, özün hem meni ýeke galdyrdyň. Hawa, siziň ähliňiz meni ýeke galdyrdyňyz. Şu günden başlap, indi men seniň bilen gürleşjek däl. Men seni näçe gezek çagyrdym, sen bolsa, meni eşitmediň. Bu gün meni nähak ýere urdular, sen bolsa, meni goramak üçin ýekeje söz hem aýtmadyň — diýip, aglap we ýumruklarymy görkezip, men asmana haýbat atdym.

Men bar güýjümi toplan uly daşyň üstüne çykyp durdum we:

— Eý, Alla, sen zalym. Sen zalym patyşa. Eger-de sen hakykatdan-da, gowy hem-de rehimli we şepagatly bolýan bolsaň, onda meniň bilen gürleş! Bu gün *Eýd* baýramçylygynda meni öýden köçä zyňdylar! Sen erbet Hudaý. Sen rehimli däl-de, zalym. Eger hakykatdan-da şeýle bolýan bolsaň, onda näme üçin sen biziň ählimizi ýöne şeýle öldürip bilmeýärsiň? Sen näme üçin bizi beýle gynaýarsyň? Hudaý, sen maňa jogap ber. Men seniň jogap bermegiňi isleýärin! — diýip, Hudaýa ýüzlenip, gygyrmagymy dowam etdirdim.

Men daşyň üstünden düşdüm we lapykeç ýagdaýda, haýsydyr bir daşdan galdyrylan diwara kellämi urup başladym.

Birdenkä, ýyldyrymyň gözüňi gapyp barýan ýagtylygy asmany bölek-bölek eden ýaly boldy. Men başymy galdyrdym we gap-gara bulutlary gördüm. Gögüň gümmürdisi eşidildi. Bir sekunt wagt geçenden soň, üstümdäki asmanyň düýbi deşilen ýaly bolup, ýagyş bedreläp guýup başlady we üst-başym myžžyk öl boldy.

Nuhuň döwründäki gelen sil hakyndaky waka ýadyma düşüp, men içimden gaty gorkdum. «Sen näme üçin bizi şeýle öldürip bilmeýärsiň? Sen näme üçin bizi beýle gynaýarsyň?» diýen öz sözlerim ýadyma düşende, men erbet hopukdym. Sil ýaly guýýan ýagyşdan goranmak üçin äpet daşyň aşagynda бүкүлүп gizlenip duran wagtym, Hudaýyň meni hakykatdan-da öldürmek isleýän-islemeyänligini bilmeýän bolsam-da, ýöne özümiň ölesim gelmeýändigini welin, men anyk bilýärdim.

Edil meniň duran ýerimiň gapdaljygyna ýere ýyldyrym urdy. Men gorkymdan gygyrdym. Indiki çakjak ýyldyrymyň özümi

urjakdygyna meniň gözüm ýetýärdi. Edil ýaňy ýyldyrym uran ýere seredenimde, oduň kiçijik ýalynlaryny gördüm — agaçlaryň şahalary ýanyýardy. Ot ýitiden ýandy, soňundan ýagşyň ýüzünde onuň ýalyny söndi, diňe azajyk tússejik göründi. Bu bolup geçen wakany görüp, Gurhandaky Musa pygamber bilen bolan waka meniň ýadyma düşdi. Ol hem ýanyp duran agajy görüpdi. Men özümiň eden erbet işimden gorkdum. Hudaýyň şu ýerde bolanyna we meni synlanyna şübhe bolup bilmez. Hudaýdan özümi bagyşlamagyny diläp, men gatydan dogra edip başladym.

Ýagyş ýuwaşjadan diňdi. Men özümiň gizlenip duran ýerimden çykdy-da, hälki ýanyp duran agajyň ýanyna ugradym. Gorky gaplap alanlygy sebäpli, men seresaplyk bilen ýöräp bardym we durşuna ýanan agajy gördüm. Hudaýa igenen we haýbat atan wagty, Ol şol ýerde bolan bolmaly diýip, men pikir etdim. Men ýene-de täzeden hälki ýanan agaja seretdim, ýöne ondan ses-seda çykmaýardy. Şol wagt ýyldyrym ýene-de çakdy, men bolsa gorkunjymdan palçyk ýere ýüzin ýykyldym we:

— Ýok, ýok, Hudaý jan! Meniň günämi geç! — diýip aýtdym.

Häzir ýyldyrym çakyp, özümi öldürer diýip, men pikir etdim. Ýöne ol beýle bolmady, men bolsa, gorkunjymdan titräp başymy galdyrdym. Ýagyş diňdi. Men ýerimden turdum we oba tarap gitdim. Gidip barşyma, men birnäçe gezek yzma seretdim, ýöne bolup geçýän adatdan daşary hiç bir zady görmedim.

Ençeme wagtlaý men ýene-de biderek aýlanyp ýördüm, ýöne ahyrsoňy Rabwaha geldim. Men adamlary namaza çagyryan *azany* eşitdim. Gün günortan — *zuharyň* wagty bolupdy, men hem jemendäniň içine goşulyp gitdim. Meniň üst-başymyň örän hapalygy sebäpli, käbir adamlar maňa geň galmak bilen seredýärdiler. Namazdan öň täret kylynýan ýere baryp, men sandalymyň we eşiklerimiň iň erbet hapalaryny zordan ýuwup aýyrdym. Bu zatlary edip bolanyndan soň, men dazyrdap metjide girdim we namaz okap duran adamlaryň arasyna goşulyp gitdim.

Namaz okap bolup ýerimden turanymda, birden kimdir biri gahar bilen gulagymdan çekdi we metjitden süýräp diýen ýaly çykardy. Ol meni bir şarpyk kakdy-da:

— Eger-de şu ýerde namaz okamak isleseň, onda ilkişada git-de balagyň ýyrtygyny tik — diýdi.

Ol meni metjidiň daşyna itekläp goýberdi. Derýanyň kenarynda, ýagyşdan bukuljak bolup synanyşanymda, aýagym typyp ýykyldym. Mümkün, şonda bir zada ilişip balagym ýyrtlypdyr. Utanjymdan ýaňa gyp-gyzyl bolup, adamlaryň meniň balagymyň ýyrtygyny görmeklerinden gorkup, seresaplyk bilen öýe bardym.

Men öýe baranymda, gapy ýapyk ekeni. Öýüň gapysyny kakmaga men het edip bilmedim. Başyma düşen açlyk hälki irden dökülen tüwülerimi we ýitirilen pullarymy meniň ýadyma düşürdi. Men irden Seýit bilen urşan ýerime gaýdyp bardym. Ol ýerde pullar ýokdy, ýöne dökülen tüwüler heniz hem bar eken. Men derrew eýläme-beýläme seretdim: daş-töweregimde hiç kim ýok eken. Owujymy dolduryp aldym-da, men ony jübime saldym. Ýene-de daş-töweregime seredip, tüwüden azajyk iýdim. Gum bilen garlyşyp giden tüwiniň tagamy kän bir gowy hem däl, ýöne onda-da açlygym sebäpli, ýuwaşjadan men olaryň ählisini iýdim.

Tüwini iýip bolanymdan soň, Ahmetlere baryp gaýtsam gowy bolar diýip, men pikir etdim. Sebäbi döp-dessur boýunça adamlar bir-birini *Eýd* baýramçylygy bilen gutlamalydylar. Men bolsa, olaryň maşgalasyny bu baýramçylyk bilen gutlamandym. Ondan başga-da, ol ýerde maňa iýer ýaly bir zatlar hem-de ýyrtyk balagymy tiker ýaly inňe bilen sapak bererler diýip, men umyt etdim.

Ahmetleriň gapysynda gulp asylgy durdy. Lapym keç bolup, men birazrak wagt garaşdym, ýöne hiç kim gelmedi. Wagty geçirmek üçin, men çen bilen haýal ýöräp ugradym. Birden-de hapa aýyrýanlar bolan mesihileriň ýaşayan köçesine çykanyma göz ýetirdim. Olaryň jaýlary ahmedileriň jaýlary ýaly berk kerpiçden däl-de, saman kerpiçden salnan köneje külbejiklerdi. Şu hapa ýygnaýanlar in pes

indus kastasyňa degişli adamlardylar we köp ýyllar mundan öň induizm olara öz durmuş ýagdaýlaryny gowulandyrmak üçin hiç hili mümkinçilik galdyrmadyk wagty, olar mesihi bolupdylar. Bu adamlaryň köpüsiniň mesihilik baradaky düşüňjeleri pes ýalydy. Onda-da olaryň arasynda bütin ýüregi bilen ynanyan adamlaryň bardygyny has soňrak men bildim. Iň bir çykgynsyz ýagdaýlar bolajymasa, ahmedileriň hiç biri hem hiç haçan olar bilen gatnaşyk etmeýärdiler. Şonuň üçin bu ýerde durup, olaryň çagalarynyň şadyýan oýnaýan oýunlaryna syn edýändigim üçin, men hem özümi bir hili duýdum.

Edil iki ýyl mundan öň bolşy ýaly, häzir hem olaryň aýdym aýdýan wagtlaryndaky sazlaşykly sesleri meni özüme çekdi. Men aýdym aýdýlan ses gelyän öýüň ýanyna bardym we gapynyň giňden açyk duranyny gördüm. Ol jaýyň içinde erkek adamlardan, aýal-gyz maşgalalardan we çagalardan ybarat bolan ýigrimi töwerek adam poluň üstünde otyrdylar we Isa pygamber hakynda aýdym aýdýardylar. Bir adam olaryň alnynda otyrды, onuň elinde maňa tanyş bolan Mukaddes Kitaby bardy — edil şunuň ýaly kitaby men Muhammet Ysmaýylyň öýünde görüpdim.

Olaryň käbirleri yzlaryna öwrülip seretdiler we meni gördüler. Olar ýylgyryşyp, içerik girmäge maňa yşarat etdiler. Men ikirjeňlenip durdum, ýöne ahyrsoňy jaýyň içine girdim we erkek adamlar bilen bir hatarda halyçanyň üstünde oturdym. Meni özümiň ýyrtyk balagym birahat edýärdi. Şonuň üçin, men şol ýyrtyklary hiç kim görmez ýaly oturjak bolup çalyşýardym. Olar iň soňky aýdymy aýdyp boldular hem-de dogra edip bolanlaryndan soň dargaşjak bolup ýerlerinden galyp başladylar. Meniň gapdalymda oturan adam maňa ýylgyryp seretdi-de:

— Gutardy — diýdi.

Men hem gaýtmak üçin ýerimden galdym, şol wagt aýallaryň biri meni görkezip, elinde Mukaddes Kitaby tutup duran adama pyşyrdap bir zatlar aýtdy. Ol aýal maşgala bir zatlar diýip jogap berdi-de, meniň ýanyma geldi. Elini egnimde goýdy-da, ol menden:

— Oglum, sen kim? Sen nireden geldiň? — diýip sorady.

Men oňa özümiň şu ýakynda ýaşayan dostumyň öýüne gelendigimi, ýöne olaryň öýünde hiç kimiň ýoklugy sebäpli, ýol bilen ýöräp barýarkam şu öýüň üstünden gelendigimi aýtdym.

Adamlaryň biri ruhy çopana bir käse çay getirdi. Ol mylakatlyk bilen meni çaya çagyrdy. Men onuň gapdalynda *çarpaýanyň*, ýüpden bejerilen ketiň üstünde oturdym hem-de biziň aramyzda gürründeşlik başlady. Birazrak wagt geçenden soň jaýyň içinde diňe men, ruhy çopan hem-de şol öýüň eýesi galdy. Beýleki adamlaryň ählisi öýlerine gaýtdylar.

—Jenap, edil siziň eliňizdäki ýaly Mukaddes Kitaby men nireden tapyp bilerkäm? — diýip, men çekinjeňlik bilen gürrüne başladym.

— Ol kyn zat däl: Ýöne seniň ataň-eneň we ahmedi jemgyýetiň ony okamaga saňa rugsat bermez! — diýip, ol maňa aýtdy. Men oňa:

— Hatda gizlinlikde okamaly bolsa-da, men ony okap çykaryn — diýip jogap berdim.

Muny eşidip, ol bir gapdalda, ketiň üstünde ýatan sumkadan uly bolmadyk kitaby çykardy-da:

— Ine, al. Bu Täze Ähtdir. Şuny okap çyk. Okap bolanyňdan soň, men saňa Mukaddes Kitaby dolulygyna bererin — diýdi.

Men özümi has bagtly duýup, oňa minnetdarlyk bildirdim-de, kitaby aldym. Ol maňa tarap çaly käsäni süýşürdi-de:

— Al iç, bolmasa çayyň sowap gider, — diýdi.

Men özümiň ilkinji gezek başga jemgyýetden bolan adamlar bilen naharlanmaga bolan mümkinçiligim barada pikir edip, süýtli, süýjüli çaydan owurtladym. Öz-özüne hormat goýýan musulmanyň hiç biri hem özünden pes gatlagyň adamlary bilen, onda-da mesihiler bilen naharlanmazdy. Men açdym, meniň kelläm agyryýardy. Özümiň şu ýerde, Isa pygamberiň Hudaýyň Ogludygyna ynanýan adamlaryň arasynda oturanlygym hakyndaky geň pikirlerime garamazdan, meniň üçin çayyň tagamy has ýakymly ýaly bolup göründi. Öz kellämdäki pikirler eýerip, men birden:

— Jenap, Hudaýyň aýaly ýoklugy sebäpli Onuň çagasynyň bolmajagyny bilseňiz-de, siz näme üçin Isanyň Hudaýyň

Ogludygyna ynanýarsyňyz? — diýip, ondan soradym. Ol adam ýylgyrdy-da, meniň adymyň nämedigini sorady. Men onuň beren soragyna geň galyp:

— Masud Ahmet Han — diýip, jogap berdim.

— Bolýar, Masud, eger-de men saňa: «Oglum, sen bu ýere bar-da, meniň üçin şu zatlary et» — diýsem, meniň saňa şu ýerde oglum diýip ýüzlenenim bilen men näme seniň ataň bolup bilerinmi? — diýip, ol menden sorady.

Men oňa düşünp başlamak bilen başymy ýaýkadym.

— Isa bilen hem, edil şeýle ýagdaý. Ol Hudaýyň ruhy Ogly, Hudaý bolsa — Onuň Atasy — diýip, ol gürrüni dowam etdirdi.

Onuň gürrüň berşi netijesinde meniň üçin bu mesele has düşnükli boldy. Bu zatlary düşündirip bolandan soň, ruhy çopan gaýtmalydygyny hem-de özüniň ýene-de bir aýdan geljekdigini aýtdy. Biz onuň bilen hoşlaşdyk, men bolsa, çuňňur pikire batyp, Ahmetleriň öýüne tarap ugradym. Olaryň öýüniň gapysyndan heniz hem gulp asylgy durdy. Garaňky düşýärdi. Men özümiň bütün göwrämde ýiti agyryny duýýardym. Ýene-de ýagşy ýagyp başlady, men öl-myžžyk boldum we örän üsedim. Köýnegimiň aşagynda gizläp goýan Täze Ähtimi elläp gördüm-de, birazrak gyzynmak üçin, ellerim bilen dyzymy berk gujaklap, men aşak oturdym. Tiz wagtdan, nähili bolanyny özüm hem bilmän, huşumy ýitirdim.

Men öýümizde, öz düşegimde huşuma geldim. Meniň ýatan düşegimiň gapdalynda kakam bilen Ahmediň kakasy durdy. Meni öýe onuň getiren bolmagy ähtimal. Şonuň üçin, kakam çagasyny gowy görýän kaka hökmünde, elini meniň kellämden aýyrman, indi oňa özüniň minnetdarlygyny bildirýärdi. Ahmediň kakasy meniň elime kakyp, gaýdyp ýagşyň aşagynda gezmezligi maslahat berdi-de, çykyp gitdi. Şol wagt gorkudan ýaňa yüregim duran ýaly boldy! Meniň Täze Ähtim niredikä? Köýnegimiň aşagynda ol ýokdy. Meniň egnimdäki eşikler gurydy. Kimdir biri meniň eşiklerimi çalşanda, ony tapan bolmaly. Men seresaplyk bilen kakamýň ýüzüne seretdim. Ol bilýärmikä? Ol meni ýene-de urarmyka? Şol

wagt ejem eli çay kăseli hem-de meniň üçin iki tabletka aspirin alyp girdi. Bizde çay sowuklamanyň we kelle agyrynyň garşysyna iň gowy derman hasaplanylýar.

Men çayly kăsäni elime aldym we şol wagt kakamyň gapdalynda duran stoluň üstünde ruhy çopanyň maňa şu gün sowgat beren Täze Ähtini gördüm. Kakam meniň kitaba seredip duranymy gördi we ony eline aldy. Meni geň galdyran zat, ol maňa kitaby uzatdy-da:

— Masud, eger sen bu kitaby ýöne bir hekaýat hökmünde okasaň, onda onuň zyýany ýok. Ýöne eger sen ol hakynda köp pikir etseň hem-de öz-özüne her hili soraglary berseň, onda ol seniň aňnyň üýtgeder. Hudaý saňa akyl-huş we bilime bolan uly höwes beripdir. Eger-de saňa haýsydyr bir kömek gerek bolsa, ýanyma gel-de, meniň bilen gürleş. Seniň ýene-de bir ýyl okuwyň galdy. Şondan soň, şu ýerde, Rabwahdaky, ahmedileriň Missionerlik kollejine girip, missioner bolup bilersiň diýip pikir edýäriň. Sen bu zatlary mekdebi gutaranlygyň baradaky attestaty alanyňdan soň edip bilersiň — diýdi.

Bu aýdylan zatlar diňe gaharlanan wagty meniň bilen gürleşýän kakam üçin has uzyn gürrüňdi, bu-da, heniz aýdylmaly zatlaryň ählisi däl. Ol:

— Oglum, kollejde okan wagtyň, sen islendik taglymaty öwrenip bilersiň. Sen biziň, ahmedileriň nämä ynanýandygymyzy hem-de yslam dinini wagyz edýän adamlaryň nämä zatlary aýdýandyklaryny bilersiň. Sen bizi butparazlar diýip atlandyrylanlaryň-da, mesihileriň-de taglymatlaryna has çuň aralaşyp bilersiň. Sen her hili dini taglymatlaryň Hudaý hakynda aýdýan zatlaryny-da bilip bilersiň. Sen indi çaga däl, seniň göwnüne degenim üçin bagyşla. Hawa, hakykatdan-da, seniň hemişe ylym bilen gyzyklanýandygyň maňa ýaranokdy. Seniň bilim almagyň üçin tölemäge meniň pulum ýetenokdy — diýip, ol gürrüňini dowam etdirdi. Ol ýerinden turdy-da, uludan demini alyp:

— Meniň birnäçe gezek öýlenmegimiň maňa bagt getirmänligi hakykat. Edil birinji aýalym we ondan bolan çagalarymyň meni taşlap gidişleri ýaly, sen hem meni taşlap gidermikäň diýip gorkdum.

Eger-de şeýle bolan bolsa, men ony çekip-çydap bilmezdim. Günäniň sende däl-de, seniň bilen urşan çagalardadygyny hem men bilýärin. Ýöne men näme edip biljekdim? — diýip, ol ýene-de gürrüňini dowam etdirdi.

Geň galmakdan ýaňa, men gürläp hem bilmedim. Men kakamyň agzyndan öň eşidip görmedik zatlarymy eşidýärdim! Aljyramakdan ýaňa, men näme jogap berjegimi hem bilmeyärdim, ýöne şu ýerde ejem ýerinden turdy-da, gaharly:

Hany, leksiýa okamagyňy bes et — diýip, kakama tarap ýigrenç bilen elini bulady-da:

— Seniň özüňe hem ýatar wagt boldy. Eger-de ogluň bilen ýaraşjak bolsaň, özüňiň süýji-süýji sözleriňi indiki gezegiňe goý — diýip, igenmegini dowam etdirdi.

Kakamyň ýüzi gyzaryp, başga hiç zat diýmän çykyp gitdi. Ejem hem onuň yzysüre çykyp gitdi. Ondan soňra, uzak wagtlap goňşy otagdan maňa öňden tanyş bolan gaharly sözler eşidilip durdy.

Men çen bilen kitaby açdym-da, ony köp wagtlap okap oturdym, ýöne ýakynlaşyp gelýän ädimleriň sesini eşidip, Täze Ähti derrew ýassygyň aşagyňa dykdym-da, uklap galan ýaly bolup ýatdym. Ejem meniň ýatan otagyma girdi-de, onuň çyrasyny söndürip çykyp gitdi. Men uka gitdim we бүтін gije rahat ýatdym.

Ertesi günü men giç oýandym. Haçanda özümiň üstünde ýatan ketimiň gapdalynda meniň ýagdaýymy soramaga gelen Ahmet bilen ejesini görenimde, meniň begenjimi bir gören bolsaňyz. Olary görüp, men ýerimden turjak boldum, ýöne, olar maňa rugsat bermediler. Biz birazrak wagt gürläp oturdyk. Maňa içer ýaly çay getirmek üçin ejem daşa çykanda, Ahmedini ejesi maňa ýigrimi rupiýa berdi. Bu örän köp puldy! Men bu pullary almak boldum, ýöne ol derrew:

— Bu pullary al hem-de özüňe kitap satyn al. Bu seniň üçin baýramçylyk sowgady. Ejeň görmez ýaly muny gizläp goý — diýdi.

Men çyn ýüregimden oňa minnetdarlygymy bildirdim-de, pullary ýassygymyň aşagynda gizläp goýdum. Ahmedini meniň ýanymda galdyrdy-da, ejem bilen gürläşmek üçin ol daş çykdy.

Ahmet meniň ýatan düşegimiň bir gyrasynda oturdy. Men ýassygymyň aşagyna elimi sokdum-da:

— Ine, men saňa bir zat görkezmekçi — diýdim. Men oňa Täze Ähti uzatdym. Ol kitaba gözüniň gytagy bilen seretdi-de, ony maňa yzyna gaýtaryp berdi.

— Näme boldy? Muny oka-da!

Ahmet başyny ýaýkady:

— Ýok, Masud, men ony okajak däl. Men entek aklymdan azaşamok, azaşmak hem islämok.

Sen näme diýýärsiň, Ahmet! — diýip, men ýüzlendim.

— Men bu kitap hakynda köp okadym, doganym we kakam bu kitabyň ters düşünje berýändigini maňa subut etdi. Bizi butparazlar diýip atlandyryňan yslam dini ýaly, mesihilik hem hakyky din däl. Biz däl-de, olaryň özleri butparazçylyk. Mesih-Maoda (Mürze Gulam Ahmede) ynanman, olar özleri üçin höküm çykardylar.

Men oňa haýran galyp seredýärdim: ol durkuna başga Ahmetdi. Kakasynyň ýoluny dowam etdirmek niýeti bilen missionerlik kollejinde okap başlanyndan bäri, ahmedileriň öňe sürýän taglymatyna ters gelyän ideýalaryň ählisini ýek ýigrenýärdi.

Ol ýene-de birnäçe minutlap mesihiligiň esassyzlygyny görkezýän «subutnamalary» getirip görkezdi, ýöne şu ýerde ony ejesi çagyrdy — olaryň öýlerine gaýtmaly wagty bolan eken. Agyr duýgy bilen men olaryň yzlaryndan seredip galdym. Göwnüme bolmasa, Hudaý maňa bir zatlar diýen ýaly boldy. Ahmediniň bu zatlar bilen ylalaşjakdygyna meniň ynamym ýokdy. Her näme-de bolsa, men bu uzyn boýly, agras ogłana, öz ýaşlyk döwrümiň dostuna öwrenişipdim, üstesine-de, onuň kakasy bilen ejesiniň meni gowy görýändiklerini men bilýärdim.

Şol gije men uzak wagtlap uklap bilmän, eýläme-beýläme öwürlip ýatdym. Göwnüme bolmasa, kellämdäki pikirlerden baş alyp çykjak bolup edýän synanyşyklarymyň ählisini garaňkylyk puja çykarýan ýalydy. Men öz üstüme örän agyr ýüküň inip gelýändigini duýýardym. Meniň beýnimde ýene-de ejemiň kakamyň üstüne ýagdyryňan iğençli gepleri ýaňlanyp başlady. Ol:

— Eý, Hudaý jan, meniň bar ömrüm küň boldy. Mesihileriň gürrüňini diňlemek üçin gatnaýan samsyk oglumyň derdinden, bu şäherde mende at-abraý galmady. Meniň oglum! Indi ol butparaz, *kapyr* (dinden çykan) bolar. Ol bize, hakykata garşy gidýän adamlaryň öýlerine barýar. Meniň oglum! Indi ol şol samsyk wagyzçylaryň biri ýa-da seniň ýaly bolar! — diýip, sanawaçly aglaýardy.

Uka gitjek bolup, men ýigrimi gezek dagy eýläme-beýläme döndüm, ýöne uky menden gaçýardy. Men ahmedilerden arany üzüp bilermikäm? Eger-de şeýle bolsa, onda soňunda näme bolarka diýip, men öz-özüme sorag berýärdim. Aslynda, men olaryň biri. Men dinleriň haýsysyny saýlap almaly? Haýsy taglymatdan ugur almaly? Göwnüme bolmasa, meniň kalbymda «yslam» diýip pyşyrdan ses gelyän ýalydy!

Yslam? Ýöne haýsy yslamy? Sünnüleriň yslamnyny? Şaýylaryň yslamnyny? Sebäbi yslamda segsenden gowrak topar bar. Edil bitewi diwar ýaly, ýene-de garaňkylyk.

Mesihilik hakynda aýdylýan zatlar dogrumyka? Olaryň üç hudaýa ynanyandygy çynmyka? Her bir dindar adamyň diňe bir Hudaýyň, hakyky Hudaýyň — oňat we mähirli Allanyň bardygyny we Muhammediň... hakykatdan, bu dogrumyka? Hakykatdan-da, ol Hudaýyň pygamberimikä? Men çykgynsyzlykdan ýaňa iňnildäp başladym. Öňküden-de agyr ýük kükregimden basyp mynjyradyp barýan ýalydy. Meniň akyly-huşum garym-gatymdy. Göwnüme bolmasa, käbir erbet adamlar, ýa-da adatdan daşary güýçler, ýa-da ruhlar meniň daş-töweregimde gülyän, meni elleri bilen tutýan ýa-da urýan ýalydy. Gorkudan we ýigrençli zatlardan ýaňa men derläp myžžyk boldum.

Birdenkä, Hoş Habardan jyn-arwahlary kowuşlary barada okanym, meniň ýadyma düşdi. Men gygyrjak bolup synanyşdym, ýöne olaryň masgaralaýjy gaty gülküleri ýene-de meniň ýatan otagymyň içini doldurdy. Şu erbet arwah-jynlaryň özümi dişlejek bolýandyklaryny, men duýýardym. Meniň бүтін göwräm bolsa, ysmaýan ýalydy. Ahyr soňy men:

— Eý, älem-jahany Ýaradan, maňa kömek et, meni halas et. Eý, hakyky Hudaý, maňa kömek et! — diýip gygyrdym.

Çaga endigi boýunça, men derrew Gurhandan yzly-yzyna üç süräni okap çykdy. Soň ýene-de täzeden gatydan Hudaýy çagyrdym, arwah-jynlary kowýan Isa hakynda pikir etdim. Şondan soň derrew üstümden agyr ýük aýryldy hem-de ýatan otagymyň içini rahatlyk we asudalyk gaplap aldy. Ähli gorky-ürkini ýatdan çykaryp, suw içmek üçin daşary hem çykdy. Soň bolsa, men entek hem Isa hakynda pikir edip, düşegime geçip ýatdym. Özümde hem-de daş-töweregimde parahatlygy we howpsuzlygy duýup, tiz wagtdan men uka gitdim.

5

Hakykata tarap ymtylýaryn

Sapaklar üçin wagtymy men öňküden hem köp sarp edýärdim. Dogrusyny aýtsam, bu zatlaryň maksady, ahmedi mugallymlaryň jogap berip bilmejek soraglaryny tapmakdy. Men yslamy mesihilik bilen deňeşdirýärdim we pygamberiň durmuşyny öwrenýärdim. Hatda mekdepde-de, özümiň köpsanly soraglarym bilen, ýoldaşlarymyň ýüreklerine düşýärdim, meniň şu zatlar bilen meşgul bolmadyk wagtymy tapmak kyn diýen ýalydy. Hakykaty gözlemek üçin, Hudaýyň maňa şu uly höwesi berendigini, indi men bilýärin, ýöne şol wagtlar men oňa düşünmändirin. Men diňe özümiň okamalydygymy bilýärdim, bilimimiň artmagy bilen bolsa, meniň ýüregimde hakykaty bilmek höwesi ösýärdi.

Meniň hakykaty tapmak boýunça alyp barýan gözlegimde men üç sany päsgel berýän zada gabat geldim. Olar ahmediler, ortodoksal musulmanlar hem-de mesihilerdi. Birinjisi — ahmediçileriň, kakamyň ugur alýan kadianylar partiýasynyň doktrinasy. Olaryň esasy taglymaty Mirza Gulam Ahmediň Mesih we Mahdi bolandygyndan, ýagny wada edilen adam bolandygyndan ybaratdy. Bu bolsa, bizi butparazlar diýip atlandyrylan ortodoksal musulmanlaryň ugur alýan taglymatyna garşy gelyärdi. Mesihiler meselesinde bolsa olaryň pikir edişi meniňkiden şeýle bir tapawutlanýardy we meniň olar bilen bolan gatnaşyk tejribäm has azdy. Men diňe bir zady bilýärdim, biziň aramyzdaky aratapawut nähili uly bolsa-da, nähilidir birhili ýagdaý bilen olar meni gyzyklandyryýardylar.

Haýsydyr bir kynçylyk gabat gelende, ilkişada men şol üç toparyň her biriniň oňa aýratynlykda nähili seredýändigini anyklajak bolup çalyşýardym. 1967-nji ýylda men *Itfal ul Ahmediýa* (Ahmedileriň çagalary) guramasynyň agzasydym, tiz wagtdan men *Kudam ul Ahmediýa* (Ahmedileriň hyzmatkärleri) ady bilen meşhur bolan ýaşlar guramasynyň agzasy bolaryn diýip çak edýärdim. Şol guramalaryň hiç biriniň hem meniňki ýaly ylmy gözlegleri asla makullamaýandyklaryny men bilýärdim. Şol wagtyň özünde-de, meniň berýän soraglarymyň ählisinde hem diňe erbetligi görýän, metjitdäki uly ýaşdaky adamlar gaharymy getirýärdiler! Göwnüme bolmasa, eger-de olaryň ynamy has berk esaslandyrylan bolsa, onda olar bu soraglaryň ählisini meniň bilen ara alyp maslahatlaşmaga şat bolmaly ýalydy. Tersine, olar bolsa, diňe gaharlanýardylar, hatda meniň kakama hem arz edýärdiler. Adat bolşy ýaly, onda döreýän gahar-gazap, onuň muňa jogaby bolýardy.

1967-nji ýylyň mart aýynda men mekdepde iň soňky ekzamenimi tabşyrdym, kakam meni Rabwahdaky Missionerçilik kollejine okuwa girmek kararyna çaltrak gelmegimi gyssaýardy. Şeýle karara gelmegim, oňa uly şatlyk getirjekdigini men bilýärdim, ýöne gyssag aralykda beýle karara gelmegi islemeýärdim. Meniň kellämde başga bir pikir bardy — men ahmedileriň alyp barýan işleri bilen baglanyşykly bolmadyk, beýleki ugurlar boýunça hünär edinmekde talyplary taýýarlaýan, başga kolleje girmek üçin synanyşyp görmek isleýärdim. Meniň bu pikirimi bilende, kakamnyň jany ýandy. Bir gezek agşam ol maňa:

— Masud, sen näme üçin şol kolleje okuwa girmäge beýle ymtylýarsyň? Bu pikirini maňa ýaramaýandygyny sen bilýärsiň ahyrýn — diýdi.

Men oňa bolşy ýaly jogap berdim, emma meniň pikirimçe, şol wagt meniň ýüregimde birneme ulumsylyk hem bardy. Men oňa:

— Kaka, men durmuşymda öz ýolum bilen gidesim gelýär. Men şu öýde doguldym, ýöne bu ýagdaý dilsiz-agyzsyz ýaly bolup, seniň zyña eýermelidigimi aňlatmaýar ahyrýn. Belki, maňa öz

durmuşym üçin has gowurak ýol tapmak başardar. Maňa köre-kör ynam gerek däl. Men yslamyň agajyndan ösüp çykan, şol täze hasyl beriji ahmedileriň şahasynyň, soňundan ikä — biziň kadianylar partiýamyza hem-de lahor partiýasyna näme üçin bölünendigini bilmek isleýärim. Meniň özüm musulmanlaryň nähili derejede hakykatçydygyny anyklasym gelýär. Ondan başga-da, men mesihileriň kitaplarynyň näme zatlar hakynda gürrüň berýändiglerini bilmek isleýärim — diýdim.

Gahardan ýaňa kakamyň ýüzi gyzaryp, boýnundaky gan damarlary çişdi. Ol:

— Masud, bes et diýýän men saňa! Öň saňa gödek seredenligim üçin men ahmyr çekýärdim, şonuň üçin şu güne çenli seniň çykarýan her hili hokgalaryňy çekip geldim. Men saňa, seniň mynasyp bolmadyk atalyk söýgümi berdim. Men saňa, seniň barlag diýip atlandyryp, alyp baran işleriňde kömek etdim. Men adamlaryň sen hakynda aýdýan zatlarynyň ählisini hem eşitdim, ýöne onda-da, seniň dyngysyz soraglaryňa jogap bermäge çalyşdym. Men seniň üçin özümiziň beýik mugallymlarymyzy diňlemäge mümkinçilik döretdim — diýip gygyrdy. Ol eli bilen duran şkaýy urdy-da:

— Bu zatlary etmek meniň üçin kyn bolan bolsa hem, şu wagt bu şkaýyň içi saňa satyn alyp beren kitaplarymdan doly. Men hemişe hakykat üstün çykar hem-de ahyrsoňy sen özüňiň samsyk pikirleriňden yüz öwrersiň diýip umyt edýärdim. Hatda şu wagt hem, haçan-da bolsa, bir gün seniň hakykaty tapjakdygyňa men ynanýaryn. Şonda sen: «Biziň hakykatymyzy men dünýäniň aňry künjüne ýetirerin» diýip, Hezreti Mesih-Maodyň (Mürze Gulam Ahmediniň) aýdan ylham bilen berlen sözlerini uly ynam bilen gaýtalarsyň. Men biziň at-abraýymyz galar, pul ýetmezçilik ýagdaýymyz gowulanyp, bagtly günler hem başlanar diýip pikir edipdim. Bu gün bolsa, özümiň saňa biderek ýere umyt baglandygymy görýärim. Meniň arzuw-isleglerim seni gyzyklandyрмаýar. Sen diňe öz bähbidiň üçin ýaşamak hem-de biziň at-abraýymyza şek ýetirmek isleýärsiň. Belki-de, sen meniň

rehimsiz kaka bolup biljekdigimi ýadyňdan çykaransyň! Eger-de sen şu biderek zatlardan el çekmeseň, onda men seni ýeriň ýüzünde bolmadyk ýaly ederin.

Ol maňa özüniň ýanyp duran gaharly gözleri bilen seretdi-de, sesini çykarman oturdy. Soň ol ýene-de:

— Özümiziň musulmandygymyz sebäpli, hakykaty bolşy ýaly kabul etmek üçin, men saňa ýene-de bir gezek mümkinçilik berýärim. Bolmadyk ýagdaýynda, seniň üstüne Hudaýyň gargyşy iner! — diýdi.

Şu sözleri aýtdy-da, ol otagdan çykyp gitdi. Men doly ruhdan düşüp, ysgynsyz ýagdaýda ketiň üstünde oturdym. Men otagyň içine göz aýlap çykdim, kitaplarymy gördüm-de, öz-özüm: «Masud, saňa näme bolýar? Başyňa düşen külpetler, erbet rehimsiz sözler, bu zatlaryň barysyny taşla hem-de durmuşyň öz akymy bilen ýaşa. Bu zatlaryň ählisini goý-da, kakaňyň aýdany bilen boluber. Parahatlykda ýaşa» diýip aýtdym. Şunuň ýaly köşeşdiriji pikir meniň kellämdä peýda boldy, ýöne: «Ýok, bu dogry däl! Munuň dogry dälidigini seniň özüň hem bilýärsiň! Masud, sen hakykaty tap, onuň ýagtylygynda ýaşa» diýen başga bir pikir-de, meniň kalbymda ýaňlanýardy. Men ahmedileriň taglymaty boýunça ekzamen tabşyranymda, ýazan işimiň soňunda: «Men bu zatlary ýazdym, ýöne özüm olara ynanmaýaryn» diýip ýazan sözlerimi ýatladym.

Mende ýene-de: «Sen ahmedileriň taglymatynyň nädogrudygyny subut edeninde-de, näme gazanyp bilersiň? Ondan soň nirä gidersiň? Däp-dessurdaky musulmançylygamy? Ýöne ol hem bir giden toparlara bölnen ahyrryn...» diýen pikirler döredi.

Men ruhdan düşüp, gaty suwsadym. Men aşhana bardym-da, uly bir stakan suwy içip, öýden çykdim. Gije Aý aýdyňdy hem-de şäheriň görnüşi şol hemişekisi ýaly rahat hem tanyşdy. Öwüsýän arassa şemal meniň kellämdäki erbet pikirleriň toruny syrýp aýyran ýaly boldy. Men adamy halys edýän gaýda-gaýmalaşykdan daşda bolmak üçin, şäheriň çetine gitdim. Ol ýerde men uly daşyň üstünde oturdym-da, asmandaky Aýy synlap başladym. Meniň ýüregim daş-

töwerekdäki zatlaryň ählisini döreden Ýaradyja şatlykdan doldy. Ol ýerde, Rabwahda mende bar bolan ähli aladalar bilen deňeşdireniňde, asmandaky Aý we ýyldyzlar şeýle bir arassa görünýärdiler.

Men ähli zatlaryň Hudaýa aýtmak üçin, özümde islegiň dörändigini duýdum.

Meniň ýüregim: «Özüňde bar bolan ähli kynçylyklary Oňa aýt. Ol beýik Ýaradyjydyr. Ol saňa Özüniň ylhamyny saçar. Ol sende bar bolan kynçylyklaryň ählisini çözüp bilýän beýik Hudaýdyr. Ol muny edip biler, sebäbi sen Ony tanamaga çalyşýarsyň» diýip aýdýan ýalydy. Şu zatlar hakynda pikir edip oturanymda, meniň gözlerime ýaş aýlandy. Men ýyldyzlar parlaşyp duran asmana tarap ellerimi serip, çuňňur ýüregimden:

— Eý Hudaý, beýik Ýaradyjy, men Seni kömege çagyryýaryn. Maňa ýagtylyga we hakykata tarap ýoly görkezmegi, ýa-da gaýdyp hakykaty bilmek islemez ýaly meni üýtgetmegi Senden haýyş edýäin! Eý Hudaý jan, Sen näme üçin ses bermeyärsiň? Men Sen hakda eşitdim. Sen hakda okadym. Indi maňa Seniň sesiňi eşitmek gerek. Maňa Seniň meni alyp gitmegiň gerek — diýip aýtdym. Şundan başga men hiç zat aýdyp bilmedim. Ýekeje özüm Aýyň ýagtyсында oturan ýerimde, diňe agladym.

Meniň oturan ýerime golaýrakda derýa bardy, hemişe bolşy ýaly, ol meniň ýüregime rahatlyk we asudalyk berdi. Men ýuwaşjadan ýerimden turdum-da, yzyna şähre tarap ýöräp ugradym. Şu ýerde üýtgeşik bir zat bolup geçdi. Men birden özümiň ýeke dälidigimi anyk duýdum. Şol gije kimdir biri meniň bilen boldy. Özümüň hakykaty gözlemek işimi dowam etdirmek üçin, men täze güýç bilen gaýdyp geldim.

Birnäçe gün geçenden soň, kakam meni ahmedileriň «*Alfurkan*» (*Hakykat*) žurnalynyň neşir edijisiniň ýanyna alyp bardy. Onuň adyna Maulana Abul-Atta diýýärdiler, ol biziň şäherimizde hormat goýulýan adamdy. Saglyk-amanlyk soraşandan soň kakam oňa:

— Meniň ogluma gowy maslahatlar berersiňiz diýen umyt bilen, men ony siziň ýanyňyza getirdim. Mümkin, ol size gulak asar. Oňa akylly-başly ýolbaşçy gerek — diýdi.

Birazrak wagt geçenden soň, kakam bizi ýeke galdyrdy. Ol molla, wagyzçy bolsa maňa:

— Görýän welin, sen kakaňyň gaharyny gaty getiripsiň öýdýän. Masud, näme boldy? — diýdi.

Onuň sesinde hakyky gyzyklanma duýgusy ýaňlanýardy. Ýöne ol şol özüniň kagyzlary bilen başagaýdy. Şonuň üçin men sesimi çykarman oturdym. Ol başyny galdyrdy-da, täzeden ýene-de:

— Sen şäherde näme zatlar hakynda gürrüň edýärsiň? Kim saňa onuň ýaly zatlary aýtmagy öwretti? Sen heniz on ýedi ýaşyňdaky oglanjyk ahyryn. Seniň ýaşyňda bolup, şunuň ýaly soraglary berýän oglana kän bir duş gelip hem bolmaýar. Meniň pikir edişime görä, beýleki musulmanlar seniň başyňy aýlan bolmaly, şeýle gerek? Men mesihiler seniň başyňy aýlaýarlarmyş, sen mesihiligi öwrenýärmişiň diýip esitdim. Masud, hany maňa aýt, dogrudan-da sen şol ýigrenji «ruhy çopanlardan» gowy bir zatlar öwrenerin diýip pikir edýärsiňmi? Olar hapa ýygnaýan adamlaryň öýüne diňe garynlaryny doýurmak üçin barýarlar. Olar hatda näme üçin özlerini mesihi diýip hasap edýändiglerini hem bilmeýärler. Diňe şol kakalarynyň özleriniň «mesihiler» diýip atlandyrandyklary üçin bolaýmasa? — diýip, menden sorady.

Ol meniň berjek jogabyma garaşýardy. Men jogap bermek üçin pikirimi bir ýere jemlejek bolup synanyşýardym, ýöne ol menden öňürtiledi-de:

— Sen näme sesiňi çykarmaýarsyň? Onda näme, haçanda şol «gözleg» diýip atlandyryp, alyp barýan işiňde şu adamlar seni özlerine çekipdirler hem-de olar ýüze çykan düşnüksizlikleriň günäkärleri diýip aýdanymda, men dogry aýdýan-da — diýip aýtdy. Ol maňa özüniň synçy nazary bilen seretdi.

Men birazrak dogumlandym-da:

— Sahyb molla, bu beýle däl. Kitaplary okap, bu gözlegleriň ählisini meniň özüm geçirdim. Men uly ýaşdaky adamlardan maslahat soradym, ine, görşüňiz ýaly, şu wagt bolsa siziň ýanyňyza geldim. Hiç kim meniň ýanyma gelmeýär hem-de hiç zat öwretmeýär, men özüm olaryň ýanyna gidýärin — diýdim.

Men özümiň beren jogabymdan göwnüm hoşdy, ýöne ol meniň gepimi böl-di-de:

— Masud, sen näme zatlary bilmek isleýärsiň? Hakykatdan-da, sen näme isleýärsiň? — diýip sorady.

— Şu wagt bar bolan hem-de ebedilik boljak dini tapmak isleýärin — diýip, men oňa dogumly jogap berdim. Ol:

— Elbetde, ol yslam dini — diýip, gysgaja aýtdy.

— Mugallym, ýöne yslam hem birnäçe sektalara we toparlara bölünen ahyryn. Ine, biz ikimiz bolsa, yslam alymlarynyň musulmanlar däl-de, butparazlar diýip atlandyryýan toparyna degişli bolýarys. Eger-de olara kanuny biziň garşymyza gönükdirmek başartsa hem-de bizi musulmanlar däl diýip hasap etseler, şonda nähili bolar? — diýip, men ondan soradym. Men tolgunýardym. Elbetde, birnäçe ýyl geçenden soň Päkistanda edil şunuň ýaly wakanyň boljakdygyny, men şol wagt bilmeyärdim. Hiç hili gahar-gazapsyz ol maňa:

— Oglum, onuň zyýany ýok. Biz, ahmedilerde, seniň gözleýän şol hakykatyň bar. Biz saňa kömek ederis. Ýöne onuň üçin, biziň ýanymyza seniň ynam bilen gelmegiň gerekdir — diýip aýtdy.

Men gürründeşligi dowam etdirmek isleýärdim, ýöne dörüşdirip duran kagyzlaryna tarap öwrülip, özüniň daşky görnüşi bilen, ol maňa gürrüniň gutarandygyny mälim etdi. Hoşlaşanymyzda, ol maňa mesihilige garşy iki sany kitaby we özüniň žurnalyny berdi-de, ýanyna iki günden soň gelmegi teklipl etdi.

Men özümiň ilkinji gezek mesihi wagyzçysy bilen duşuşan ýerim bolan, mesihileriň kwartalyna wagtal-wagtal barmagymy dowam etdirýärdim. Edil şol molla bilen duşuşan günümüň ertesi,

mende şunuň ýaly mümkinçilik peýda boldy. Boljak ýygmanyşyga sabysyzlyk bilen garaşyp, darajyk hapa köçe bilen ýöräp, men hapa ýygnaýan adamlaryň öýlerine tarap barýardym. Ruhy çopan maňa käbir kitaplary getirip bermegi wada beripdi. Men bildirmän howlynyň içine aralaşdym-da, edil dogra-dileg edilmeginiň oň ýanynda jaýa girdim. Ruhy çopan tüýs ýürekden men bilen salamlaşdy. Şondan soň men hem beýleki mesihiler bilen birlikde wagyz-nesihatlary diňläp başladym. Bu mylakatly adam Mesih bolan Isa hakynda hemmeleri söýýän Halasgär we Dost hökmünde gürrüň berip başlady. Edil öňki gezeklerdäki ýaly, bu gezek hem, ýygmanyşygyň ruhy we ruhy çopandan çykýan mähirli söýgisi meni haýran galdyrdy. Onda kän bir tejribe ýokdy, emma ol Hudaýyň Sözüni çyn ýüreginden wagyz edýärdi. Bir gezek onuň maňa: «Oglum, meniň bilimim onuň ýaly köp däl, ýöne özümiň bilýän hakykatymy beýlekiler bilen paýlaşasym gelýär» diýen sözlerini ýadyma saldym.

Wagyz-nesihat edip bolanyndan soň, ol maňa iki sany kitap berdi. Şol kitaplaryň biriniň ady «*Mürze Gulam Ahmet we Kadianylar: paş edilme*». Biz birazrak Hoş Habar hakynda gürrüň etdik. Şondan soň men howlukmaçlyk bilen öýe gaýtdym.

Men biderek ýere wagtymy ýitirmän, derrewiň özünde ruhy çopanyň beren kitaplarynyň ikisini-de yzly-yzyna okadym. Men olary bir oturanymda okap gutarypdym we men kitap okamagymy goýan wagty, wagt eýýäm bir çene barypdy. Men aljyraňňy ýagdaýa düşüpdim. Soňky wagtlarda meniň kellämde döreyän, ahmediligiň düýbünü tutujylara degişli bolan şübheli pikirleriň ählisi gitdigiçe hakykata öwrülip barýardy. Men näme pikir etjegimi hem bilmeyärdim.

Edil önünden gürleşişimiz ýaly, iki günden soň, Maulana Abul-Attany görmek üçin, men onuň edarasyna gitdim. Bu gezek onuň ýanynda, daşyndan göräýmäge örän ylymly-bilimli adama meňzeş bolan, bir jenap otyrdy. Ol ýerde ondan başga ýene-de käbir adamlar bardy. Saglyk-amanlyk soraşanymyzdan soň men:

— Jenap, Mürze Gulam Ahmediniň özüni Hudaý diýip atlandyrandygy we Muhammetden hem beýikdirin diýeni çynmy?
— diýip, gürrüňçilige başladym. Muny eşidip *molla* aljyrady.

— Sen näme biderek zatlary samraýarsyň? — diýip, ol derrew garşylyk görkezdi.

Men şunuň ýaly ýagdaýa önünden taýýardym, hem-de:

— Onuň «*Aina Kamalat Islam*» diýen kitabynda özüniň Hudaýdygy hakynda düşüş görendigi hem-de oňa ynanandygy barada aýdylýandygy ýalanmy näme? Ol bu gögi we ýeri men ýaratdym diýip aýdýar! — diýip, jogap berdim.

Birazrak gorky bilen men, şol kitapdan gerekli ýerlerini göçürüp alan kagyzy my aldym-da, oňa uzatdym. Ol kagyзда ýazylan zatlara ýüzleý göz gezdirip çykdy.

— Bir tarapdan-a, Mesih-Maod özi hakynda edil Hudaý hökmünde aýdýar, beýleki bir tarapdan bolsa — aýal maşgaladan doglup, özüni Hudaý diýip atlandyranlar, zynahor adamlardan-da beterdir diýip, ol açyk-aýdyň aýdýar (Noor ul-Koran, 2-nji bölümi, 12-nji sah.) — diýip, men gürrüňimi dowam etdirdim.

Oturan ýaşuly adamlaryň ikisi biri-birine seretdi. Olaryň biri menden:

— Sen näme, bu kitaplary okadyňmy? — diýip sorady.

— Ýok — diýip, men boýnuma aldym.

— Onda sen bu zatlaryň ählisini nireden bildiň? Saňa kimdir biri kömek etdimi? — diýip, ol menden sorady.

Meniň ýaşymdaky birnäçe ýaş ýigitler şu ýerde, edarada, ahmediler žurnalynyň toplumlaryny daňmaga kömek edýärdiler. Meniň berýän jogaplarymy eşitjek bolup, olar öňe süýşdiler. Men aldajak bolup hem durmadym-da, bu zatlary özüme ruhy çopanyň beren «Mürze Gulam Ahmet we Kadianlar: paş edilme» diýen kitabyndan okandygymy, olara aýtdym.

— Sen näme, şol mesihileriň beren kitabyna-da ynanýarsyňmy?

Oturan ýaşulularyň ikinjisi bolsa gaharly ýagdaýda:

— Ýaş ýigit, eger-de sen edil şunuň ýaly ruhda dowam etdirseň-ä, onda öz durmuşyňy bozarsyň! Sen öz diniňi ýitirersiň, bütin dünýä bolsa, senden ýüz öwrer — diýdi.

Duýduryşy üçin oňa özümňi minnetdarlygymy bildirdim-de:

— Jenap, men beren soraglaryma jogap almak isleýärin, Molla Sahyb bolsa, maňa maslahat bermäge söz berdi, şonuň üçin men häzir şu ýerde — diýdim. Şondan soň ol iki ýaşuly birazrak köşeşdi.

Maulana Abul-Atta ýene-de çekeleşikli gürründeşlige dolandy:

— Masud, bize beren şu parçalaryňy, olaryň öz kontekstlerinde ýene-de bir gezek okap çyksaň gowy bolardy. Men saňa başga kitaplary bereýin, ýöne ondan başga-da, Mürze Gulamyň ruhlanma we ylham astynda özünü Hudaý diýip atlandyrandygyny göz önünde tutgun. Hakykatdan bolsa, elbetde, ol Hudaý bolmadykdyr — diýdi.

Ol ikiyeňlenýärdi, men bolsa, ýaş ýigitleriň ynamyny gaçyrmajak bolup, onuň olaryň ýanynda köp gürlemejek bolýandygyna düşündim. Ol maňa kitaplary berdi. Ne nury, ne kömegi, ne-de peýdaly maslahaty tapdym diýen duýgy we agyr ýürek bilen men ol kitaplary aldym. Ýaşuly adamlaryň mende bar bolan hakyky kynçylyklary çözmäge çynlakaý çemeleşmek islemeýändikleri üçin, özümde närazylyk duýgusynyň güýçlenýändigini duýýardym. Hakykaty gözlemekde, olaryň ýekejesi hem maňa kömek etmek islemeýärdi. Olar diňe bir zady: çagalykdan maňa öwreden zatlaryna, meniň köre-körlük bilen ynanmagymy isleýärler. Kitaplary alyp, olar bilen hoşlaşdym-da, men öýe gaýtdym.

Men *mollanyň* beren kitaplaryny okamaga oturdym. Men öýdäkileriň özümden närazydyklaryny duýýardym, ýöne kakam hiç zat diýmeýärdi. Mümkün, eger-de men ahmedileriň kitaplaryny okasam, hakykaty gözlemek işimden el çekmäge bu maňa kömek eder diýip, ol umyt edendir. Bu umytsyz işdi, ýöne men erjeldim hem-de üç günňüň dowamynda ähli kitaplary okap çykdy. Şondan soň, tä ekzamenleri tabşyrmak üçin wagt gelip ýetýänçä, ýene-de birnäçe aýyň dowamynda men olary öwrendim. Kakamyň

garşylyk görkezýänligine garamazdan, men dünýewi kolleje okuwa girmegi ýüregime düwdüm. Häzir bolsa, men bu ýerde soňky okuw ýylymy tamamlýardym.

Ekzamenlerimi tabşyryp bolanymdan soň bir gün agşam, mesihileriň ýanyna gelyän ruhy çopan dostum bilen duşuşmak niýet bilen, men ýola düşdüm. Ol başga bir obada ýaşaýardy hem-de Hudaýyň Sözüni wagyz etmek üçin we ýygnaýşygy alyp barmak üçin wagtal-wagtal Rabwaha gelyärdi. Şol gün agşam men olaryň garyp külbelerinde ýaşaýan ýeri bolan *bustä* baranymda, goh-galmagaly eşitdim we gahar-gazaba münen üşmeleňi gördüm. Ruhy çopan awtobusdan düşende, birnäçe ahmedi oglanlaryň onuň üstüne çozandyklaryny we ony ýenjip, ýene-de awtobusa mündürüp, öz obasyna gaýdyp gitmäge mejbur edendiklerini, şol ýerde maňa aýtdylar. Daş-töweregimi alyp duran erkekleriň we aýallaryň ählisi meniň garşymady. Olar bu zatlaryň ählisi meniň mesihilige bolan höwesim sebäpli boldy, meniň ahmediler guramasyny masgara edýändigimi gygyryşyp aýtdylar.

Şol gününň özünde meniň kakamy guramanyň agzalarynyň üstünden gözegçilik etmek bilen meşgullanýan, resmi bolmadyk *Amoor-i-Ama* guramasyna çagyrdylar. Bu gurama hökümete deňişli bolmasa-da, onuň ahmedileriň üstünden höküm etmäge doly hukugy bardy. Guramanyň ähli agzalary bolsa, oňa örän çynlakaý seredýärdiler. Ol ýerde kakam bilen gysga gürrüň bolupdyr. Olar oňa:

— Siziň ogluňyz ähli çenden çykýar. Özüniň ahmedileriň garşysyna gidýän gözleg işini alyp barmak bilen ol örän gaty gitdi. Biz indi munuň ýaly ýagdaýa geçirimlilik edip bilmeris. Eger-de ol bu işini goýmasa, örän agyr ýagdaýyň üstünden barjakdygyny, siz oňa aýtmalyсыңыз — diýipdirler.

Kakam gahar-gazaba münüpdür. Şol gün agşam ol maňa meniň «ruhy çopan dostumyň» Rabwaha, hapa ýygnaýan adamlaryň öýünde ýygnaýşyk geçirmek üçin, indi gaýdyp gelmejekdigini, içgaralyk bilen aýtdy.

Men oňa munuň nädogrydygyny aýdyp, garşylygymy bildirjek bolup synanyşdym, ýöne kakam gaharly güldi-de:

— Her bir ynama dönükligi aradan aýyrmak üçin, biziň elimiz ýeterlik derejede uzyndyr — diýdi.

Gorkudan ýaňa meniň inim tikenekläp gitdi, ýöne onda-da batyrylyk bilen jogap berdim:

— Kaka, hatda musulmanlar hem bizi butparazlar diýip atlandyrýarlar. Olar bize ynama dönüklük edenler diýip aýdýarlar. Biz özümiziň aýratyn metjitlerimizi gurýarys, beýleki musulmanlar bilen hiç hili gatnaşyk etmeýäris. Bize ilkibaşdan berlen aýdyň aýatlary Gurhandan we Hadysdan alyp, olary öz islegimiz boýunça ulanýandygymyz geň zat dälmi näme? Gurhan bize İsa pygamber asmana göterildi diýip öwretse, biz onuň Kaşmirde ölendigini hem-de şu gün-de onuň mazaryny görüp bolýandygyny subut etjek bolup synanyşýarys. Öň biz Muhammediň iň soňky pygamberdigine ynanýardyň, ýöne bu gün bolsa, *Hezreti Mesih Maody* (Mürze Gulam Ahmedi) Muhammetden hem ýokary tutýarys. Bir tarapdan, biz musulmanlara Gulam Ahmet — ol ýüzlerçe ýyllap garaşylan Mäti, beýik serdar diýip wagyz edýäris. Şeýtmek bilen bolsa, olary özümize çekmek isleýäris. Başga bir tarapdan bolsa, biz mesihilere Mürze Gulam Ahmet — Mesihniň ikinji gezek dolanyp gelmegi diýip aýdýarys. Biz hatda induistlere-de, Mürze Ahmet — olaryň garaşýan Krişnalary diýip aýdýarys. Ruhlanma, yham, görnüşler we pygamberlikler boýunça, öň beýleki musulmanlar bilen biziň birmeňzeş taglymatlarymyz bardy, ýöne indi bolsa, hiç haçan düşündirilip bolmajak zatlary düşündürmek üçin, bu zatlaryň ählisi barada biziň özümiziň aýratyn düşüňämiz bar! Kaka, bu zatlaryň ählisi nämäni aňladýar? Men bu zatlara düşüňip bilemok, ýöne düşüňmek *isleýärin*. Men hakykaty bilmeli!

Kakamyň ýüzi kerpiç ýaly gyzardy, stoluň üstünde duran kitaplaryň ählisini poluň üstüne zyňjak bolup, ol böküp, ýerinden turdy. Kitaplaryň arasynda duran Gurhany görüp, ol saklandy. Ýöne, oňa derek meni garbap tutdy-da:

— Sen, azgyn mahluk! Bu gün men seni diri galdyrmaryn! Meniň özüm seni dowzaha ibererin! — diýip gygyryp, bar güýji bilen meniň kellämi diwara urup başlady.

Agyrynyň hötdesinden gelip, men onuň elinden sypdym-da, gapa tarap ylgadym. Men köçä ylgap çykdy, ýöne kakam yzymdan ýetdi. Gaçyp ýetişmezimden önürti, ol meniň bokurdagymdan garbap tutdy we bar güýji bilen bogup başlady. Men gygyrjak hem-de onuň elinden syjak bolup synanyşýardym, ýöne ol meni berk tutup goýbererli däldi.

Men gözlerimiň hanasyndan çykyp barýanyny we olaryň önünde gyzylymytyl ýagtylygyň peýda bolup başlanyny duýdum. Men gyz jigim Jemiläniň gatydan gygyranyny eşitdim. Ähtimal, käbir adamlar onuň gykylygyny eşidendirler we bolup geçýän zatlaryň ählisini görendirler. Olar meni gahar-gazaba münen kakamyň elinden halas etjek bolup topuldylar. Men boýnumdaky demir gurşaw ýaly elleriň gowşandygyny duýdum hem-de gürlejek bolup synanyşdym, ýöne meniň bokurdagymdan diňe gyryk hyžžyldama çykýardy. Meniň ses perdelerime wagtlaýyn zeper ýetipdi.

Adamlar meni iň ýakynda ýerleşen metjide eltdiler. Aýakýalaňaç, sowukdan we tolgunmakdan ýaňa titröp, men eýwanda otyrdym. Birazrak wagt geçenden soň biziň guramamyzyň ýolbaşçysy geldi-de, meni kakam bilen ýaraşmaga we şu alyp barýan işlerimi taşlamaga yryp başlady. Daş-töweregimde duran adamlar hem şu zatlary aýdýardylar. Eger-de şu bolup geçen zatlar özümiň alyp barýan gözleg işim üçin maňa berlen jeza bolýan bolsa, onda ol gözlegiň geregi-de ýok diýip, men pikir etdim. Ýöne bu barada olara hiç zat aýtmadym. Aslynda men kän zat aýdyp hem bilmeýärdim. Bokurdagym güýçli agyrýardy hem-de birnäçe wagtlap men düşnükli edip gürlöp bilmedim.

Ahyrsoňy meni öýe eltdiler. Ýöne, görüp dursak, kakam meni öýe goýbermek islemeýär eken. Onuň heniz hem maňa gahary gelýärdi we diňe men ondan ötünç soranymdan we özümiň gözleg işlerimi goýjaklygym barada söz berenimden soň, ol göwünli-göwünsiz maňa öýe girmäge rugsat berdi. Onuň goýan şertlerine dil ýüzünde

razy bolan bolsam-da, meniň ýüregim boşdy we ýekesireýärdi. Men özümi, edil maňa biri dönüklük eden ýaly duýýardym.

Birnäçe günden soň, 1968-nji ýylyň 25-nji dekabrynda, mesihileriň Isanyň doglan gününü belleýän baýramçylygydy. Şol gün men ýene-de özümiň dostum Ahmet bilen duşuşdym. Ol diýenini etdirip, meni öz öýlerine alyp gitdi. Şu gün sowgat aldyňmy diýip, menden sorap, ýolda barýarkak ol maňa degişýärdi. Şol gün päkistanlylar biziň döwletimiziň düýbünü tutujysy bolan Muhammet Aly Jippahanyň doglan gününü belleýärdiler. Biz olara baranymyzda, Ahmediniň kakasy öýlerinde eken. Ýöne duýuşyma görä, meniň araky eden etmişim onuň maňa bolan öňki mähirli garaşsyna täsir eden ýaly bolup göründi. Ol derrew ötünç sorady-da, çykyp gitdi. Öýde diňe Ahmet ikimiz galdyk. Ahmediniň ejesi Rawalpinde, ýaňy çagasy bolan gyzynyň öýüne gidipdi. Ahmet hem:

— Masud, keçjallygyňy goýsana. Seniň şu alyp barýan işiňden hiç hili gowulyga garaşma. Sen diňe öz durmuşyňy betbagt edersin — diýip, maňa edil beýleki adamlaryň berýän maslahatlaryny berip başlady. Men oňa:

— Ahmet, men keçjallyk edemok. Men özümdä ýüze çykan soraglara dogry jogaplary almak isleýärim. Maňa ýalan zatlar däl-de, hakykat gerek. Tä şol hakykaty tapýançam, men köşeşmerin. Men ýaşuly adamlaryň özleriniň ýalňyşýandyklaryny bilmeklerini isleýärim! — diýip, jogap berdim.

Meniň tekepbirligim Ahmede has agyr degdi we ilkinji gezek ol meniň üstüme gygyrdy:

— Masud, hany şuny bes etsene. Be, sen näme ýaşululara bolan hormat-sylagyňy düýbünden ýitiräýdiňmi? Heniz hem dostum bolanlygyňa sagbolsun aýt, eger-de şeýle bolmadyk bolsa, men seni ýenjerdim!

Men onuň göwnüne degendigime gynandym. Şol sebäpli hem:

— Ahmet, meni bagyşla! Biz bir-birimiziň göwnümize degmeli dälde. Biziň dostlugymyzyň hatyrasyna, hakykaty tapmakda sen maňa kömek et! — diýip, men haýyş etdim.

Ýöne Ahmet meniň eden haýyşymy ýerine ýetirmäge razy bolmady. Ol menden:

— Bu zatlaryň barysyny taşlaryň diýip, sen kakaňa söz berdiň ahyryn, şeýle dälmi näme? — diýip sorady.

— Hawa, dogry. Ýöne şeýtmäge meni mejbur etdiler ahyryn. Men oňa meýletin ýagdaýda razy bolmadym. Şonuň üçin, ol berlen söz meniň ýolumy saklamaýar. Indi, men gözlegimi gizlin alyp bararyn. Üstesine-de, seniň maňa kömek etmegiňi isleýärin — diýip, men oňa jogap berdim.

Ahmet bir hili gorkan ýaly bolup göründi. Eger-de özüniň maňa kömek edýändigini bilinäýse, näme boljakdygyny ol bilýärdi.

— Masud, men saňa kömek edip biljek däl. Men seniň dostuň, ýöne din meniň üçin dostlukdan-da ileridir. Biziň dinimize garşy ýekeje söz aýtmaga-da, men saňa rugsat bermerin. Ondan başga-da, seniň aýdýan zatlaryň ählisini heniz subut etmek gerek — diýip, ol maňa aýtdy.

Men dostumyň gorkaklygyna gynandym.

— Hany, maňa galam bilen kagyz ber! — diýip, men ondan talap etdim. Ol maňa galam bilen kagyz tapyp berdi. Men jübimden soraglaryň sanawyny çykardym-da, kagzyň ýüzünde: «Gulam Ahmet Mesih Kaşmirde ölen we jaýlanan diýip öwredýär» diýip ýazdym.

— Ahmet, indi bolsa, muňa seret: biz musulmanlar, öz pygamberimiziň ýalňyşmajakdygyna ynanýarys. Ýöne şu mesele boýunça Gulam Ahmediniň nähili ýalňyşlyklary goýberýändigine seret — diýip aýtdym-da, galamy alyp, şulary ýazdym:

1. «Haçyň üstündäki ölümden gaçyp, Isa Kaşmire geldi, ol ýerde 80 ýyl ýaşap, 120 ýaşynda-da Şrinagarda öldi. Ýöne başga bir, has öňräk ýazylan „Azala-Auham” diýen kitapda Gulam Ahmet, Isa Palestinada ölüpdür diýip çak edýär (sah. 473)».
2. «*Tablaý-Risalet*» diýen kitabyň 8-nji tomunda, Mesih 125 ýaşynda diýip görkezýär.

3. «*Tazkira Al-Şahadaten*» diýen kitapda Merýemiň ogly Isa haça çüýlenenden soň hem, 120 ýyl ýaşapdyr diýip ýazylan». Men Ahmede gürrüň bermegimi dowam etdim:

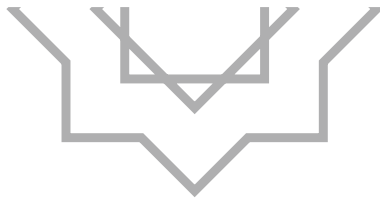
— Mürze Gulam Ahmet şu üç sany, durşuna bir-birine gapma-garşy gelýän tassyklamalary ýazypdyr. Biz olaryň haýsysyna ynanmaly? Hudaý ýalňyşýarmy ýa-da Gulam Ahmet? Ýöne bulardan-da has gyzyklyrak zat bar, Ahmet. Isa Iýerusolimde, Ýahudada we Samariýada bary-ýogy üç ýarym ýylyň dowamynda wagyz-nesihat edipdir we gudratlary görkezipdir. Taryhy kitaplar şu zatlar hakyndaky ýatlamalardan doly. Onuň ömür ýoly we hyzmaty hakyndaky şaýatlyklar şu güne çenli hem saklanyp gelipdir. Ol 80-den 120 ýaşyna çenli Kaşmirde ýaşapdyr we wagyz-nesihat edipdir diýlip tassyklanýanlygyna garamazdan, onuň bu ýerde özüniň şagirtleriniň ýa-da yzyna eýerijileriniň bolmandygy seni geň galdyрмаýarmy? Geçirilen barlaglar Kaşmirdäki Isanyňky diýlip çak edilýän mazaryň, aslynda onuňky däl-de, şazada Ýuz Azefiňkidigini subut edýär! Ahmet? Ol näme, haça çüýlenenden soň, hiç hili wagyz-nesihat etmedimi? Bu zatlaryň barysy örän geň!

Şondan soň, men gürlemän oturdym. Ahmet pikire gidip, maňa seretdi-de:

— Masud, men bu zatlar hakynda kitaplarda näme ýazylandygyna seredip görerin. Ýöne bu ýerde meniň onuň ýaly kitaplarym ýok. Men ol kitaplary kitaphanadan almaly — diýdi.

Tä Ahmediň kakasy gaýdyp gelýänçä, biz ýene-de gürleşip oturdyk. Soň men onuň bilen hoşlaşdym-da, öýe gaýtdym. Ahmediň öz sözünde tapylyp, şol kitaplary maňa getirip bermändigine, men heniz hem gynanýaryn.

6

Meniň öz nukdaýnazarymy goramagym

1969-njy ýylyň sentýabr aýynda özümiň nukdaýnazarym barada açyk-aýdyň aýtmaga meni mejbur eden bir waka bolup geçdi. Geçen döwre häzir ser salyp, şol wagt bu zatlaryň nämelere eltjekdigini bilmändigime, men Hudaýdan mün bir şükür edýärin. Ýogsam, mümkin, men bu zatlary etmezdim.

Ähli zat günün dowamyndaky iň soňky *iş*a namazyndan soň, Rabwahyň metjidiinde bolup geçdi. Namazdan soň Muhammet pygamberiň ömrüne bagyşlanan ýygnaк başlandy. Metjitde köp adam galdy, men hem ol ýerde bir gyrada oturdym. Ýygnaýşanlaryň arasynda özleriniň bezzatlyk häsiýetleri bilen belli bolan birnäçe oglanlar hem bardy. Olaryň edere iş tapmaýandyklary üçin gelendiklerini men bilýärdim. Men olaryň wagtal-wagtal özüme seredip, bir zatlar hakynda pyşyrdaşandyklaryny gördüm.

Ýygnaýyň açyk ýagdaýda geçirilýändigini sebäpli, ýaşlygyna-garrylygyna seretmezden, her hili adamlar orta çykyp çykyş edýärdiler. Iň soňky çykyş eden, öň sünni toparyna degişli bolan, yslamyň iň uly iki şahasynyň biriniň wekili, soňundan bolsa, ahmediler toparyna geçen adamdy. Daşyndan seredeniňde, ol adamlarda uly täsir galdyryýardy. Ony adamlar bilen tanyşdyrdylar. Ol:

— Şu gün biz birnäçe dürli nukdaýnazardan, Muhammediň ýaşap geçen ömür ýoluna seredip geçdik. Indi bolsa men, Töwratda, ýagny Kanunda we Injilde, ýagny Hoş Habarda ol hakynda näme zatlar aýdylyandygy barada durup geçesim gelýär — diýdi.

Men uly gyzyklanma bilen birazrak dikelibräk oturdym. Bu adamyň aýtjak bolýan zatlary meniň üçin örän gyzyklydy. Geçiren barlaglarymyň netijesinde, meniň bilşime görä, *Injilde* Muhammet hakynda ýekeje söz hem aýdylmaýardy!

Onuň elinde Mukaddes Kitap bardy. Ol Ikinji kanunyň 18-nji babyny açdy-da:

— Hudaý Hezreti Musa (Musa pygambere), onuň doganlarynyň arasyndan özi ýaly pygamberi saýlajakdygyny aýtdy. Şu ýerde: «Doganlarynyň arasyndan, edil seniň ýaly birini, men olara pygamber saýlaryn hem-de Özümiň sözlerimi Onuň agzyna salyp duraryn. Ol bolsa adamlara Meniň Oňa buýran zatlarymy aýdyp durar» (Kanun taglymaty 18:18) diýip ýazylan — diýip, ol gürrüňe başlady. Soňundan ol:

— Bu biziň pygamberimiz Muhammetdir, goý, onuň ýatan ýeri ýagty bolsun. Bu welilik hut ol hakynda aýdylýar. Muhammet — Ysmaýylyň nesli, Ysmaýyl bolsa — Yshagyň dogany — diýip, göwniýetijilik bilen aýtdy.

Men onuň aýdýanlaryny diňleýärdim, ýöne oňa ynanmaýardym, bu zatlaryň barysy meniň üçin nädogry ýalydy.

— Musa hem, Muhammet hem butparazlaryň arasynda doglupdyrlar. Soňundan olaryň pygamberdiklerine ynanan urugdaşlary, ilkibaşda olara hormat goýmandyrlar we ynanmandyrlar. Olaryň ikisi hem, özleriniň ýurtlaryndan gaçypdyrlar we köphudaýlyga garşy göreşipdirler. Ikisi-de Hudaýyň Kanunyny bermek üçin bu dünýä gelipdirler — diýip, ol adam gürrüňini dowam etdirdi.

Ol Mukaddes Kitabyň sahypalaryny dörüşdirdi-de, Täze Ähti açdy. Soňra-da:

— Hezreti Isa (Isa pygamber) hem Muhammet hakynda welilik bilen aýdypdyr — diýip aýtdy. Ol Ýohannanyň hoş habarynyň 14-nji babynyň 16-njy aýadyny açdy-da:

— «Men-de Atama ýalbararyn, Ol size, hemişe siziň bilen bolar ýaly, başga bir Göwünlik Beriji, ýagny Hakykat Ruhuny berer» — diýip, ony okady.

Meniň bilşime görä, mesihiler bu sözleri Mukaddes Ruha degişli hasap edýärler, ýöne bu adamyň mysal getiren düşündirmesi hem musulmanlaryň arasynda giňden ýaýrandyr. Soňra ol ýene-de:

— Soňra, şu babyň 25–26-njy aýatlarynda: «Men bu zatlary size Özüm ýanyňyzdakam aýdýaryn. Meniň adymdan Atanyň iberjek Göwünlik Berijisi — Mukaddes Ruh — size ähli zady öwreder, Meniň aýdan ähli zatlarymy ýadyňyza salar» — diýip, gürrüňini dowam etdirdi.

— On başınjy babyň 26-njy aýadynda Isa: «Atadan size iberiljek Göwünlik Berijim, ýagny Atadan çykan Hakykat Ruhy gelende, Men hakda güwälik eder» diýip aýdýar. Oratoryň Mukaddes Ruhun Muhammetdigini subut etjek bolup synanyşyandygy, aýyk-aýdyň görnüp durdy! Has güýçli delilleri getirýärin diýen pikir bilen, ol Ýohannanyň hoş habarynyň 16-njy babyndan bölekleri okap başlady. *Injile* şeýle nädogry seredýändigini üçin, meniň öňküden hem betер gaharym gelip başlady! Hoş Habardan alnan bölekleri özläriniň bähbitleri üçin ulanmak bilen, ahmedileriň wyždansyzlyk edýändiklerini kakama aýdanynda, onuň gaharynyň gelşi meniň ýadyma düşüp gitdi. Ýöne men gürrüňiň yzyny diňlemegimi dowam etdirdim.

— Doganlar, şu öňden görüjilik bilen aýdylan zatlaryň ählisiniň Muhammet pygamberde jemlenendigini meniň size ýatladasym gelýär, goý, onuň jennetde jaýy bolsun! Muhammet — bu ähli zady biziň aňmyza ýetiren adamdyr. Isanyň durmuş ýoly we ölümi, ony durmuşa çykmadyk gyz bolan Merýemiň dogurandygy we onuň gudratlary görkezendigi baradaky bar hakykatlary, Muhammet bize Gurhanda ýatladyp geçýär. Ol bize mesihileriň we ýehudylaryň hakyky orunlary hakynda ýatladyp geçýär, şeýle hem, ol Adam atadan başlap, öz döwrüne çenli bolan iň wajyp pygamberlikleriň ählisini getirip görkezýär. Dogrudan-da, ol bizi hakykata getirdi hem-de bize özümiziň şu wagtky ugur alyp ýaşaýan oňat kanunymyzy berdi — diýip, ol gürrüňini dowam etdirdi.

Eger-de şundan soň saklanan bolsa, gereginden-de artyk boljakdy, ýöne ol munuň bilen kanagatlanmady! Ol diňe bir Muhammet hakynda aýdylan welilikleriň ýerine ýetendigi hakynda däl-de, ahmediler sektasynyň düýbünü tutujy Mürze Gulam Ahmet barasynda hem gürrüň edip başlady.

— Mesihiň ikinji gezek dünýä gelmegi Mürze Gulam Ahmediň üsti bilen amala aşdy. Ol — *Mahdi-Maod*, beýik serdar we *Mesih-Maod*, wada edilen Mesih. Ol — ähli pygamberleriň düýp esasydyr. Şeýle hem, ol şu günlerde biziň hemmämiziň ýanymyza parahatlygyň we howpsuzlygyň bakylyk habary bilen geldi! — diýip, ol gürrüňini gutardy-da, aşak oturdy.

Şu birtopar geň galdyryjy ýalan-ýaşryk zatlary diňläp, men özümiň gan damarlarymyň agyr urýandygyny duýdum. «Bu nähili bolgusyz zatlar!» — diýip, men öz-özüme aýtdym. Soňundan bolsa, özümiň şu zatlaryň bolgusyzdygyny *bilýändigim* üçin, birden meniň ýüregim şatlykdan dolan ýaly boldy. «Masud, tur ýeriňden. Öz bilýän zatlaryňy aýdara wagt gelip ýetdi. Bilýän zatlaryňy hemmelere aýt, bolmasa-da, indi seniň kelläň we ýüregiň muňa çydamaz!» diýip, edil içimden maňa biri geplemäge itergi berýän ýaly bolup duýýardym! Gelyän ses hakyky bolup eşidilýärdi, birden-de men, uzak bir ýerden, edil ukynyň arasynda eşidilen ýaly, ýygnaýy alyp baryjynyň:

— Içiňizde ýene-de çykyp gürlejegiňiz barmy?— diýen sesini eşitdim.

Ol muny edil maňa aýdýan ýalydy! Haçanda ol bu sözleri aýdanda, oturan mähelläniň arasynda nägilelik peýda boldy. Edil bolgusyz bir zat aýdandygyny duýan ýaly, onuň özüniň hem ýüzüniň reňki üýtgäp gitdi. Ýöne men eýýäm ayak üstüne galypdym. Men özümi, şol içimden maňa gürle diýip «aýdan» tirsegimden tutup galdyryp, meni ayak üstünde goýan ýaly duýdum. Men arkaýyn ýagdaýda oratorlaryň orta çykyp gürleýän ýerine geçdim. Gapdalyndan geçip barýarkam, men edil ýaňy gürleýän bolan wagyzçynyň elindäki Mukaddes Kitabyňy soradym. Ol maňa ony uly höwes bilen berdi.

Men şu ýere ýygnananlaryň ählisiniň özüme seredýändiglerini duýýardym. Meniň birazrak gapdalymda ýygnagyň başlygy otyrdy. Oturan adamlara gözümiň asty bilen bir seredip çykdy-da, men gürlemäge başladym. Şol wagt haýsydyr bir gudrat diýjek zatlarymyň ählisini meniň dilime salan ýaly boldy, şol gün meniň üstüm bilen aýdylan zatlary, men hiç haçan ýadymdan çykarmaryn. Men gürlemäge başladym:

— Hormatly adamlar! Her gün biz özümiziň öň görmedik-bilmedik zatlarymyza gabat gelýäris we täze bir zady bilýäris. mümkin, bu gün hem, siz özüňiz üçin täze bir zady eşidersiňiz. Musulmanlar we ahmediler Mukaddes Kitap ýoýlan diýip hasap edýän hem bolsalar, biz edil şu wagt bu jenabyň ondaky aýatlardan mysallary getirip, onuň ýoýulmandygyny we özüniň oňa ynanyandygyny tassyklaýandygy hakyndaky gürrüňini diňledik.

Men gürlemämi bes etdim-de, elimdäki Mukaddes Kitaba seretdim. Özümiň aýdýan zatlarymyň bu ýere üýşen adamlaryň göwünlerine ýaramajakdygyny, men bilýärdim. Olaryň pikiri boýunça, on sekiz ýaşly ýigidiň munuň ýaly zatlary köpçüligiň içinde aýtmaly dälidigini men bilýärdim. Ýöne onda-da men gürrüňimi dowam etdirdim:

— Eger-de bu jenabyň aýdyşy boýunça, Kanun taglymatynyň 18:18-nji aýadynda aýdylýan zatlaryň, edil Muhammet hakyndadygy çyn bolsa, onda näme üçin Mesihini döwründe ýaşap geçen adamlar bu pygamberligiň Isanyň üsti bilen amala aşandygyny görkezdikäler? Eger-de şeýle bolsa, onda bu zatlary men şu jenapdan soramaly. Ýohannanyň hoş habarynyň 1:45-nji aýadynda: «Filip Natanaýeli tapyp, oňa: „Biz Musanyň kanunynda, pygamberleriň ýazgysynda ýazylan Ýusubyň ogly nasyrally Isany tapdyk“ diýdi» diýip, açyk aýdylýar. Isanyň döwründe ýaşan adamlar, haçanda Onuň görkezýän gudratlaryny görenlerinde: «Hakykatdan-da, dünýä geljek pygamber Şudur» diýişdiler (Ýohanna 6:14). Resullaryň işlerinde hem, Stefan bilen Pawlus Mesih hakynda aýtmak bilen, edil şol pygamberlige salgy berýärler. Isanyň özi hem özi barada: «Siz Musa iman eden

bolsadyňyz, Maňa-da iman ederdiniňiz, çünki ol Men hakda ýazdy» diýýär (Ýohanna 5:46).

Meniň gözüm özümi diňläp oturan adamlaryň duşmançylykly garaýyşlaryna düşdi, ýöne gürlemäge bolan içki höwesim ondan has güýçlüdi. Şol sebäpli hem men dowam etdim:

— Geliň, indi bolsa, Musa bilen Muhammediň arasyndaky çak edilýän meňzeşlige seredip geçeliň. Faktlaryň ählisi barasynda däl-de, olaryň diňe käbiri hakynda bize habar berdiler. Mysal üçin, Musanyň döwründe Müsüriň şasy ýewreýleriň çagalaryny öldüripdir. Ýöne edil şunuň ýaly waka Muhammediň döwründe bolupdyrmy? Ýok, bolmandyr. Musa Hudaý bilen gürleşipdir, oňa Hudaý bilen gürleşýänlere berilýän at bolan, *Kalim ul Allah* adyny berýärler (Süre 19 aýat 52, Süre 4 aýat 164). Doganlar, Gurhanda, Muhammet Hudaýdan gelen habary baş perişde Jebraýylyň üsti bilen alypdyr diýip aýdylýar. Ondan başga-da, Musa pygamber gudratlary görkezýär, Muhammet pygamber bolsa görkezmeýär. Men hatda, Muhammet gudratlary görkezipdir diýip aýdýan adama, sen Gurhanda ýalan zatlar aýdylýar diýip aýdýarsyň diýip aýdardym! Çünki Muhammediň gudrat görkezmäge ukybynyň bolanlygy hakynda Gurhanda ýekeje gezek hem ýatlanylýp geçilmeýänligi ýalanmy näme?

Indi bolsa, edil şu wagt bize Muhammediň — Isanyň wada eden Mukaddes Ruhdygyny «görkezen» Ýohannanyň hoş habaryna seredip geçeliň. Biziň kitaplarymyzda Mürze Gulam Ahmediniň özüni Mukaddes Ruh hökmünde görkezýänligi hem çyn ahyryn. Ine, biz eýýäm şu ýerde gapma-garşylyga gabat gelyäris. Eýsem-de, Ýohannanyň 14:16-njy aýady, hakykatdan-da, nämäni aňladýarka? «Başga bir Göwünlik Beriji» diýýäni kimkä?

Birinjiden, eger-de şol aýatda Hudaýa göni Ata hökmünde ýüzlenilýän bolsa, onda biz ony aslynda nädip kabul edip bileris? Biz Hudaýy Ata hökmünde kabul edýän taglymata garşy ahyryn?

Ikinjiden, Isanyň şu tassyklamasynyň nähili hakyky ähmiýeti bar? Şübhesiz, ol örän wajyp şahsyet, sebäbi haçanda *ol* Atasyna ýalbaranda, Ata onuň haýyşyna jogap edip, Mukaddes Ruhy berer.

Biz musulmanlar, Muhammet Isadan beýikdir diýip tassyklaýarys, ýöne Muhammet şunuň ýaly dileg edip bilipmi? Isa: «...Men gitmesem, Göwünlik Beriji size gelmez, gitsem welin, Ony size ibererin» diýip, açyk aýdýar. Bu sözleri biz Ýohannanyň hoş habarynyň 16:7-nji aýadyndan tapyp bileris.

Men Hoş Habaryň ýene-de birnäçe sahypasyny öwürdim. Mukaddes Kitabyň haýsy ýerlerini okamalydygyny, maňa Hudaýyň Özüniň görkezýändigine, men doly ynanýardym! Soň ýene-de:

— Soňra, Ýohannanyň hoş habarynyň 14:16-njy aýadynda Mukaddes Ruh «hemişe siziň bilen bolar ýaly» geler diýip aýdylýar. Şu sözleriň gönüden-göni manysynyň bardygyna ýa-da başgaça aýdanynda, Mukaddes Ruhuň biziň bilen ebedi ýaşajakdygyna, hiç hili şübhe ýokdur. Bu Muhammede degişli bolup bilermi? Ol bu günäli dünýäde 62 ýyl ýaşady. Altmyş iki ýyl — bu ebedilik ömür diýip, içiňizden haýsy biriňiz aýdyp bilersiňiz? — diýip, men dowam edýärdim.

Metjtdäki adamlar seredişýärdiler. Olaryň özüm hakynda näme pikir edýändiklerini, men bilýärdim. Men olaryň käbirleriniň ýüzlerinde özüme bolan ýigrenji görsem, beýlekileri bolsa, oturan ýerlerinde ynjalyksyzlanyp, aladaly ýagdaýdadylar. Ýöne olaryň içinden hiç bolmanda ýekejesi, özümiň gürrüň berýän zatlarym hakynda oýlanyp görer diýen umyt bilen, men gürrüňimi dowam etdirdim:

— «...Ol Öz-Özünden aýtmaz, näme eşitse, şony aýan eder» diýip, Mukaddes Ruh hakynda aýdylýan, Ýohannanyň 16:13-nji aýadyna ünsüňizi çekmegiňizi men sizden haýyş edýärin! Ähtimal, muny Muhammede degişli edip bolar, çünki hakykatdan-da, ol gökden alan zatlaryny aýdypdyr. Ýöne onda: «Meni şöhratlandyran, çünki Ol Meniňkiden alyp, size bildirer» diýip aýdylýan indiki aýada nähili garamaly?

Doganlar, Ruhuň Hudaýdan Muhammede Jebraýylyň üsti bilen gelendigine, Gurhanda şaýatlyklar berilýär. Häzirki wagtda ahmediler Mukaddes Ruhuň — Muhammetdigine ynanýarlar, ýagny «...Ol Öz-Özünden aýtmaz... Meni şöhratlandyran, çünki Ol

Meniňkiden alyp, size bildirer» diýip, Isa ol hakynda aýdandygyna ynanýarlar. Ýöne eger-de ol şeýle bolsa, onda biz Hudaý — bu Mesih diýilýän Isa ýa-da Mesih — bu Hudaý diýip, hasap etmelidiris. Ýöne bu biziň üçin düýbünden bolup bilmejek zatdyr! Musulman adamyň kellesinde beýle pikirler bolup bilmez! Ýöne Mesih Hudaý däl bolsa, onda Mukaddes Ruh nädip Muhammet bolup bilerkä? Eger-de biz Mukaddes Ruh — Muhammetdigi bilen ylaşýan bolsak, onda Gurhanyň Muhammede Mesih tarapyndan berlendigine we Mesihiň — Hudaýdygyna hem ynanmaly bolýarys!

Mümkin, siz heniz hem öz pikiriňizde galýansyňyz. Ýöne, geliň, Mukaddes Ruh hakynda Resullaryň işlerinde nämelerini aýdylyandygyna seredip geçeliň. Mesihiň şägirtleriniň biri bolan Petrus üç gezek Ondan ýüz öwürýär, ýöne, haçanda Mukaddes Ruh guderaty bu adama inende, onuň: «Eý ysraýyllylar, bu sözleri diňläň! Nasyraly Isa Özi arkaly Hudaýyň araňyzda döreden guderatlary, mugjyzalary we alamatlary bilen size Hudaý tarapyndan tassyklanan bir adamdy... bu adamy siz kanunsyzlaryň eli bilen tutduňyz we haça çüýläp öldürdünüz... bütün Ysraýyl öýi siziň haça çüýläň bu Isaňyzy Hudaýyň hem Reb, hem-de Mesih edenini äşgär bilsin» diýip, giden bir mähellä ýüzlenmäge gaýraty çatdy (Resullaryň işleri 2:22–23, 36).

Şunuň ýaly joşgunly sözleri, özümiň şeýle batyrlyk bilen aýdanyma, men haýran galdym. Özümiň ýañyja bu sözleri okan kitabymy elimde tutup durşuma, men Hudaýyň maňa goldaw berýän guderatly güýjüni açyk-aýdyň duýýardym. Hawa, şol gün agşam metjitde Hudaý bardy. Birbada men demimi alman durdum. Petrusyň aýdan sözlerinden soň ýene-de nähili sözleri aýtmalyka? Iň soňundan: «Doganlar, näme üçin biz hakykata eltmeyän ýalan taglymata we jedellere gulak asmagymyzy dowam etdirýäris?» diýip aýtmalydygymy, men duýdum.

Eger-de şu zatlary aýdanymdan soň saklanan bolsam, onda ähli zat gowulyk bilen gutarardy, meniň şoňa gözüm ýetýär, ýöne men gürlmegimi dowam etdirdim. Men özümi beýik adam hökmünde

duýdum. Hudaý ýanymdalygy üçin, meniň ýüregim guwançdan doludy. Özümiň ýaşlygym sebäpli samsyklyk edip, şol şatlyga buýsanyp, men howlukmaçlyk bilen Gulam Ahmediň Mesih bolanlygy hakyndaky tassyklama baradaky gürrüňe geçdim. Men:

— Biz nähili hakykata ynanýarys? Men biziň ynamymyzyň düýbünü tutujysy Mürze Gulam Ahmediň Mesih hökmünde gelenligi barasyndaky taglymaty eşitdim. Jenaplar, eger-de ol şeýle bolsa, onda Mukaddes Kitapda gürrüň berilýän alamatlaryň nirä gürüm-jürüm bolanlygyny, men sizden sorap bilerinmi? Haçanda Isa gelende, gökler uly güpürdi bilen geçer, elementler ýanyp dargar diýip, Mesihiň şägirtleri önünden aýdyp geçýärler. Başga bir ýerde bolsa: «Ol bulutlar bilen gelýär, her bir göz Ony görer» diýlip ýazylan.

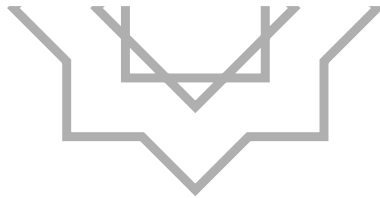
Mürze Gulam Ahmet hakynda ýeriň yüzündäki adamlaryň az sanlysy bilýän bolsa gerek. Eger-de ahmedileriň taglymatyna ynansaň, onda ol özüniň ölümüne çenli mesihileriň ählisini musulmana öwürmelidi. Ýöne bu şeýle bolup geçdimi?

Men ýene-de bir gezek sorajaryn: biz *nähili* hakykata ynanmaly?... — diýip gürrüňimi gutardym.

Meniň bütin endamym tikenekläp gitdi. Ýüregimde gorky duýgusy döredi, içki sesim maňa: «Masud, saklan! Aşak otur!» diýdi.

Meniň aýaklarym sandyraýardy. Ýöne men heniz hem, bir zatlar aýtjak bolup synanyşýardym. Edil ümüriň arasyndaky ýaly, men oturan adamlaryň arasyna dowul düşendigini gördüm. Kakam maňa tarap yöräp gelýärdi. Bir ýumruk uranda, ol meni aýak üstünden ýykdy. Adamlaryň ählisi meniň üstüme topuldylar. Olaryň her biri meni ýumrugy ýa-da aýagy bilen urjak bolup çalyşýardy. Bagtyma, meniň üstüme garaňkylyk düşdi we men huşumy ýitirdim.

7

Gaçyş

Men ýerli keselhananyň palatasynda özüme geldim. Meniň başym aýlanýardy. Daş-töweregime seredenimde, men beýleki syrkaw adamlaryň ýatan krowatlaryny gördüm we özümiň umumy palatada ýatandygyma düşündim. Men ýerimden galjak bolup synanyşdym, emma gymyldap bilmedim. Daşardan men uly köçäniň hereketiniň goh-galmagalyny eşidýärdim. Men özümi edil täze doglan çaga ýaly ysgynsyz duýýardym.

Eli şprisli şepagat uýasy içeri girdi. Kalam agyz söz diýmän, ol maňa dermany sanjyp gitdi, hem-de birazajyk wagtdan men edil howada gaýyp ýören ýaly boldum! Soňra men uka giden bolmaly, sebäbi soňky gezek gözümi açanymda, krowatymyň gapdalynda Ahmet durdy hem-de ýüzüni çytyp maňa seredýärdi. Onuň bilen ýene iki oglan bardy. Men Ahmede ýylgyryp seretjek bolup synanyşdym, emma halymyň gowşaklygy we başymyň aýlanýanlygy sebäpli, ony edip bilmedim. Oglanlaryň biri gatydan güldi-de:

— Ine gördüňmi, gyzmalyk ony nämeleriň üstünden eltdi! Indiki gezeginde beýle batyrgaý bolmaz — diýdi. Ikinjisi bolsa başyny atdy-da:

— Ol hakykatdan hem beýik adam. Iki gün geçdi, ol bolsa düşekden galyp bilmän ýatsa-da, heniz hem diri — diýdi.

Olaryň aýdanlaryndan, men özümiň bu ýerde üç gün bäri ýatanlygymy bildim.

Ahmet üm bilen olardan gitmeklerini haýyş etdi. Olar gidenlerinden soň, Ahmet krowatyň gapdalynda duran oturgyjyň üstünde oturdy-da:

— Masud, sen näme üçin öz geljegiňi betbagt ýagdaýa salýarsyň? Seniň paýhassyzlyk bilen edýän hereketiň, diňe özüňe däl-de, saňa ýakyn adamlara hem öz täsirini ýetirer. Masud, sen olar hakynda pikir edip gör ahyryn. Bu zatlaryň soňuna çykmak üçin, heniz hem wagt bar. Öz nädogry hereket edendigiňi we dogry ýola düşüp biljekdigiňi, sen boýnuňa alyp bilersiň. Dogan, sen meniň aýdyşym ýaly et, şonda ähli zat gülala-güllük bolar — diýdi.

Haçanda onuň aýdan sözlerini eşidip hem-de maňa bolan söýgüsini görenimde, meni tukatlyk basdy. Ol maňa düşegimde dikelip oturmaga kömek etdi. Gözlerime ýaş aýlap:

— Ahmet, sen hem meni ýalançy hasaplaýarsyňmy? Näme üçin siz meni öz duşmanyňyz hasaplaýarsyňyz? Men özümiň nähili erbet iş edendigime düşüňip bilemok! Bu zatlary aýtmagymy kimdir biriniň içimden talap edýändigini men duýdum. Men muny duýýaryn we men gürlmeli — diýip, men oňa ýüzlendim.

Ahmet meni ýazgarýan ýaly edip, ýüzüni çytdy-da:

— Masud, sen *hakykatdan* hem ýalançy. Şol kimdir biri diýýäniňni teni we gany bardyr. Sen hem ony bilýärsiň! Kimdir biri saňa bu zatlaryň barysyny aýtmagy öwredipdir, şeýle dälmi? — diýdi.

Bu sözleri aýdýanlygyna garamazdan, onuň meniň üçin has gynanýanlygyny men bilýärdim. Onuň maňa ynanmaýanlygy we has köp gam çekýänligi görnüp durdy. Men ýene-de oňa düşündirjek bolup synanyşdym:

— Ahmet, sen düşüňärsiňmi, men heniz ol ýerde metjitdekäm, özümiň içki sesime gulak asýarkam, hemmeler meni diňledi. Hiç kim ýekeje agyz söz hem aýtmady. Sen ony bilýärsiň ahyryn! Ýöne haçanda özümiň islän zatlarymy aýdyp ugranymda bolsa, bar zat bulaşdy duruberdi! Olar meni urdular. Men özümiň rahatlygymy, kellämdäki pikirlerime bar bolan ynamymy ýitirdim, Ahmet, ine şondan soň, olar meni urup başladylar!

Men umyt bilen onuň ýüzüne seretdim. Men, bu gezek ol maňa düşüner diýip garaşdym. Emma ol ýerinden böküp turdy-da, gaharly:

— Indi men seniň hakykatdan hem dälirändiğini görýärsin. Doktor dogry aýdýar, seni hakykatdan-da, dälihana goýbermeli — diýdi.

Ol yzyna öwrüldi-de, men bilen hoşlaşman otagdan çykyp gitdi. Onuň şeýle ýagdaýda gidenine men gynandym. Ýöne onuň doktor hakynda aýdan gürrüňi meni has howsala saldy. Belki-de, eýýäm olar meni akylyndan azaşan adam hökmünde bejerip başlandyrlar? Edil şu wagt, ine, bir zat bolup geçäýjek ýaly, mende agyr bir duýgy bardy. Özümiň geljegim üçin gorkýanlygym sebäpli, men ýuwaşjadan aglaýardym, hatda doga ederden hem has tolgunýardym.

Meniň damarlarymyň urşuny barlap görmek üçin, birnäçe minutdan şepagat uýasy içeri girdi. Birden biriniň içeri girip geläýmeginden heder edip, ol yzyna öwrülip, gapa tarap seredip gördi-de:

— Örän seresap bolgun! Bu ýerde berilýän zatlaryň hiç birini hem iýme. Şu gün gije sagat üçde hajathana çyk. Ol ýerde sen öz eşiklerini taparsyň. Olary geý-de gaç, bu ýerde galma! — diýip, ýuwaşjadan, düşnükli edip aýtdy.

Ol çykyp gitdi, men bolsa, demimi almaýan ýaly bolup ýatyrdym. Şol wagtyň özünde, Ahmediniň özüme diýen zatlarynyň ählisini men ýadymdan çykardym. Şepagat uýasy näme zatlar aýtdy? Indi maňa nämeler bolarka? Men Hudaýyň kömek etmegini sorap, doga edip, aladaly ýatyrdym. Şol gün wagtyň geçmesi örän uzaga çekipdi!

Bu gyz kimkä? Ýönekeý bir şepagat uýasymyka? Düşekde ýatýşma, onuň geň galdyryjy duýduryşy hakynda pikir etdim hem-de ol hakykaty aýdandyр diýen netijä geldim. Şu pikirlerden ýaňa, meniň ýüregim gysylyp baryardy. Ol bu zatlary nireden bilýärkä? Ony Hudaý goýberen bolmaly. Maňa önünden duýdurmak üçin, Ol Özüniň «perişdesini» goýberendir!

Agşam maňa nahar getirdiler. Men ol nahara bir hili şübheli seretdim. Men örän açdym, ýöne gulagymyň ýanynda: «Bu ýerde berilýän zatlaryň hiç birini hem iýme!» diýen sözler ýaňlanyp durdy. Men ýene-de nahara seretdim. Hakykatdan-da, olar meni

zäherlemek kararyna geldilermikä? Dinden çykanlary haýsy hem bolsa bir usul bilen öldürýän ýagdaýlarynyň bolýandygyny men bilýärdim. Be, hakykatdan hem, men bar zady ýitiräýdimmikäm? Aslynda men bolsa, özümiň *nämä* ynanýandygymy hem bilmeýärdim. Men getirilen nahary bildirmän plastik pakete saldym-da, ony tumboçka dykyp goýdum. Muny şeýdenimden soň, men Hudaýa dogra edip başladym. Men ýene-de we ýene-de Hudaýdan özümi goramagyny soradym. Men ýatdan, Gurhandan bilýän sürelerimi okadym. Geçýän minutlar sagada döňýärdi. Haçanda maňa seretmek üçin kimdir biri gapynyň ýanyna gelende, men uklap galan ýaly bolýardym.

Gije tükeniksiz ýaly uzaga çekdi. Nobatçy şepagat uýasy ýatan näsaglaryň ählisini görüp biler ýaly, palatada gije ýakylýan çyra ýanyp durdy. Gije sagat üçler töwereginde gapy ýuwaşjadan açyldy we kimdir biri çala eşider ýaly edip, meni çagyrdy. Men düşekden çykdy-da, ýüregimiň gatydan urýanlygyna seretmezden, aýagymyň ujunda hajathana tarap ugradym. Ol ýerde men özümiň şol gün metjitde wagty egnimde bolan eşiklerimi tapdym we olary egnime geýdim.

Hajathanadan çykanymda, men özümiň «perişdämi» gördüm. Ol howlukmaçlyk bilen maňa:

— Eger-de sen bagyň iň çetki burçuna barsaň, onda haýatyň üstünden aşyp geçip bilersiň. Gorkma, ol beýik däl. Irden sagat 4.30-da awtobus ugraýar. Sen onuň bilen Lialpura çenli baryp bilersiň. Ol ýerden bolsa, başga bir awtobusda Lahora bararsyň. Seniň jübiňde barjak ýeriň adresi bardyr — ol ýerde sen howpsuzlykda bolar syň. Ondan başga-da, men birazajyk pul hem goýdum. Ol ýerde meniň ejem ýaşaýar. Ol saňa kömek eder. Men oňa hat ýazdym we ähli zady düşündirdim. Baran badyňa bu haty oňa ber — diýdi.

Men geň galyp, aljyraňňy ýagdaýa düşüpdim. Bu zatlaryň barysy çagalar üçin ýazylan kitaplardaky başdan geçirmeleri ýadyma düşürýärdi. Näme üçin bu gyz maňa kömek edýärkä? Näme üçin ol

meniň aladamy edýärkä? Ony meniň üçin Hudaýyň goýberendigine, men öňküden hem beter ynandym. Sakanaklap, men oňa özümiň minnetdarlygymy bildirdim.

Ol meni gapa tarap itekleýärdi. Men ondan:

— Sen muny näme üçin edýärsiň? — diýip soradym.

Ol derrew:

— Şu wagt gürleşip durara wagt ýok. Seniň janyň howp astynda. Şu gün irden, uly bir başlyk gelip gitdi. Men bolsa, onuň doktora seni öldürmek gerek diýip aýdanyny eşitdim — diýip aýtdy.

Onuň gözlerindäki yaşlar ýaldyrap görünýärdi. Şu ýerde ol:

— Şeýlelik bilen, doganym, sen indi diri galarsyň. Goý, Hudaý jan seni gorap saklasyn! — diýip, örän geň zady aýtdy.

Men oňa özümiň minnetdarlygymy bildirýänçäm, ol gözden gaýyp boldy. Men gizlinlik bilen koridoryň ugry boýunça ýöräp ugradym. Bagtyma, hiç kim meniň ayak sesimi eşitmedi. Baga tarap çykyp, seresaplyk bilen otluk ýerden geçdim. Keselhananyň garawuly derwezäniň ýanynda oturgyjyň üstünde irkilip otyrdy. Aramyzda agaçlar barlygy sebäpli, ol meni görüp bilmeyärdi. Ýöne, diwaryň ýüzünde ol meniň kölegämi görüp biljekdi, şonuň üçin men agaçlaryň gapdalyndan çaltrak geçip gitjek bolup synanyşdym, şol ýerde hem bir topbak dersiň üstünden basdym. Onuň ysy örän erbet eken, ýöne men durmadym. Men garawula tarap seretdim — ol heniz hem, edil öňküsi ýaly irkilip otyrdy. Men diwaryň üstüne dyrmaşyp çykdim. Aşak bökmekden gorkup, men birazrak wagtlap saklanyp durdum. Ýöne şu ýerde birden it üyrüp başlady. Diwaryň üstünde duranymy görerler diýip gorkup, men aşak bökdüm. Men edil diwaryň düýbünde, ýoluň gyrasynda üýşüp ýatan hapanyň üstüne gaçdym. Şol hapanyň içindäki aýna döwürler meniň elimi kesdi, ýöne onda-da meniňki ugruna boldy, sebäbi uly karton gutynyň üstüne ýykylmagym, özümiň öňden hem kir eşiklerimi hapalamakdan meni halas etdi. Men böküp yerimden turdum-da, iň ýakyn aralykdaky kölegeli ýere özümi atdym. Indi men howp astynda däldim.

Birnäçe minut geçenden soň, men ýerimden turdum-da, uly ýol bilen Rabwahdan baş mil uzaklykda ýerleşýän Şiniota tarap ýola düşdüm.

Meniň ýöräp barýan ýoluma Aý ýagty saçmaýardy. Birnäçe gezek garaňkylygyň arasyndan *salwar kamiz* uniforma eşigindäki, Penjabyň howpsuzlyk gullugynyň goragçylarynyň keşplerini görmek maňa başartdy. Men olaryň ellerindäki *latislerini* — düzgüni bozanlary urmak üçin ulanýan taýaklaryny hem gördüm. Ýöne olaryň köpüsi uklap ýatyrdylar. Men ýuwaşjadan olaryň gapdalyndan geçip, eşitdirmän ädimläp, tozanly ýol bilen, özümiň ýolumy dowam etdirdim. Rabwahyň daşyny gurşap alan daşly baýyryklary garaňkylyk örtüp durdy. Indi haçanda bolsa bir wagt, özümiň bu ýerlere gaýdyp geljek-gelmejegimi, men bilmeýärdim. Gündizki ýakyp barýan yssydan soň, gijäniň salkyn howasy janyňa ýakymlydy. Başga wagt bolan bolsa, men şunuň ýaly giçki gezelençden lezzet alardym — ýöne bu gije däl.

Men gorkýardym. Eger-de, gaçyp barýan wagtyň tutaýsalar, onda gep-gürrüňsiz özümi öldürjekdiklerine, meniň gözüm ýetip durdy. Şu hakynda pikir edip, mümkin boldugyndan Rabwahdan has uzagra ga gitmegi isläp, men aldygyndan ylgap başladym hem-de tä lütüm çykýança gaçdym. Men keselhanada birazrak ysgyndan gaçypdym, şonuň üçin özümiň awtobusa münmändigime indi ökünýärdim. Ýöne keselhanadaky şepagat uýasynyň planlary hakynda pikir etdigimçe, awtobusa münüp gaýtmak özüm üçin häzirki ýaly howpsuz bolmajakdygy, maňa has aýdyň bolup görnüp başlady. Şonuň üçin, ertir irden Lahora gidýän ota münere ýaly, men Şiniota gitmegi yüregime düwdüm. Göwnüme bolmasa, içimdäki «kimdir biri» meniň edýän hereketlerime ýene-de ýol görkezýän hem-de edil şeýle etmäge itergi berýän ýalydy. Bu bolsa maňa, hatda şunuň ýaly tozanly ýolda hem, parahatlyk we asudalyk duýgusyny berýärdi.

Bir sagat gowrak wagt geçenden soň, irden säher bilen, men demir ýol duralgasyna bardym. Meni duralganyň gapysynyň depesindäki «Şiniot» diýip, asylgy duran ýazgy garşy aldy. Kiçijik

jaýyň içi eýýäm ýolagçylardan doludy. Adamlar gyzgyn gantly çay içýärdiler. Päkistandaky demir ýol duralgalary gijelerine hem ýatmaýar diýýärler, ol hakykatdan hem dogry. Men uzalyp giden nobatyň iň soňunda durdum hem-de ahyrsoňy Lahora bilet aldym. Garaşyp duran otla münenimden birnäçe minut geçenden soň, otly uzyn gudok sesini berdi we biz ýuwaşjadan Lahora tarap ugradyk.

Otlynyň içi hyryn-dykyndy, adamlar hatda geçelgelerde hem durdular. Bu meniň üçin amatlydy — gyslyşykda men özümi howpsuz duýýardym. Bir-iki duralga geçenden soň, gyslyşyk birazrak gowşaşdy, hem-de men özüme oturar ýaly ýer tapyp bildim. Otly saklananda, adamlar aýaklaryny ýazmak hem-de özlerine ertirlik ediner ýaly bir zatlar satyn almak üçin daşary çykýardylar. Kelleleriniň üstünde agyr sebetleri we dolanylgý düşekleri göterip, yük çekijiler ýa-da kuliler adamlaryň arasyndan uly gykylyk edip geçýärdiler. Naharlanmadygyma eýýäm ençeme sagat geçen-de bolsa, tolgunýanlygym sebäpli, men özümiň aýgandygymy hem duýmaýardym. Ýöne men hem özüme içer ýaly çay satyn aldym. Edil ary baly ýaly süýji, eliňi ýakyp barýan çay salkyn säherde örän lezzetlidi. Gijeki gorkular indi has yzda galypdy, ýöne onda-da men özümi bir hili sustypes we ýeke duýýardym. Aslynda men ýeke hem däldim.

Men jübimden keselhanada özüme şepagat uýasynyň beren hatyny çykardym hem-de ondan: Nisbet köçesi, Lahor diýen adresi okadym. Hat bukjasynyň agzy ýelmeşdirilen däldi. Şonuň üçin, onuň içinde özüm hakynda nähili zatlaryň ýazylandygyny has bilesim gelyändigini sebäpli, ony bukjadan çykardym-da okadym. Ol ejesine Rabwahda meniň üçin käbir kynçylyklaryň ýüze çykandygy sebäpli, ol ýerden gyssagly gitmeli bolandygym barada ýazýardy. Men hakynda alada etmegini we özüniň erkek doganlarynyň biriniň öýüne ibermegini, ol ejesinden haýyş edýärdi. Ýene-de hat ýazmaga söz berip, ol meni ejesiniň esewanlygyna tabşyrýardy.

Haty tertip bilen epleşdirdim-de, ony bukjasyna salyp goýdum. Haty okap göreimden soň, meniň bir hili ýüregim ynjalık tapan

ýaly boldy. Men Hudaýyň özüm barada alada edýändigini hakyndaky ynamy duýdum. Ýagan ýagyşdan soň göm-gök bolup duran, otlynyň äpişgesiniň aňyrsyndan geçýän meýdanlar, meniň ýadyma asmany salýardy. Men Lahora baryp ýetjeginimize sabyrsyzlyk bilen garaşýardym.

Birnäçe sagat geçenden soň, otly Lahoryň baş wokzalyňa baryp durdy. Wokzalyň beýik bolmadyk uzyn jaýynyň içi adamlardan hyryn-dykyn bolanlygy sebäpli, men zordan daşary çykdy-da, biziň ýurdumyzda adaty ulag hasaplanýan *tangany*, atly arabany hakyna tutdum. Arabakeş menden nirä alyp barmalydygyny sorady. Elimi jübime sokanymdan, meniň ýüregim üzülen ýaly bolup gitdi, sebäbi ol mähirli gyzyň beren hatly bukjasy we pullary ýokdy! Ähtimal, şol wokzaldaky gyslyşykda kimdir biri ony meniň jübimden ogurlap alandyr. Özümiň muňa biperwaý garandygyma gaty gynandym, ýöne indi giçdi.

Men tangawala, arabakeşe pulumy ogurlandyklaryny aýtdym. Geň galaýmaly zat, bu arabakeş hem rehimli adam bolup çykdy. Ol meni Nisbet köçesine alyp gitmäge razy boldy. Bagtyma, adresiň käbir ýerleri meniň ýadymda galypdy. Arabakeşiň etjek çykdaýysynyň belli bir böleginiň öwezini dolar ýaly, meniň gitjek tarapyma başga ugurdaş ýolagçy tapylmandan soň, ol atyň jylawy bilen ony ýeňiljekden urdy we biz ýola düşdük.

Ol meni Nisbet köçä eltip düşürdi. Eden ýagşylygy üçin, men oňa özümiň çäksiz minnetdarlygymy bildirdim. Men ýene-de özüm hakynda edilýän aladany duýdum. Şol sebäpli hem, pyşyrdap gysgajyk minnetdarlyk dogasyny okadym.

Ýoldan ötýän-geçýänlerden, özümiň gözleýän aýal maşgalamyň nirede ýaşaýandygy hakynda soramak, maňa örän agyr düşdi. Egerde ol erkek adam bolan bolsa, men ony geçip barýan adamlaryň islendigidinden sorardym. Aýal maşgalany soramak bolsa, Päkistanda geliksiz hasaplanýardy. Ýöne men özüme gerek öýi tapmagyň başga usulyny oýlap tapyp hem bilmedim.

Göwnüme bolmasa, ony hiç kim tanamaýan ýaly bolup göründi. Men näme etjegimi bilmän durdum. Birazrak ýöränimden soň, men Laksmi Çouk atly şowhunly çatryga çykdim. Daş-töwerek her dürli filmleri reklama edýän, köp sanly şitlerden doludy. Päkistan bilen Hindistan — dünýäde kino önümlerine köp isleg bildirýän in uly ýurtlar, bu ýer bolsa, Lahoryň kinoindustriýa merkezi hökmünde bellidi. Şäher özüniň kinostudiýalary bilen meşhurdy. Kino düşmek maksady bilen, ýaşlaryň köpüsi öýlerinden gizlin şu ýere gaçyp gelyärdi. Bu ýer kinoteatr bilen restorandan doludy. Sähel bolmasa, gyslyşykda meni gysyp öldüripdiler, men hem eýläk-beýläk ötüpgeçip duran adamlary aýlanyp geçmek üçin, ýanyodadan köçä düşdüm, şu ýerde-de tas maşynyň aşagyna düşüpdim. Men yzma, ýanyoda bökdüm hem-de üstünde çäynek bilen birnäçe käseli podnosy göterip gelyän oglanyň üstüne ýyklydym. Haçanda men onuň bilen çaknyşanymda, ol бүдredide, elindäki göterip gelyän podnosyny ýere gaçyrdy. Käseler bölek-bölek bolup, hersi bir ýana zyňlyp gitdi.

Gorkudan ýaña, meniň depe saçym üýşdi. Ýaňky ýaş ýigit bolsa, maňa sögýärdi we döwlen serwiz üçin baş rupiýa talap edýärdi. Ýekeje köpük pulum ýoklugy sebäpli, men düýbünden çykgynsyz ýagdaýa düşüpdim. Şunuň ýaly ýagdaýlarda adat bolşy ýaly, biziň töweregimize derrew adamlar üýşüşip başladylar. Olaryň käbirleri bolsa, biziň urşup başlarymyza garaşyp durdular, ýöne meniň hiç urşasym gelmeýärdi. Men örän utanýardym, sebäbi bu ýerde meniň özüm günäkärdim. Men ol oglana:

— Meniň pulum yok. Eger-de ynanmasaň, meniň jübülerimi barlap hem bilersiň, ýöne ýekeje teňne hem tapmarsyň — diýdim.

Meniň yzymda duran garry adam bolsa:

— Bu gedaýlaryň barysy şeýle diýýärler, kino aktýory bolmak umydy bilen, olar bu ýere gelyärler. Munuň hem, şonuň ýalylardandygy görnüp dur — diýip hüňürdedi.

Utanjymdan ýaña, meniň gulaklarym gyzyp gitdi, sebäbi ol düýbünden ýalňyşýardy. Men bolsa, üstüme ölüm howpunyň

abananlygy sebäpli, özümiň öýden gaçyp gaýdandygymy, oňa düşündirip biljek däldim. Men ol oglana:

— Gulak as, munuň şeýle bolanyňa, men hem örän gynanýaryn. Gel gowusy, ikimiz bilelikde seniň işleýän restoranyňa gideli. Men hem işläp pul gazanyp bilerdim. Gazanan pullarymy bolsa, döwen çäýnek-käselerimiň ýerine men saňa bererdim — diýdim.

Ol oglan birazrak sesini çykarman durdy-da, soňundan başyny kakdy. Göwnüme bolmasa, döwlen çäýnek-käseler üçin özüniň tölemeli boljak däldigine düşünişip, ol ýeňillik bilen demini alan ýaly boldy. Ol maňa:

— Ýör — diýdi. Men onuň yzyna düşüp ugradym.

Onuň adyna Faruh diýýärdiler. Ol hem meniň ýaşym töweregindedi hem-de aýyk göwünli oglan ekeni. Men özümiziň dostlaşyp gitjekdigimize düşündim. Ol meni gapynyň ýanyndaky stoluň başynda pullaryny sanap oturan restoranyň hojaýynyň ýanyna eltdi. Restoran kiçiräkti. Olar esasan hem, restoranyň içinde we başga ýerdäkilere çäý satmak bilen meşgullanýardylar. Faruh ýaly oğlanlar, podnosyň üstüne çäýnek-käseleri goýup, ähli kinostudiýalara we edaralara çäý eltip berýärdiler. Bu ýerde hemme kişi hemişe çäý içýärdi, şonuň üçin bu girdejili işdi. Oğlanlara ujypsyzja iş haky tölenýärdi. Olary müşderileriň çäý haky hökmünde berýän goşmaça girdejileri has köpräk gyzyklandyrýady. Olar özlerini haklaryny ýýdirýän adam hökmünde görmeýärdiler, ýöne ýerine ýetirýän işleri hem agyrdy.

Hojaýyn Faruhyň berýän gürrüňlerini diňläp, öňünde üýşüp ýatan hasap-hesip kagyzlary bilen meşgullanmasyny goýdy-da, bar ünsüni maňa berdi. Haçanda Faruh gürrüňini gutaranda, ol birden:

— Diýmek, sen hem, filmlerdäki haýsydyr bir gyza aşyk bolanlygyň üçin öýüňden gaçyp gaýdypsyňda? Hany aýt, olaryň haýsysyny gowy gördüň? — diýdi.

Men düýbünden aljyraňňy ýagdaýa düşdüm, çünki munuň ýaly pikir hiç haçan meniň kelläme hem gelmändi. Men sesimi çykarman durdum, onda ol:

— Goý, ol beýleki oglanlar bilen gap-gaçlary ýuwmaga gitsin — diýip, gödeklik bilen aýtdy.

Faruh meni aşhana eltdi. Ol ýerde men her hili gap-gaçlaryň giden bir üýşmegini ýuwmaly boldum. Bu iş maňa öňden hem gowy tanyşdy, sebäbi, men ol iş bilen çagalygymdan bäri meşgullanýardym. Ýöne bu gün... bu gün bolsa, meniň gözlerim ýaşdan doludy. Men olary derrew elim bilen syrpy aýyrýardym. Ony Faruhdan başga hiç kim görmedi.

Giç agşam, restoran ýapylandan soň, özümiň ýatmaga hem ýerimiň ýokdugy, meniň ýadyma düşdi. Men Nisbet Roud köçesinde ýaşayan aýaly taparyn diýen umydymy düýbünden ýitirdim. Keselhanada işleýän gyzyň indi, men onuň ejesiniň ýanyna barmaga gorkandyryn ýa-da onuň kömegini kabul etmekden boýun towlandyryn diýip pikir etmegi mümkin. Şu pikirler kelläme gelip, meniň bir hili keýpim gaçdy. Ýadawlygyň derdinden, men zordan ýöräp barýardym. Faruh hem gapdalymdan barýardy. Ol menden:

— Seniň gije ýatara ýeriň barmy? — diýip sorady. Men hem kellämi ýaýkap, gynanç bilen «Ýok» diýen yşaraty etdim. Onda ol:

— Ýör onda meniň bilen, — diýip aýtdy-da, şol bada seýil bagyna tarap öwrüldi. Onda bir hili içki güýç bar ýalydy. Men onuň yzyna düşüp barýarkam: «Bä, bu niredenkä, nirede önüp-ösdükä?» diýip pikir etdim.

Biz hemmelere meşhur bolan Lourens seýil bagynyň içine girdik-de, oturgyjyň üstünde oturdyk. Ol bu oturgyjy gije ýatmak üçin kireýne alýar ekeni. Ol:

— Bu gün biz muny ikä bölüşeris. Ýarysy meniňki, ýarysy bolsa seniňki! — diýip, ak göwünlilik bilen aýtdy.

Bu pikir maňa örän gowy ýarady, hem-de çyn ýüregimden oňa özümiň minnetdarlygymy bildirdim. Men onuň kagyz paketden birki bölek iýer ýaly zatlary çykaryşyny we olary oturgyjyň üstünde tertipli edip goýşuny synladym. Onuň bu zatlary ýerine ýetirişi, ol hakynda köp zatlary habar berdi. Soňundan ol maňa özüniň Karaçi şäherinde, baý maşgalada önüp-ösendigini gürrüň berdi.

Lahoryň günorta-günbatar tarapynda 800 mil uzaklykda ýerleşýän, Päkistanyň bu iň uly şäheri, meniň üçin edil Aý ýaly uzakdady.

Faruh hakyky gerçekdi. Şol ýyldyzly gijede biziň iki bolup paylaşyp iýen azajyk naharymyz, meniň diňe aç garnymy däl-de, Rabwahy taşlap gaýdanymdan soň boşap galan kalbymy hem doldurdy. Hudaýyň özüm hakyndaky ähli zady bilýändigine, men ýene-de bir gezek göz ýetirdim. Şu gije ýeke galmazym ýaly, maňa bu täze dosty, elbetde Onuň Özi berdi diýip, men pikir etdim. Gysgaça edip, Faruh maňa özüniň başyndan geçirenlerini gürrüň berdi. Kino dünýäsinde özüne orun tapjak bolup, baý maşgalanyň ýeke-täk ogly, özüniň ene-atasyndan rugsat alman, Lahora gaýdýar. Edil beýleki, özi ýaly köpsanly oğlanlar ýaly, onuň hem işi ugruna barmandyr we ýeke köpüksiz galypdyr. Maňa bu zatlaryň ählisini gürrüň bermek bilen, ol örän bagtsyz ýaly bolup göründi. Gap-gaçlary ýuwmagyň we çay daşamagyň oňa nähili agyr düşýändigine men düşündim. Gelejekde özüne näme zatlaryň garaşandygyny, ol hem menden köp bilmeýärdi. Bu zatlary maňa gürrüň bermek bilen, edil irden mende bolşy ýaly, onuň hem gözüne ýaş aýlanyndyr.

Biz giç agşama çenli gürrüňleşip oturdyk. Irden maňa gahary gelen Faruh, indi meniň hakyky dostum boldy. Ol gürrüň berip durka, uly ýaşdaky adamlaryň biz ýaşlary ynandyryjak bolýan şol köre-kör ynamlaryna garşy, mende bolan gahar-gazap has güýçlendi. Hakykat olary hiç hili gyzyklandyрмаýardy. Olar diňe bir zady — özleriniň döp-dessurlaryny saklap galmak isleýärdiler. Olar Hudaý üçin-de, adamlar üçin-de ýapykdylar. Biziň ählimiz hem, olaryň edýän pikirleriniň we alyp barýan işleriniň şu sistemasy bilen baglanyşykly bolup galýarys. «Öýlenip hem-de çaga öndürüp, näme üçin adamlar olary betbagt edýärkäler?» diýip, men pikir etdim. Ýaşamak, ýaşlar üçin şeýle bir kyndy. Haçanda men öz pikirimi Faruha aýdanymda, umuman ol meniň bilen razylaşdy. Ýöne, ol ene-atanyň mährinden mahrum bolup ýaşamak islemeýändigini aýtdy. Men ondan näme üçin yzyna Karaçä gaýdyp barmaýandygyny soradym. Ol bir minutlap dymyp durdy-da:

— Eger-de yzyna dolansam, sen meniň bilen gidersiňmi? — diýip, menden sorady.

Onuň eden teklibine men örän tolgundym. Ýöne men, diňe:

— Men hiç haçan Karaçide bolup görmedim. Men ol ýerde nirede ýaşaryn? — diýip, hünürdäp goýdum.

Faruh onuň uly mesele bolmajakdygyny aýtdy. Eger-de ol Karaç gitmegi ýüregine düwse, onda özümiň onuň bilen gitjekdigime, ahyrsoňy men razy boldum.

Haçan uka gidenimiz meniň ýadyma düşmeýär, ýöne şol wagt eýýäm daň atyp ugrapdy öýdýän. Biz darajyk oturgyjyň üstünde düýrleşip ýatdyk. Gijäniň dowamynda, eli *latili* garawul birnäçe gezek gelip, bizi ukudan oýatdy. Faruh oňa elli paýslyk şaýlyk pul berdi, ýöne ol taýagy bilen meni görkezdi. Ol oňa elli paýslyk şaýlygyň ýene-de birini bermeli boldy. Garawul bizden alan pullaryny jübüsine saldy-da, edil biziň ýaly öýsüz adamlaryň ýatan ýeri bolan, indiki oturgyja tarap gitdi. Bu berlen pullaryň, özümiziň şu oturgyjyň üstünde ýatmagymyza rugsat almak üçin berlen paradygyna men düşüňärdim. Ilatyň durmuş ýagdaýy pes bolan ýerlerde, şunuň ýaly ýagdaýlar adaty zatdy. Diňe şunuň ýaly ýol bilen adamlar özlerini pul bilen üpjün edip bilýärdiler. Men ýene-de uka gitdim...

Meniň daş-töweregimde, elhenç ses bilen öýler ala tozana öwrülýärdi. Äpet jaýlar ýykylýardylar, ýeriň ýüzi galyp yranyp durdy. Ähli ýerde weýrançylykdy. Suw akdyrylýan ýaplardan we kanalizasion lýuklardan porsap duran aýyrganç ys gelyärdi, köçelerde ýekeje-de janly-jandar ýokdy. Asmanda maslykçy guşlar aýlanysyp ýördüler.

Men dürli ýerlerde birnäçe içi boş metjitleri gördüm. Iň ýakyndaky metjidiň ýykylýp, weýran bolup ýatan diwarynyň aşagynda, ýarysy gömlüp galan ymam ýatyrady. Men bu ýerde saklandym-da, ony ol ýerden çekip çykardym. Ol hiç zat diýmedi, hatda meniň ýanyndadygymy hem bilmedik ýalydy. Ol ýöne bihuş ýaly bolup gidiberdi.

Men onuň yzyndan seredýärdim we birden edil şol ugra ýöräp barýan ýüzlerçe adamlary gördüm. Olaryň näme etjek bolýandyklaryny görmek üçin, men hem olara goşulyp, ýöräp ugradym. Men öňümizde ýanyp duran uly ody gördüm. Ol ot, meniň bütin ömrümde gören otlarymyň ählisinden hem uludy. Goýy gara tüsse bulutlary asmana göterilýärdi. Ol ot şeýle bir äpetdi, men hatda onuň niredede gutarýandygyny hem görüp bilmedim. Ýanyp duran ot, göwnüme bolmasa, ähli zady ýalmap barýardy, bütin älem-jahan oduň içinde ýalydy! Adamlar oduň ýanyna gelýärdiler-de, bir-biriniň yzyna düşüp, seslerini çykarman, lowlap duran ýalynyň içine girip gidýärdiler. Olaryň yzy ýokdy. Göwnüme bolmasa, olary ýanyp duran oda garşy olaryň täsiri astynda bolmadyk bir güýç alyp barýan ýalydy. Oduň içine girenden soň, olar kömre öwrülip, küll bolýardylar.

Bu zatlary görüp, gorkudan ýaňa men daş ýaly bolup gatap galdym. Men gapdalymdan geçip barýan adamlaryň birine: «Saklanyň! Näme üçin siz beýdýärsiňiz? Näme üçin siz öz janyňyza kast edýärsiňiz?» diýip gygyrdym. Ol ýumşaklyk bilen meniň elimden sypýar-da: «Sen näme, munuň dünýäniň üstünden edilýän Haklaşykdygyny bilmeýärsiňmi? Bu, özümiň ýeriň ýüzünde ýaşan wagtymyzda eden işlerimiziň ählisi üçin alýan sylagymyzdyr» diýip jogap berdi. Men bolsa, erbet gorkup: «Ýok! Men ýaşaýşyň soňunyň beýle bolup gutarmagyny islämok!» diýip gygyrdym. Men adamlaryň biriniň maňa: «Sen näme işleýärsiň bu ýerde? Bar, günorta tarapa git. Günorta tarapa git!» diýip aýdanyny eşitdim.

Men aglap, äpet otdan gaçyp gitdim. Men tä ysgynym gaçyp ýykylyjançam ylgadym we ýere ýykyldym. Meniň ýykylan ýerim, iň ajaýyp бага, ýeriň ýüzünde deňi-taýy bolmajak бага meňzeýärdi. Onuň içiniň howasy örän asudady. Men öz öňümde beýik ak daşy gördüm. Şol daşyň ýüzünde: «Bu ýerde, diňe maňlaýynda möhri barlar bolar» diýen ýazgy bardy.

Men bu elhenç ukudan oýananymda, ýakyn aralykda ýerleşýän sünni metjidinden gelyän, adamlary ertir namazyna çagyryň, gatydan aýdylýan *azan* sesini eşitdim. Birnäçe minudyň dowamynda:

*Aşhado un La Ilaha illallah
Muhammadar — Rasulullah*

diýen, özüme öňden tanyş bolan sözleri, men uly höwes bilen diňledim.

Faruh ukynyň arasynda birazrak gymyldady, men bolsa, ukudan doly açylypdym. Men ýerimden turdum-da, täret kylanymda, meniň kelläme: «Men nädogry hereket edýärim. Ahmediler sünniler we şaýylar bilen namaz okamaýarlar» diýen pikir geldi. Ýöne men bu pikiri hyýalymdan aýyrdym-da, metjidiň içine girdim. Ymam namaz wagty Gurhandan aýatlary okady:

*Älem jahanyň Rebbi, Ýagşy, Rehimdar, Haklaşyk gününüň
eýesi bolan Allany taryplalyň. Biz diňe Saňa sežde edýäris,
diňe Senden kömek soraýarys. Sen bize Öz gargyşyňy
gazanan, ýoldan çykan adamlaryň barýan ýoluny däl-de,
göni ýoluňy, Öz seçenleriň ýoluny salgy ber.*

Şu aýady diňläp otyrkam, birden men bir üýtgeşik zady öz-özümden soradym: «Biz musulmanlar, ählimiz hem, her gün baş wagtyna okalýan namazlaryň hemmesinde-de, şu sözleri köp gezek gaýtalaýarys. Biziň ählimiz hemişe Hudaýdan göni ýoly görkezmegini soraýarys. Ýöne, biz Ondan haýsy dogry ýoly görkezmegini soraýarys? Näme, biz heniz hem göni ýol bilen barmaýarysmy? Näme, Ol heniz hem, bize bu göni ýoly görkezenokmyka?» Bu pikirler meniň kellämde aýlandy durdy, emma özümiň bar ünsümi okaýan namazyma bermek üçin, olary oý-hyýalymdan aýyrdym we gözümi ýumdum.

Namaz gutardy, adamlar dargaşyp ugradylar. Birden-de, meniň aýagymyň aşagynda ýer galyp yranyp gitdi, ähli zat edil düşümdäki ýaly boldy! Şol wagt ýer titräpdi. Köçedäki adamlar:

— Eý Hudaý jan, bize rehimiň gelsin! Biziň günämizi geç! — diýişip gygyryşdylar.

Öz gören düşüm ýadyma düşüp, depe saçym syh-syh bolan ýaly boldy. Ýer titreme birnäçe wagtlap dowam etdi, şondan soň ähli zat ýatdy-da, diňe aşak çöken tozanlar bolan wakany ýatlatdy durdy. Ýöne meniň aýaklarym, şol öňküsi ýaly sandyrady durdy: meniň ýüregimiň gözleri heläkçilige sezewar bolan adamlaryň Haklaşyga ýöräp barşyny görýärdi. Meniň gören düşüm has aýdyňdy.

Men Faruhyň ýanyna baryp ýetmäge howlulkdym. Edil meniň garaşşym ýaly, eýýäm ol ukudan oýanan ekeni. Ol ömründe birinji gezek ýer titremäni görüpdir. Biz restorana dolanyp bardyk-da, ertirlik naharymyzy edindik, şondan soň, meni işde ýene-de bir gün galdyrmaga hojaýyn razylık berdi. Oglanlaryň ählisi her günki iş hakyny günde alýardylar. Şeýlelik bilen, olar her günki işjek hakyny gazanyp bilýärdiler. Haçanda bolsa bir ajaýyp gün, özlerini arzuw edýän kino dünýäsine alyp barjak bir adam duş geler diýen umyt, olaryň her biriniň çuňňur kalbynda ýaşaýardy.

Men yhlas edip işleýärdim, ýöne meniň kellämdäki pikirlerim edýän işlerimden has daşdady. Şol metjitde başdan sowan şübhelik pikirlerim, ýene-de, ýene-de meniň kelläme gelyärdi. Men özümi aldawa düşen adam hökmünde duýýardym. Özüme şeýle zatlary diýýärdim: «Masud, hany aýt, sen günün dowamynda näçe gezek namaz okaýarsyň hem-de edil öwredilen toty guş ýaly, Gurhanyň şol bir aýatlaryny näçe gezek gaýtalaýarsyň? Näme hakynda doga okamalydygyň barada, sen heý bir pikir edipmidiň? „Bize göni ýoly salgy ber“ diýip, doga okanynda, bu seniň üçin nämäni aňladýar? Eger-de musulmanlaryň ählisi, özleriniň Hudaýyň halan ýoly, dogry ýoly bilen barýandyklaryna ynanýan bolsalar, onda heniz hem ol ýoly tapmadyk ýaly ýa-da ony ýitirmekden gorkýan ýaly, olar näme üçin Ondan şol ýoly görkezmegini soraýarlar?» Haýran

galan ýagdaýda, men özümiň hem edil şolar ýaly adamdygyma düşündim. Biziň ählimiz hem, bir deň ýagdaýdadyk. Özümiň göni ýoldadygymy, men hakykatdan hem bilýärimmi? Özümiň Hudaýa ýaranýandygymy, meniň wyždanym maňa aýdýarmy näme?

Iş günüň ahyrynda, hapa suwuň iň soňky legenini döküp durkamda, meniň ýüregim heniz hem: «Eý Hudaý jan, maňa hakykata alyp baryan ýoly salgy ber!» diýip gygyrýardy.

8

Günorta tarap

Üç gün geçdi, men bolsa näme etjegimi entek hem bilmeýärdim. Men Faruh bilen restoranda işlemegimi dowam edýärdim, onuň hemişe maňa kömek etmäge taýýardygynyň gadyryny has köpräk bilýärdim. Hojaýynyň ony gowy görýändigini aýandy, oňa her hili işleri buýurýardy.

Öz dördünji iş günümi gutaryp, men elimi süpürdim-de, Faruhy gözlemäge gitdim. Biz beýlekiler bilen hoşlaşyp, gijäniň salkyn howasyna çykdyk. Birden-de Faruh maňa:

— Yör, Masud, biz wokzala barmaly — diýdi.

Men geň galyp, wokzala tarap çalt ýöräp barýan dostumyň zyndan ýetjek bolýardym. Men onuň elinden tutup:

— Sen näme diýdiň? Biz bir ýere gidýärismi? Biziň pulumyz ýok ahryryn.

Faruh yzyna öwrülmän, çalt ýöräp barýardy.

— Alada etme, Masud. Men şu gün aýlygymy aldym. Mende 100 rupiýa bar.

Meniň jogabyma garaşman, ol *tangany* saklady, we biziň ikimiz hem daşyndan gowşak görünýän araba mündük. Onuň sözleri meni biynjalyga saldy, sebäbi meniň bilşime görä, Faruh onuň ýaly uly aýlyk alyp bilmeýärdi. Men: «Hojaýyn munça pul töläň ýaly, Faruh nähili iş etdikä?» diýip, özümden sorýardym. Yöne bu soragy onuň özünden sorar ýaly wagt ýokdy, sebäbi biz eýýäm wokzaldadyk.

Biz *tangadan* düşdük, we Faruh *tangawala* hakyny berdi. Ol otlylar barada häziriň özünde habar bilmek isleýän halaýyk bilen

gabalan habar beriji býurosyna tarap ýöräp gitdi we gysga wagtyň içinde ýeňiji ýaly gaýdyp geldi. Ol Karaçä gidýän otlynyň ýarym sagatdan gidýändigini aýdyp, bilet almaga gitdi. Biz garaşylýan zalda oturdyk. Ol giň açyk otagda iň arzan, üçünji klas bileтли adamlar öz düwünçeklerini, arzan çemodanlaryny, pitidir saçlaryny ýany bilen alyp garaşýardylar. Bu zatlara seredip, men: «Näme üçin Päkistanly adamlar otly bilen bir ýere gidenlerinde, öz bar öý goşlaryny özleri bilen alaymaly diýip pikir edýärlerkä?» diýip, özüme sorag berýärdim. Biziň goşlarymyz olaryňky bilen deňeşdirilende, hiç zat ýaly görünýärdi, men hatda özümi sustupes duýdum. Bizde ýekeje düwünçek hem ýokdy.

Men bu pikirlerimi Faruh bilen paýlaşjak boldum, emma onuň bir zat barada aladalydygyny gördüm-de:

— Faruh, bir zat boldumy? Sen näme üçin beýle aladaly? — diýip soradym.

Ol başga tarapa seredip, hiç zat diýmedi. Men soragy gaýtalap durmadym we biz ýuwaş bolup oturdyk. Ahyrsoňy, uly goh we tormozyň jygyldysy bilen stansiýa uzyn otly geldi, we ýer eýelemek üçin ota tarap ymtylan ýüzlerçe adamlar bilen biz hem ylgap gitdik.

Diňe üç stansiýany geçenimizden soň, Faruh ahyrsoňy özüni aladalandyryýan zat barada aýtdy. Hiç kim eşidip bilmez ýaly, ýuwaş ses bilen ol maňa şeýle diýdi:

— Ol ýüz rupiýa meniňki däl, Masud. Ol puly maňa hojaýyn restoran üçin çay al diýip berdi we şol wagt maňa Karaçä gitmek üçin pursat ýetip geldi diýen pikir geldi.

Ýüregimde men ony aýyplamaýardym, emma onuň eden zady barada birahatdym. Otly bizi gijäň içine alyp baryardy, wagonlar bolsa tekerlerini kakyp baryardy.

Bütün gije we indiki gün otly haýallyk bilen meni öň görmedik ýerlerimden alyp baryardy. Ir säherde Multandan geçenimizden soň, biz Satlej diýen uly derýadan geçdik. Ol ýerdäki ullakan köpri mende köp täsir galdyrdy. Indi biz gury çöllüğe meňzeýän ýerlerden geçýärdik, we otlyň içi örän yssydy. Emma muňa garamazdan,

şunça ýyllap dowam eden Rabwahdaky ýönekeý durmuşdan soň, bu zatlaryň hemmesi meniň üçin täzelikdi we meniň ýüregim şatlykdan doludy. Mendäki gyzyklanma Faruha-da geçdi, we ol aladalary barada ýatdan çykaryp, geçýän ýerlerimiz barada maňa hezil edip aýdyp berýärdi. Ol öýüne tarap baryardy we wagtyň geçdiğiçe, ol öýüne has golaýlaýardy. Emma Faruh maşgalasynyň özüni nähili garşy aljagyny entek bilmeýärdi.

Gündiz sagat on ikilerde otly birdenkä durdy. Biz näme bolandygyny görmek üçin beýleki adamlar bilen otlydan çykdyk. Heläkçilikli waka bolana meňzeýärdi. Bir adam welosipedli otlynyň önünde relslerden geçjek bolupdyr, emma otly ony kakypdyr. Onuň welosipedi bir topbak demir bolup, otlynyň bir tarapynda ýatyrdy. Onuň ýanynda bolsa, işgärler aýlanyşyp ýördüler.

Birnäçe wagtdan soň otly ýumrulan welosipediň deňinden geçip, gozganyp ugrady. Men bolsa, Päkistanda adam durmuşynyň nähili gözgynydygy barada pikirlenip, gynançdan ýaňa oýa batypdym. Adam barly ýaşan bolmasa-da, ölenden soň hormata mynasyp jaýlanmaga haky bardyr. Otly gitdiğiçe tizligini ýokarlandyryp başlady, meniň gynançly pikirlerim hem yzda galdy.

Agşama golaý otly haýsydyr bir wokzalda saklandy, biz hem düşüp balyk we tüwi satyn aldyk. Balyk tagamsyz eken, ýöne şonda-da biz ony iýdik. Faruh ýene-de dymyp oturdy, ol gürlmek islemeýärdi. Biz uzyn köpriniň üsti bilen Indiň üstünden geçip, Haýdarabada ýetdik, ýene birnäçe wagtdan soň Karaçä bardyk. Otly giç galyp bardy, uzaga çeken syýahat bolsa bizi ýadatdy, ýöne galmagally wokzaldan çykanymyzdan soň, bizdäki ýadawlyk zym-zyýat boldy. Faruh meni merkezi köçä alyp bardy we maňa tarap öwrülüp şeýle diýdi:

— Öýde bolmak gowy zat. Ata-enemiň näme pikir edýändiklerini bilmek isleýärin.

Biz duralga geldik we derrew Faruhyň obasyna alyp gidýän awtobusa basa-bas edip mündük. Men örän ýadawdym, püre-pür bolan awtobusa münmek bolsa düybünden islemeýärdim. Indiki awtobusa garaşmagy men teklipt etdim, ýöne Faruh gulak asmady.

— Ýok, şu awtobusda gideris. Bu ýerde awtobus köp däl, indiki hem edil şunuň ýaly bolar, gowusy häzir gideli.

Men razylaşdym. Awtobusyň ugraryna garaşyp durkak, Faruhyň ata-enesi meni nähili garşylarka, diýip pikirlendim. Men özüm barada olara näme diýeýin? Biz Faruh bilen duşuşanymyzda, men özümiň Lahora gelmegimiň sebäbi barada oňa az gürrüň beripdim, ýöne Faruhyň özi-de köp bilmek isläp durmady. Ol men hem özi ýaly öýümden gaçandyryn diýip, pikir etdi. Bu ýagdaý meni kanagatlandyrypdy. Ýöne onuň ata-enesini kanagatlandyrmalyka? Olaryň meniň Rabwahdaky ata-enem bilen habarlaşmak kellesine gelmikä? Ahmedini, hiç bolmanda gysga wagtlyk, öz öýlerinde saklamak islärmikäler? Men bu soraglaryň hiç birine jogap alyp bilmedim, ýöne şeýle ýagdaý düş gelyänçä garaşmagy makul bildim. Faruhy ýoldan çykaran mendirin öýtmezler diýip, gaty ynanyrdym.

Awtobus şakyrda, ýarym sagada golaý büdür-südür ýoldan ýöredi. Birden Faruh maňa ýakyn gelendigimizi duýduryp gygyrdy. Ondan soňky bolan zat şeýle bir geňdi welin, soň-soňlar hem bu barada pikir edenimde, munuň diňe Hudaýyň işidigine göz ýetirdim.

Faruh özüni awtobusdan oklan badyna, awtobus birden güýçli tizlik bilen ýöräp gitdi. Päkistanda sürüjiler hemişe diýen ýaly şeýle edýärdiler, sebäbi olaryň wagtynda barjak ýerine barmagyna berk gözegçilik edýärdiler, awtobuslar bolsa hemişe hyryn-dykyndy. Eger şunuň ýaly awtobusy her duralgada doly saklasaň, onda köp wagt gidýär. Şonuň üçin olar duralgalarda saklanman, çalaja ýöräp geçýärdiler, ýolagçylar bolsa awtobusdan böküp düşüp galýardylar. Diňe iki adam — men we Faruh — düşjek bolany üçin, duralgada-da münjek hiç kim bolmany üçin, sürüji awtobusyň tizligini azajyk ýuwaşatdy.

Men Faruhyň böküp düşenini gördüm we gorkup, onuň yzyndan şeýle edip bilmedim. Konduktora awtobusy saklatmagyny sorap gygyrdym, ýöne ol maňa azgyryldy:

— Sen näme uklap otyrsyň, eşek? Näme, awtobusdan böküp bileňokmy?

Aljyrap oturşyma men jogap berdim:

— Meniň dostum häzir düşüp galdy. Men bu ýerde birinji gezek we ýoly-da bilemok. Indi men onuň bilen nädip duşuşaýyn?

Konduktor ellerini ýokary galdyryp, egnini gysyp, şeýle diýdi:

— Indiki duralgada düşersiň we yzyňa gaýdarsyň, belki-de ol saňa duş geler.

Şeýdip, ol ýolagçylara pul tölemegi ýatladyp, awtobusyň içi bilen ýöräp gitdi.

Indiki duralga takmynan bir ýarym kilometrden boldy. Bu gezek men böküp düşmäge öňünden taýýarlanyp durdum. Awtobus duralga ýakynlan badyna men özümi ýere okladym, soň birnäçe wagtlap tozanyň içi bilen uzaklaşyp barýan awtobusa seredip durdum. Motoryň sesi ümsüm boldy. Men köçede ýeke özüm duryn, dostumam ýok, ony nädip tapmalydygynam bilmeýärim. Şol wagt geçip barýan bir adam göründi, men ony saklap, duralganyň nirededigini soradym. Ol jogap berdi, we men görkezilen ugra ýöräp ugradym we Faruhyň maňa garaşmaga güýji çatandyr diýip umyt edýärdim. Men geljek awtobusa münmek isledim, ýöne pulum ýokdy. Geçilmeli ýoluň şeýle bir köp dældigi üçin men pyýadalap ylgaý başladym.

Faruh ýok eken. Men garaňkyda durdum we agladym. Ýoldan maşynlaryň akymy geçýärdi, duralgada bolsa adamlar özlerini öýüne, maşgalasyna, aňsamlyk nahara alyp gitjek awtobusa garaşyp durdylar. Bu nätanyş şäherde meniň umyt edere zadym ýokdy. Faruh ýitdi, menem sustupes bolup duryn. 1969-njy ýylyň sentýabr aýynyň soňky hepdesidi, men on sekiz ýaşymdadym. Meniň bu çarkandakly durmuşymyň iň bir pes pursady diýip, men pikir etdim.

Meniň indiki aladam özüme aňsamlyk düşelge tapmakdy. Garaňky düşdi, meniň bolsa hiç hili pulum ýokdy. Eger men metjide gitsem ymam ýa-da başga biri näme üçin meniň bu ýerde ýekeligim bilen, onda-da şeýle giç wagtda näme edip ýörendigim bilen gyzyklanar, polisiýany çagyrrar, olar hem meni gürrüňsiz öýüme ibererler, onsoň meniň günüm öňküsinden beter bolar diýip pikirlendim. Eger men bu töwerekdäki parklaryň birine ýatmaga

gitsem, menden para sorajaklar, mende berere puluň ýoklugy sebäpli iş ýene-de polisiýa bilen gutarjak.

Agşamlyk namazyň wagty geldi, men endigimiň güýjüne boyun bolup, metjide gitdim. Namazdan soň men köçä çykyp, nirä barýandygymy bilmän, entäp yöredim. Iki yüz metr geçenimden soň, ýol bölündi, meniň önümden guran çeşmäniň suw akan ýeri çykdy. Onuň ýanynda sementden bolan äpet turbalar bardy. Şu ýerde hem meniň kelläme şu turbalaryň içine girip ýatsa bolar diýen pikir geldi.

Esasynda, şeýle turbalaryň içinde garyp adamlar aýlap, kä wagt ýyllap tä turbalar suw geçirijilerini gurmaga alynýança ýaşaýardylar. Bu meniň üçin iň amatly ýerdi. Men şeýle bir ýadapdym welin, şu turba meniň üçin ýumşak düşegiň ýerini doly tutjakdy. Men birazrak ýylan-ıçýandan gorkýardym, sebäbi şeýle ýyly wagtlar olar salkyn ýer gözleýärler. Yöne meniň başga barara ýerim ýokdy. Başga ýatar ýaly ýeri men tapyp biljek däldim, göwnüme şu turbalary Hudaý ýörite meniň üçin taýýarlap goýan ýaly boldy.

Men öz turbamyň içinde öten-geçen maşynlaryň yşygyna seredip, olaryň sesine gulak asyp oturdym. Soňky günleriň wakalary ýene-de meniň önümde örboýuna galdy we meni umytsyzlyk duýgusy gurşap aldy. Men özüme kömek eden adamlaryň hemmesini ýitirdim. Ilki bilen keselhanadaky maňa hat beren gyzy, soňra onuň hatyny. Soň men bu nätanysş şäherde ýeke-täk dostumy ýitirdim. Men düýbünden ýeke galdym. Birden meniň kelläme, elbetde, Hudaý hemme zady bilýändir diýen pikir geldi. Men gorkdum, birden Ol hem meni bir sebäpden ýitiräýse näme?

Men gaty ses bilen Oňa ýüzlendim: «Eý Alla, Sen meni oýnaýarsyňmy? Bu zatlar näme? Men näme üçin ýaşaýaryn? Men näme etmeli? Meniň üçin taýýarlan planyňy maňa görkez. Men senden meniň bilen pygamberler bilen gepleşişň ýaly gepleşmegiňi soramaýaryn. Bilýärin, men pygamber däl, yöne menem Seniň ýaradan zadyň. Adamlar maňa maňlaýy gaty butparaz, dinden çykan diýýärler. Maňa ýol görkez, bir wagtlar öz söýen adamlaryňa

edişiň ýaly maňa ýol görkez, eý Alla. Men seniň bilen gürleşmek isleýärin, özüme näme bolýandygyny Saňa gürrüň berjek. Taňrym, maňa nazaryňy aýla. Men öz gözleglerim sebäpli ýüzlerçe kilometr ýol geçdim. Men bilýärin, Sen her bir damarym ýaly meniň hemme ýerimdesiň. Meniň bilen gürleş».

Men dogamy möňňürip aglap gutardym. Ondan soň men ýerimden atylyp turdum. Men şeýle ýumşak, mylaýym sesiň: «Sen mamla! Men seniň aňyň we ýüregiň her bir bölejiginde ýaşaýaryn!» diýenini eşitdim.

Meniň ýüregim güýçli urdy. Men derrew daş-töweregime seretdim. Elbetde, bu ses adamyň sesi däl. Şatlyk we rahatlyk meni doldurdy. Men özümi göklerde gaýyp ýören ýaly duýdum. Hudaý meniň aladamy edýär! Ol meniň bilen gürleşdi! Ol hemme zady bilýär! Ol meni söýýär!

Ýöne men derrew ýere gaýdyp geldim. Meniň kelläme bir hili pikirler gelip başlady. Bu ýerde meniň ýanymda bolan kim? Men ýene daş-töweregime seretdim. Meniň oturan ýerimi agaçlar gurşap alandy, garaňkylykdan meniň göwnüme jeňňelligiň bir çetindemikäm diýip pikir etdim. Hudaý bu ýere gelip bilermi? Bu nähili samsyk pikir. Heý-de Mukaddes Hudaý, akyl ýetirip bolmajak Hudaý, şeýle hapa ýere, köýnegine der siňip giden oglanyň ýanyna gelermi? Men bu pikirlerden ýaňa erbet boldum, ýöne şol ses: «Men sende ýaşaýaryn» diýen ses.

Bu meniň güýjümden has ýokarydy. Men turbadan çykyp durdum, ýöne gidip bilmedim, sebäbi ýagşy ýagyp başlapdy. Sowuklamak islemeyärdim. Birden aýagymyň ýanynda bir sowuk zat bardygyny duýdum. Ýüregim ýarlan ýaly bolup böküp, aňry geçdim, görsem ol bir it eken. Men turbanyň içinde uklap bilmän köp ýatdym. Oýanan wagtym bolsa, eýýäm tutugsy daň atypdyr. Ýapjagazlar turbadan dolup, turbanyň içine akyp başlapdyr. Daş-töwerek hapaçylyga öwürülipdir. It bolsa ýok eken. Turbadan çykyp, men şol töwerekdäki metjide, namaz okamaga gitdim. Men gaty açdym, hatda naharhanadaky galan-gaçan zatlary höwes bilen

iýmäge taýyndym. Men Faruhy we onuň bilen Lahordaky geçen durmuşy ýatladym. Faruhyň ata-enesi onuň gelenine şatlandymyka, meniň şuny bilesim gelyärdi. Meniň ata-enem näme? Eger men öýe gaýdyp barsam olar begenermikä? Bu pikiri kellämden çykaryp, entemegimi dowam etdirdim, sebäbi gitmäge barybir pulum ýokdy.

Bilesigelijilik meni Britan häkimiyeti döwründe bolan şäheriň harby meýdançasyna alyp bardy. Bu ýerde agaçlar köpdi. Ýoluň bir tarapynda «Jahandir park» diýen uly park, beýleki tarapynda bolsa «Şotland ybadathanasy» diýen ýazgy asylan jaý bar eken. Köçäniň şol tarapynda hem könelişen maşynlary satyjylardyr alyjylaryň sesleri köçäni dolduryp durdy. Men köçeden geçip, ybadathananyň ýanyna bardym. Ybadathanada hiç kim ýok eken, ol ýapyk eken. Howlynyň bir burçunda ketiň üstünde bir adam otyrdy, birnäçe çaga hem onuň ýanynda oýnap ýördi. Olar oýnuny goýup, maňa seretdiler. Oturan adam bolsa meniň salamymy alman, şeýle diýdi:

— Nirä barýaň?

Ruhanyny görmek isleýändigimi oňa aýtdym. Ol adam ruhanynyň ýokdugyny, ony görmek islesem ertir gelmelidigimi gödeklik bilen aýtdy. «Ol musulman» diýip çagalaryň biri aýtdy. Beýleki biri «Ýok, ol gizlin polisiýadan» diýdi. Oturan adam çagalara elini salgady welin, çagalar ümsüm boldy.

— Bu hususy ýer, bu ýerde rugsatsyz gezmek bolmaýar. Siziň kimdigiňizi biz bilmeýäris. Hatda siz görmek isleýän ruhanyňyzyň adyny-da bileňzok.

Onýança aňyrdan bir aýal geldi-de, maňa gygyryp ugrady. Meniň pikirimçe, aýal şu adamyň aýalydy.

— Sen kim özüň? Men bilýärin, sen içaly ýa-da garakçy, eýsem, dün ýözüň ýaly garakçy bilen meniň gyzymy gorkuzan sen dälmi? Sen näme üçin geldiň? Hany ýok bol şu ýerden!

Ol şeýdip gygyrmasyyny dowam etdirdi. Men ony saklamak isledim-de, şeýle diýdim:

— Bikäm, siziň näme diýýäniňize men düşünemok. Men özüme kömek edip biläýjek ruhanyny gözläp Penjapdan geldim.

Ýöne ol gulak asmady. Ýaňky oturan adam hem meniň üstüme çöwjäp ugrady, şonuň üçin men ol ýerden gitmek bilen boldum.

Men parka bardym we şol ýerde biraz oturdym. Soň okalga zalynyň bardygyny görüp, oňa girdim. Täze gazetleri göz gezdirmek üçin elime aldym, ýöne diňe bir sözi, ýagny «açlyk» diýen sözi görýärdim. Şonuň üçin hem turdum-da gitdim. Gün geçip baryar, menem açlygymy unutjak bolup, adamlaryň akymyna seredip oturdym.

Agşam golaýlaşdy. Aşgazany iýip baryan açlyk ýakymsyz agyra öwrüldi. Şu gün hökman bir zat iýmelidigimi bilýärdim, ýöne nireden iýmit almalydygy kelläme-de gelenokdy. Dilemäge bolsa men utanýardym. Parkda otyrkam goňşy oturgyçdan iki sany adam kagyz sumka goýup, turup gitdi — uly goňur kagyz sumka. Boş dældigi hem görnüp durdy. Men daş-töweregime seretdim-de, ýaňky kagyz sumkanyň ýanyna gelip oturdym. Özüme hiç kimiň üns bermeyändigine göz ýetirmek üçin ýene bir gezek töweregime seretdim. Sandyraýan ellerim bilen kagyz sumkany açdym we miweleriň gabyklaryny gördüm. Begenip olary oturgyjyň üstüne goýdum.

Şol pursatda bir adam gelip ýanymda oturdy. Ol ýewropa kostýumyny geýnen salykatly adamdy. Men kagyz sumkadan derrew elimi çekip bu adamy çalt synlap ýetişdim-de, ondan başga-da bir zatlara sereden bolup oturdym.

— Sumkada näme bar? — diýip ol hökümlü sorady.

Men gorkdum. Bu adam kimkä? Onuň daş görünüş-ä salykatly.

— Gürle, sumkada näme bar? — diýip, gaýtalady-da — ýa-da polisiýany çagyraryn — diýdi.

«Polisiýa» sözünden gorkup, men derrew kagyz sumkany alyp ony açdym.

Ol adam sumkanyň içine seredip, gaşyny çytdy. Belki, ol başga bir zat görmäge garaşandyr.

— Bu näme? — diýip, ol sorady. Meniň pikirimçe, ol men hakda bir bandanyň agzasydyr, meniň tirkeşýänlerim bolsa, bir wajyp zat

getirip, maňa berendirler diýip, pikir edendir. Indi ol adam maňa başga göz bilen seredip başlady.

— Sen gaty aýgyýarsyňmy? — diýip, ol nebsiagyryjylyk bilen menden sorady. Men hem utançdan ýaňa onuň ýüzüne seredip bilmän, başymy atdym.

— Ýör meniň bilen — diýip, ol meniň elimden tutup alyp gitdi. Biz myhmanhana geldik, ol adam meni stoluň başynda oturtdy-da:

— Hawa, sen näme iýmek isleýäň? — diýip sorady.

— Men birazajyk garbanmak isleýärin — diýip, men ýuwaşja seslendim. Özümiň açlykdan ölüp barýanymy duýýardym.

— Sen näme iýmek isleýäň? — diýip, ol ýene sorady. Men jogap berip bilmedim, şonuň üçin ol tüwi we başga-da birnäçe naharlar bilen birlikde mele-myssyk päkistan çöregini-de buýurdy. Stol edil baýramçylykdaky ýaly bezeldi. Naharlaryň tagamly ysýndan ýaňa agzymyň suwy akyp gitdi. Iýip başlamalydygymy ol maňa ýşarat bilen aýtdy. Men iýip bolýançam ol maňa seredip, hiç zat soraman oturdy.

Iýip başlanymdan soň, ol ikimiz üçinem çay getirtti.

— Ýeri, seniň adyň kim? Sen nireden we bu ýerde näme işleýärsiň? — diýip, ol sorady.

Dogrymy aýtsam, men hemme zady jikme-jik gürrüň bermek islemedim. Ýöne ol maňa şeýle mähirlidi welin, oňa bar zady gürrüň bermegi makul bildim. Meniň beren gürrüňimiň hemmesine ol ynandymy ýa-da ýok, men bilemok, ýöne gürrüňimi gutaranymdan soň, ol maňa şeýle diýdi:

— Masud, eger isleseň, meniň ýanymda işläber. Öýde işlemek üçin maňa adam gerek. Biziň öýmüzde bolmak seniň göwnüňe ýarar diýip pikir edýärin. Meniň aýalym we üç çagam bar. Ýeri, sen razymyň?

Maňa onuň mähirliligi diýseň ýarady. Bu adamy maňa kömege Hudaýyň Özi goýberen ýaly bolup göründi, şonuň üçin hem men derrewrazy boldum. Mende başga çykalga ýokdy.

Onuň ady Raşitdi, onuň öýi uzakda däl eken. Öz aýaly we çagalary bilen meni tanyşdyrandan soň, ol maňa ýatmaly ýerimi görkezdi. Ol eýwanda, salkynjak ýerdedi. Men muňa örän şatlandym. Ilkibaşda maňa gödek daryşany üçin ol özüni oňaysyz duýýardy öýdýän. Men bagtlydym. Meniň öýüm boldy, mundan başga-da indi ýene-de men barada aladalanýan adam bar. Men çyn ýürekden oňa minnetdarlyk bildirdim. Ol ýylgyrdy.

— Düşünýärsiňmi, Masud, biziň hyzmatkärimiz bardy, ýöne ol kezzap gaçyp gitdi, gaýdyp geljegem belli däl. Şonuň üçin bu zatlaryň hemmesini ulanyber.

Ertir irden özüme ýagşylyk eden adam barada köpräk bildim. Ol aklawjy bolup, şäherde işleýän eken, aýaly bolsa mugallyma eken. Ol meniň ýaly öýsüz-öwzarsyz oglanlara rehimplidi, onuň ilki bilen edýän zady — olara öz öýünden iş berýärdi. Iş üçin olar maňa tölemeyärdiler, ýöne gowy naharlaýardylar. Maşgalanyň ähli agzalarynyň maňa söýgi bilen garaýandygyny men duýdum. Hudaý men hakda alada etdi, Ol meni ýitirmek barada pikir hem etmedi.

Aklawjy meniň işimdenrazydy öýdýän. Bir gezek ol menden öňki işlän oglanlaryň işine hemişe gözegçilik edip ýörmeli bolandygyny, meniň bolsa ynamdardygyma örän şatdygyny maňa aýtdy. Meniň pikirimçe, ol adamlary gowy tanaýardy we meniň öz öýünde ýaşandygyma şatdygymy, meni öz öýüne alandygyna ökünmäge mejbur etmejegime düşünýärdi.

Öýde, Päkistandaky beýleki barly maşgalalarda bolşy ýaly, hemişe tertip-düzgün saklanylýardy. Meniň borjумыň bir bölegine ertirine çay taýýarlamak hem girýärdi. Olar ertirlik nahara gelmezden öň men olara ýatýan ýerlerine çay eltip berýärdim. Ertirlikden soň men çagalary ýoldan geçirip, mekdebe ugradýardym, günorta bolsa öýe alyp gelýärdim. Muny şeýle etmek wajypdy, sebäbi mekdebiň daş-töwereginde her hili näbelli adamlar aýlanyşyp ýöreyärdiler, olar çagalara gep atýardylar, hatda çagalaryň ogurlanan wagtlyry-da bolýardy.

Çagalar maňa «Aga» diýýärdi, menem olara gaty öwrenişipdim. Mundan başga-da öýde arassaçylygy saklamak, kir ýuwmak, täze gök önümleri we miweleri almaga dükana we bazara gitmek meniň borjumdy. Tizara mende kanagatlanma duýgusy ýüze çykdy — meniň göwnüme bütün ömrümi şeýle durmuşda geçirmägerazy bolan ýalydym. Şeýle bolsa-da men azatlygymy ýitirdim. Belki, haçan-da bolsa bir wagt ol maňa pul berer diýip, men umyt edýärdim, ýöne ol gün hiç gelenokdy.

Birnäçe aý geçdi. Men eýýäm Karaçini gowy bilýärdim. Hatda bir gezek men özümiň şol ýerde ýaşayan ganybir doganlaryma hem duş geldim!

Men her gün hojaýyna nahar äkidýärdim. Päkistanyň köp şäherlerinde hyzmatkäriň hojaýynyna ikinji ertirligi iş ýerine ýörite eltip bermegi döp bolup galypdy. Bu hojaýynlary öz naharyny ýany bilen hyryn-dykyn bolan awtobuslarda äkitmeginden azat edýärdi, mundan başga-da, nahar täze bişirilen bolýardy. Bir gezek men hojaýynyň iş yerinden boş gaplary alyp gelýärdim. Şol gün awtobus sürüjiler aýlyk hakyny galdyrmaklaryny sorap iş taşlaýyş edipdiler. Men näme etjegimi bilmän duralgada durdym. Deňimden geçip baryan maşyn saklandy-da, münmegimi sorady, onuň sürüjisi gowy geýnen otuz ýaşlaryndaky adamdy. Ol özüniň Karaçiden 15 kilometr daşlykda ýaşandygyny, meni öýe ýakyn ýerde düşürüp geçjekdigini aýtdy. Men çyn ýürekden oňa minnetdarlyk bildirip, maşyna mündüm.

Ertiri ol meni ýene-de duralgada gördi-de saklandy.

— Bu gün sen bu ýerde näme işleýän?

— Hojaýyna nahar äkitjek bolup duryn — diýip, jogap berdim.

Ol gapysyny açdy-da:

— Mün, äkideýin — diýdi.

Men awtobusdaky gysylyşykdan dynanyma şat boldum. İş taşlaýyş gutardy, awtobuslar bolsa, ýene-de hemişekileri ýaly hyryn-dykyndy: adamlar olaryň gapylaryndan aslyşyp gidýärdiler. Ýol ugrunda ol menden:

— Hojaýynyň saňa iş hakyny näçe töleýär? — diýip sorady.

Päkistanda şunuň ýaly sorag berilmeyärdi. Meniň onuň soragyna jogap bermäge hiç hili islegim ýokdy. Ýöne özüme hiç hili iş hakynyň tölenmeýändigini, men boýnuma aldym. Ol geň galdy-da:

— Bu gowy däl. Näme üçin, sen meniň bilen işleşip görmäge synanyşmaly dälmişiň? Biz bilelikde pul gazanardyk — diýdi. Men ikerjiňlenmän onuň bilen razylaşdym.

Tabşyrylan ýumşy ýerine ýetirip, men öýe gaýdyp geldim-de, özümiň дәri-dermanlary satmak boýunça iş tapandygymy aýtdym. Bu habar aklawja kән bir ýaramady, çagalar hem menden olary goýup gitmezligimi haýyş etdiler. Ýöne men belli bir karara gelipdim. Men olaryň öýünde dokuz aýdan gowrak hyzmat etdim. Aslynda, men özümiň galan бүtin ömrümi mugtuna hyzmat edip geçirmekçi dәldim ahyryn. Iki hepdeden soň, şol özüme iş teklipe eden adamyň öýüne bardym.

Agşam, täze öý bilen tanşyp ýörkәм, birdenkә, özüм üçin garaşylmadyk ýagdaýa uçradym. Bu ýerde men kakamyň suratyny gördүм. Bu surat könedi, ýöne ýalňyşmak mümkin dәldi. Seresaplylygy elden bermezlik üçin, men ony tanandygymy aýtmadym-da, ýöne onuň kimdigini soradym. Olar:

— Bu adam biziň kakamyz! — diýip jogap berdiler.

Muny eşidip, men duran ýerimde doňup galdym. Men olaryň kakalarynyň aýaly — özümiň ejem dәldigini bilýärdim. Tiz wagtdan, men olaryň kakamyň öňki aýallarynyň birisiniň çagalarydygyna düşündim. Olar kakamyň 1947-nji ýylda öýlenen üçünji aýalyndan, men dünýә inmezimden birnäçe ýyl öň doglan ekenler.

Men olara özümiň kimdigimi aýtdym. Biz бүtin gijәni gürrүňleşip geçirdik. Olar maňa, kakamyň özlerini taşlap, Demirgazyk Pәkistana gidişi barasyndaky gamgyn wakany gürrүň berdiler. Men olara, kakamyň ejeme öýlenişi, hem-de özüimiziň betbagt durmuşymyz hakynda gürrүň berdim. Şu gürrүndeşlik wagtynda, men erkek adamlara birnäçe gezek öýlenmәge rugsat berýән yslam ýowuz düzgünleri hakynda pikir etdim. Bu ýagdaý aýal maşgalalar üçin

gör nähili erbetdi. Onuñ netijesinde gör nähili köp sanly kynçylyklar ýüze çykýardy! Meniň ganybir doganlarymyň ejeleri bu gürrüňçilige gatnaşmady diýen ýalydy. Men onuň özüme bolan ýigrenjini görüp durdum — men onuň köne ýarasyny gozgapdym. Doganlarymyň biri muny aňdy-da, ejesine:

— Eje, bu zatlara ol günäkär däl ahyryn. Seniň ony ýigrenmäge hakyň ýok, — diýip, mylaýymlyk bilen aýtdy.

Gynansak-da, özümiň ganybir doganlarym bilen işleşjek bolup eden synanyşygymyz başa barmady. Iki aý geçenden soň, men ýene-de aklawjynyň öýüne gaýdyp bardym. Onuň maşgalasy meni mähirli garşylady.

Bir ýarym ýyl wagt geçdi. Men bolsa, şol bir ýerde doňup galan ýalydym. Men heniz hem, şol öňkülerim ýaly Hudaýyň islegini, Onuň Özüni bilmäge ymtylýardym, ýöne has arkaýynlaşan bolmagym mümkindi. Men heniz hem, günün dowamynda baş gezek namaz okaýardym, ýöne, onuň endik boýunça gaýtalanýan bolmagy-da mümkindi. Meniň diniligim hojaýynda uly täsir galdyrypdy. Remezanda, musulmanlaryň oraza tutýan wagtynda, men hem agzymy bekleýärdim. Aklawjynyň maşgalasy musulmançylygyň sünni şahasyna degişli bolsa-da, meniň ahmediler tarapyna degişlidigim üçin kän bir üns berip durmaýardylar. Men sünnileriň metjidine gatnaýardym. Olar muňa hem garşy gidip durmaýardylar.

Meniň aladam örän köpdi. Göwnüme bolmasa, meniň öýde ýerine ýetirmeli borçlarymyň sany gün-günden köpeliýän ýalydy. Aslynda, men ol sebäpli kän bir aladalanyp ýörmeyän bolsam-da, şol öňkülerim ýaly, olar üçin maňa hiç hili hak tölenmeýärdi. Men metjide her gün sypdyrman gatnaýardym. Ol ýerde men özümi öňden bári birahat edip ýören meseleler bilen bir hatarda, ymam bilen köp zatlar hakynda gürrüň edýärdim. Ýöne bu mylakatly adam, meniň soraglarymyň ählisine kanagatlanarly jogap berip bilmeyärdi. Şol öňkülerim ýaly, heniz hem meniň ýüregimde birahatlyk duýgulary ýaşaýardy. Özümiň boş wagtlarym okar ýaly, ymam maňa her hili

kitaplary berýärdi. Ýöne olar bolsa meni diňe birahat edip, mendäki kanagatlanmazlyk duýgularyny güýçlendirýärdi!

Aşhanada işläp ýörkäm, käwagtlar men saklanýardym-da, «Men näme, şunuň ýaly işleri ýerine ýetirmek üçin öýden gaýtdymmy? Hudaý näme, şu ýerdemi?» diýen soraglary öz-özüme berýärdim.

Bir gezek agşam, men ýatmak üçin düşegime geçdim, ýöne uklap bilmedim. Sebäbi, meniň gyzgynym galypdy. Meniň ýüregimde bir hili agyr hasrat bardy. Men ýatan ýerimde: «Birahatlanmak nämä gerek? Meniň ömrümiň hiç hili manysy ýok. Hakykatdan-da, maňa üns berer ýaly, Hudaýyň wagty ýoga meňzeýär. Ol meni oýnaýar — men hakda alada eden kişi bolýar-da, şol wagtyň özünde hem gizlenýär». Ýöne birden-de, men ýene-de Hudaýyň barlygyny duýdum-da: «Sen örän tiz ruhdan düşýärsiň» diýen sözleri eşitdim.

Düşegimde ýerimden galyp oturdym-da, daş-töweregime seretdim, ýöne meniň ýanymda hiç kim ýokdy. Men özümi ýalňyz adam hökmünde duýdum. Tiz wagtdan myhmana çay taýýarlamak üçin hojaýyn meni çagyrdy.

Men göwünli-göwünsiz ýerimden galdym-da, diňe özümi rahat goýmaklaryny arzuw edip, aşhana garşy ugradym. Myhman otagyň duşundan ýuwaşjadan geçip ugradym. Myhman otagyň duşundan geçip barýarkam, men özüme tanyş sesi eşitdim. Ol Ahmediň kakasydy. Ol bu ýerde näme işleýärkä? Ol näme üçin Rabwahdan şu ýere çenli uzak ýoly geçip geldikä? Men gapynyň arkasynda gizlenip durdum-da, Ahmediň kakasynyň:

— Men size özümiň minnetdarlygymy bildirýärin. Onuň kakasy ertir irden geler. Ýöne hany oglanjyk nirede? — diýenini eşitdim. Hojaýyn oňa:

— Ol häzir geler, hem-de çay getirer. Siz ony görüp bilersiňiz. Ine, şol şkaфыň aňyrsynda dursaňyz nähili bolarka? Edil kitaplary gözden geçirýän ýaly bolup duruň, ol sizi tanamaz, — diýdi.

Ýüregim agzymdan çykyp barýan ýaly, men ol ýerden daşlaşmak bilen boldum. Özümiň geçmiş döwürdäki sesi eşidip, men gaty tolgunypdym we gorkupdym. Ýöne näme etjegimi bilmän, çay

taýýarlamak üçin, aşhana tarap howlукdym. Bu her günki endik edinen kärim meni birazyrak köşeşdirdi. Men özümi ele aldym. Ýöne haçanda çayy myhmanlaryň oturýan jaýyna eltemde, meniň ellerim sandyrady. Aklawjy menden:

— Masud, saňa näme bolýar? — diýip sorady.

Gözümiň gyýtagy bilen, men şkaýň aňyrsynda duran adamy synladym. Ahmediň kakasy şol öňki bolşundan üýtgedik diýen ýalydy.

Hakykatdan-da, özümiň gyzgynymyň bardygyna begenip, men:

— Hojaýyn, meniň gyzgynym bar, — diýip jogap berdim. Ol meniň maňlaýyma elini degrip gördi-de, hakykatdan hem gyzgynymyň bardygyna göz ýetirdi.

Ol maňa:

— Bar, ýatylýan otaga bar-da, ol ýerdäki şkaftan aspirin alyp iç, — diýip buýurdy.

Şondan soň Ahmediň kakasynyň duran tarapyna seretmän, men çykyp gitdim.

Men ýatylýan otagyň gapysyny kakanymda, hojaýynyň aýaly ol ýerde žurnal okap otыр eken.

— Masud, gel, gir! Näme boldy? — diýip, ol maňa güler ýüz bilen ýüzlendi.

Meniň gelmegimiň sebäbini bilenden soň, ol şkafta tarap elini uzatdy-da:

— Aspirin, ine şol ýerdedir. Geleniňe görä, maňa hem, gapdalynda duran, şol kiçijik çüýşeden tabletka alyp ber. Men ondan birini iýmesem, gowy uklap bilemok, — diýdi.

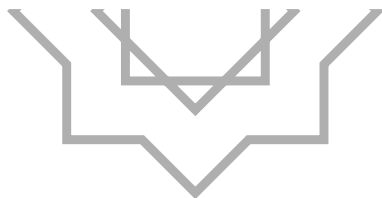
Edil onuň soraýşy ýaly, men oňa çüýşeden bir tabletka alyp berdim. Ol ony iýdi-de, ýatdy. Men oňa seretdim — gözleri ýumukdy. Nähili bolandygyny bilmeýärim, ýöne göz açyp-ýumar pursatda, men çüýşedäki uky dermanyny alyp, jübime dykdym-da, ol ýerden çykyp gaýtdym. Hojaýynyň aýaly hiç zady bilmän hem galdy.

Öýüň gapdalyndan salnan, özümiň ýaşayan jaýyma bardym-da, ýatýan ketimiň üstünde otуryp seretdim. Men onuň içindäki ak

reňkli togalajyk tabletkalary sanadym, hem-de şolaryň barysyny birbada ýuwudyp, hemişelik uka gitmek hakynda pikir etdim. Şu — hemişelik uka gitmek pikiri — birden-de meni özüne çekdi. Aklawjy bilen Ahmediň kakasynyň arasynda bolup geçen gürrüňi ýatlap, men özümiň durmuşymyň nähili betbagt, manysyz hem-de ikuçlydygy hakynda pikir etdim. Hiç bir adam hem, meni çyn ýürekden söýmeýärdi. Olaryň ählisi-de, edip bilseler maňa diňe ýamanlyk etjekdiler. Ine indi bolsa, meni Rabwaha alyp gitmek üçin kakam Karaçä gelýär. Sâherde maňa näme garaşýar — rehimsiz jezamy, belki-de ölümdir? Ähli tarapdan duşmanlarym maňa gazap bilen seredýärdiler hem-de men olaryň: «Ölüm! Ölüm! Seniň ýaşamaga hakyň ýok. Sen näme üçin ölmeýärsiň?» diýen seslerini eşidýärim.

Şol gijäniň dowamynda, çüýşedäki dermanlaryň ählisini ýuwutmak üçin, men birnäçe gezek synanyşdym. Meni ölüm däl-de, şol dermanlary iýenimden soň, diri galyp, kakamyň eline düşerin diýen howp gorkuzýardy. Maňa gaçmak gerekdi. Ahyrsoňy goňşularyň horazlary gygyryp başladylar hem-de, aprel aýynyň daň şapagynyň öçügsi şöhlesi meniň ýatýan otagymyň içine düşdi. Haýal-ýagallyga ýol bermeli däl. Öňki hyzmatkäriň galdyryp giden ýyrtyk portfelinu aldym-da, onuň içine ýaňky dermanly çüýşäni we özüme dahylly bolan käbir kagyzlary dykyp, daraklygyma ýöräp, gapynyň ýanyna bardym. Öýdäkileriň ählisi uklap ýatyrady, meni hiç kim görmedi. Gapyny açdym-da, bildirmän bagyň içine girdim. Bir minutdan men eýýäm köçe tarapa çykypdym. Men daňdanyň alagaraňkylygynda durdum. Men yigirmi ýaş töweregindedim, meniň bolsa, heniz maşgalam-da, belli bir kärim-de, mümkin, gelejegim-de ýokdy. Meniň ömür ýolumyň ýene-de bir babyny soňlamak wagty gelip ýetdi.

Öz-özümü öldürmegiň bosagasyndan geçip...

Men säheriň sowugyna ýygrylyp, çak bilen haýal ýöräp barýardym. Şäher oýanýardy, täze güne taýýarlyk görýärdi. Durmuş maňa bütinleý boş ýaly görünýärdi, kakamyň geljekdigi baradaky pikir umytsyzlyk döretdi. Men ýene-de portfelimde ýatan ak dermanly kiçijik çüýşejik barada oýlandym. Beýnimde ýene-de: «...Olaryň barysyny iý... Ukla, ukla...» diýen mylaýym ses ýaňlandy.

Sagat onlarda men Päkistanyň hemme ýerinde, ýagny olara mätäçlik bar bolan ýerinde emele gelen kiçijik restorana bardym. Ol gurluşykda işläp, naharlanmak we çay içmek üçin bu ýere gelýän işçilere hyzmat edýärdi. Ol töweregi uly jaýlar bilen gurşalan, bir bölejik boş ýerde ýerleşýärdi. Ol ýerde ýeke özüm oturyp, men bu ýeriň öz-özümü öldürmek üçin iň amatly ýerdigi barada oýlandym. Çünki men şeýle etmegi ýüregime düwdüm. Çay getirmegi haýys edip, men portfelimi açdym we dermanly çüýşejigi çykardym. Men olara ýene bir gezek seredenimde, ölümiň özi meniň ýüzüme gülüp bakýan ýaly bolup görüldi. Çäýiň we bir stakan suwuň getirilmegine garaşyp, men biraz wagt ikeriňilenip oturdym. Men mümkin ölmerin diýen gorkyny ýeňip, ahyry karara geldim. Men ölenimden soň maňa nämäniň garaşýandygy barada hiç zady göz önüne getirmän, diňe durmuşdan gaçmak isleýärdim.

Mundan artyk pikirlenmän, men çüýşejigi açdym we onuň içindäkileri agzyna atdym-da, suw içdim. Biraz pursat meni aljyraňňyly gorky gurşap aldy, soňra ony düýbünden perwaýsyzlyk

çalyşdy. Men howlukman çayymy ahyryna çenli içdim. Soňra portfelimi sermeläp, bir bölek kagyz tapdym we galam bilen: «Men umydymy ýitirdim. Mende başga çykalga ýok. Men bu dünýäni terk etmegi ýüregime düwdüm. Bilýärin, nirededir bir ýerde Hudaý bardyr, ýöne men Oňa gerek däl. Mende başga hiç hili çäre galmady» diýip ýazdym.

Men şu gussaly ýazgynyň aşagyna golumy çekip, ony jübime saldym, hasaplaşdym-da daş çykdy. Haçanda men ölsem, şu haty taparlar hem-de iň bolmanda kimdir biri näme üçin şeýle bolandygyny biler diýip umyt etdim. Ýöne men ölmezimden öň meni hiç kim tapmaz we lukmanyň ýanyna alyp gitmez ýaly ilki bilen çola ýeri gözlemek isledim.

Ýoldan ýöräp barýarkam, maňa daş-töweregimdäki jaýlar göýä serhoş dek yranýan ýaly bolup göründiler — bu tabletkalaryň täsir edip başlandygydy. Men nämäniň bolup geçýändigine düşüňärdim hem-de diňe bir zady isleýärdim: edil ýaraly haýwan ýaly, ölmek üçin ýer gözleýärdim. Men beýleki köçä öwürüldim, sagyma hem soluma seretdim, ýöne ol ýerde ýatar ýaly ýer yokdy. Gyralaryna agaçlar ekilen köçe giňdi; onuň iki tarapyndaky kaşaň jaýlar meniň baý etrapdadygymdan habar berýärdi. Kābir öýleriň derwezeleriniň önünde duran gapy sakçylary, ogrudyr öýdüp, maňa şübheli seredýärdiler.

Men köçäniň çatrygyna barýança, eýýäm aýak üstünde durmak kyn boldy. Sütüne ýapyşyp durşuma, men aladaly sorayan aýal sesini eşitdim:

— Näme boldy? Siz özüňizi erbet duýýaňyzmy?

Men sese tarap öwürüldim hem-de ýakyndaky öýüň tekiz üçeginde duran, ýüzi mähirli aýaly gördüm. Bu alada nähili rehimli bolsa-da, ol eýýäm giçdi.

— Yssy size şeýle täsir edýän bolarly. Haýyş edýän, şu ýere giriň — diýip, ol aýtdy.

Men onuň üçekden düşendigini gördüm hem-de aşakda gapynyň açylandygyny eşitdim. Ol derwezä tarap gelyärdi. Indi men hakykatdan hem gorkdum we gaçmaga synanyşdym, emma

gymyldap bilmedim. Meniň aýaklarym diýenimi etmeyärdi. Men ädim ätmäge synanyşdym, şol pursat maňa howadan ýöräp barýan ýaly bolup göründi. Soň tümlük başlandy.

Men ýene-de gözümi açanymda, daş-töweregim kölegelerden doludy. Mende birbada men eýýäm başga dünýäde diýen ýaly howsalaly pikir ýüze çykdy, ýöne tiz wagtdan akylym durlandy we men salkyn otagda ýatandygyma, özümden başga bu ýerde aýallaryň we çagalaryň bardygyna düşündim. Krowatyň ýanynda lukman otyrды. Ol ýylgyrды we maňa uly kürüşgede suw hödürlep:

— Hany, gardaş, şuny iç — diýdi.

Onuň oňat adamdygyny görüp, men içjek bolup synanyşdym, emma bolmady. Onda ol hemmeleriniň otagdan çykmagyny haýyş etdi. Ýene-de bir adam geldi. Onuň assistenti bolmagy mümkin, lukman aşgazanymy ýuwmak üçin rezin turbany meniň bokurdagyma goýberýän mahaly ol meni saklaýardy. Men demikýärdim we özümiň ölmegimi ýürekden isleýärdim. Özümiň näme edendigimi lukmanyň bilýändigine men düşünmedim.

Bu iş on bäş minut dowam etdi, emma ol maňa on bäş sagat dowam edene döndi! Ahyry, lukman maňa sanjym etdi we aýallara girmäge rugsat berdi. Olar otagyň daşynda garaşyp durdylar, we öz garaşylmadyk myhmanyny görmek üçin howlukmaçlyk bilen otaga girdiler. Olaryň biriniň meni öýe girmäge çagyran şol mähirli aýaldygyny bildim hem-de özümiň onuň öýündedigime düşündim. Onuň daşyny bolup geçen wakany sesli maslahatlaşýan çagalar gurşapdy. Olar ony Api diýip atlandyrýardylar. Ol lukmana mähirli minnetdarlyk bildirdi, lukman onuň üçin:

— Men muny kimdir başga biri üçin hiç haçan etmezdim. Egerde ýigit ölen bolsa, men lukmanyň lisenziýasyndan kesilerdim. Bu jenaýatçylykly ýagdaý — diýdi.

Bu adamlaryň meniň üçin töwekgelçilik edendiklerine diňe şu wagt düşünip galdym hem-de mende olara bolan minnetdarlyk duýgulary oýandy. Lukman tiz wagtdan gitdi, men bolsa nätanys adamlaryň arasynda başga biriniň krowatynda ýatmaga galdym.

Olar menden soramaga başladylar, ýöne sanjymdan soň ýarym uky ýagdaýda bolanym üçin, anyk jogap bermäge gorkýardym. Uklap barşyma erkek adamyň sesini eşitdim, ýöne ýüzüni görüp bilmedim. Men eýýäm uklapdym...

Men oýananymda, eýýäm garaňkydy. Men özümi has oňat duýýardym. Kelläm daş-töweregimdäkileri saýgarar ýaly ýeterlik durudy. Men höwes bilen bezelen, ullakan salkyn otagda ýatyrdym. Mümkün, Hudaýyň özi ölüp baryan meni mähirli şu adamlaryň tapmaklary we durmuşa gaýtaryp getirmekleri üçin, olaryň öýüniň ýanyna getirendir. Maňa bu pikir ýarady we hatda sähel wagt ozal men ölmek islän bolsam, indi men olara ölümden halas edendikleri üçin minnetdarlyk bildiryärdim.

Özümi örän oňat duýýandygym üçin düşegimden turdum. Meniň turandygymy eşidip, iki sany erkek adam otaga girdi we özlerini tanatdy. Olaryň biri şu öýüň eýesi jenap Kureşi ekeni. Men özüme bildiren mähirliligi üçin oňa tüýs ýürekden minnetdarlyk bildirdim. Meniň haçan gitmeli boljakdygym baradaky soragyma ol ýylgyrды-da, bu barada biraz soňrak gürleşjekdigini aýtdy.

— Masud, häzirikçe sen şu ýerde galmaly. Eger hemme zat oňat bolsa, mümkin, sen ertir gidip bilersiň — diýdi.

Şol gün agşam biz köp gürleşdik. Meniň gussaly taryhym tutuş öýe ýaýrady. Men adamlaryň özüm hakda ýuwaşjadan gürrüň edýändiklerini eşitdim. Haçanda men hakyky Hudaýy we oňa eýerijileri nähili gözländigimi gürrüň berenimde, hemmeler haýran galdylar. Aýallar tolgunmakdan ýaňa elleriniň aýalary bilen ýüzüni tutupdylar. Ýatmaga gitmezinden önürti, jenap Kureşi maňa ýüzlendi:

— Masud, biziň öýümüz seniň üçin açyk. Eger sen şu ýerde galsañ we çagalaryň biri hökmünde ýaşasaň, biz şat bolarys. Biz — musulmanlar, şoňa hem guwanýarys, sebäbi hakykat — bu yslamdyr, sen oňa göz ýetirersiň. Diňe yslam şatlyk we kanagatlylyk getirip biler. Şu ýerde sen öz köphudaýlyk (ahmedilik) geçmişiňi ýadyňdan çykararsyň hem-de hakykaty taparsyň.

Ol muny uly kanagatlanma bilen aýtdy, we Api (hanym Kureşi) onuň bilen razylaşdy.

— Bu hakykat, Masud. Ynan we ýürekden gözle hem-de hiç zatdan gorkma. Hudaýyň saňa hakyky durmuş ýoluny görkezendigi üçin, seniňki şowuna. Sen köphudaýlylardan gidipsiň, bu ýerde seniň gözlegleriňe päsgelçilik bolmaz. Indi hemmämize ýatar wagt boldy. Eýýäm giç.

Hyzmatkär oğlan maňa meniň otagymy görkezdi. Bosagada men biraz pursat doňup galdym. Maňa ukuda ýaly bolup göründi. Otag myhmanhanadaky lýuks-nomere çalyň edýärdi. Bu ýerde ýumşak krowat, okap we ýazyp bilmegim üçin stol bardy. Hatda suwa düşmek üçin aýratyn otag hem bardy. Meniň pikirlerim ýene-de Hudaýa ýüzlendi. Onuň hereketlerini öňünden hiç çak edip bolmaýar! Biraz wagt ozal men köçede, öli it ýaly ýatyrdym, indi bolsa rahat we bolelin ýerde täze durmuşa başlaýaryn...

Diwardaky şkafta her hili kitaplary görüp begendim. Men otaga geçdim-de, olaryň daş gyralaryna gyssagly göz gezdirdim. Olar jiltlenen gymmatbaha yslam kitaplarydy. Gurhana düşündirişler, Hadys kitaby (Muhammediň durmuşy baradaky rowaýatlardan ybarat kitap), durmuş ýollary we beýlekiler biri-biri bilen ýanaşyk durdy. Men bularyň baryny okamak üçin geçirjek sagatlarymyň lezzetinden şatlandym. Gözlerim ýaşdan doldy hem-de Hudaýyň maňa ölmäge mümkinçilik bermäge derek, meniň üçin düýbünden täze durmuşy açandygy üçin Oňa tüýs ýüregimden täzedan minnetdarlyk bildirdim.

Men ertesi güni sähher bilen oýandym. Men wannamda suwa düşüňip, özümi düýnki ähli gara pikirler güm bolup uçup giden ýaly duýdum. Men ähli maşgala bilen bilelikde ertirlik edindim. Jenap Kureşi işe gidensoň, onuň aýaly maňa:

— Şu gün biz seniň bilen bazara gideris. Saňa täze geýim satyn almak gerek — diýdi.

Onuň mähremligi meni bozdy we mende şuny hem Hudaý edýändir diýen pikir peýda boldy. Haçan Ol bize mähirli bolsa,

bütün dünýä hem mähirli bolýar, eger-de Hudaý birini ulaltsa, eýýäm ony hiç kim peseldip bilmez. Maňa muňa düşünmek kyn boldy, men bir zada oňat düşünýärdim — Hudaý haýsydyr bir sebäbe görä, meniň üstüme Özüniň mährini saçmak we men barada nähili aladalanýandygyny görkezmek isläpdir. Bu pikiriň yzyndan başgasy, has howsalalysy geldi — dogrudan hem Ol hiç wagt maňa mähirli bolmagy bes etmändi, ýöne men Onuň ýoluna diňe häzir düşünip başlaýaryn! Men bagtdan doly halda hanym Kureşiniň yzyndan barýaryn. Meniň göwnüme, şowhunly bazardaky adamlaryň ählisi maňa ýylgyryan ýalydy. Haçanda dükanyň hojaýynlary meniň şu hormatly aýal bilen gelendigimi aňanlarynda, olar oňa ýaranjak bolup, ähli yhlasyny siňdirýärdi. Gysgaça aýdanyňda, men öýe gelenimde, özümi edil patyşa ýaly geýnüwli duýdum.

Kureşiler meni dessine kabul etdiler. Hiç kim meniň gözleglerimi ýazgarmady, tersine, hemmeler maňa mähirlidi we kömek etmäge çalyşýardy. Indi şol günleri ýatlamak bilen, men şol pursatda hut meniň mätäçlik çeken zadymy maňa berendigi üçin Hudaýa minnetdarlyk bildirýärin. Mümkün, şonda maňa Onuň yzyna düşmek üçin, durnukly, söýgüden doly gurşalma gerekdi we men ony şu öýden aldym.

Rabwahda men diňe ahmedileriň kitaplaryny okamaly bolupdym, hatda Gurhana düşündirişler hem ahmedileriň nukdaýnazarynda ýazylypdy. Indi mende zatlara başgaça seretmäge mümkinçilik ýüze çykdy we uly höwes bilen oňa girişdim. Men her gün öwrenip, deňeşdirip, analizläp, bellik edip, köp wagtymy öz otagymdaky stoluň başynda geçirdim. Men aňşamlaryna, köplenç, jenap Kureşi bilen özümiň barlaglarymy maslahatlaşdym. Hatda ol örän dogmatik bolsa-da, juda sowatly adam diýen netijä geldim. Şol pursatlaryň ählisinde meniň ýüregim Hudaýa gönükdirilipdi.

Iki aýa golaý wagt meniň üçin şeýle ýakymly geçdi. Kureşiler meni doly kabul etdiler, hatda söýdülerem. Men olaryň eden ýagşylyklaryny nämedir bir zat bilen gaýtarmagy örän islesem-de, olar maňa öz öýlerinde işlemäge ygtyýar bermediler.

— O ýok, Masud. Sen bu ýerde näçe galasyň gelse galyp we yslamyň hakykatyny öwrenmegi dowam edip bilersiň. Bizde hyzmatkär ýeterlik, sen bolsa biziň üçin hyzmatkär däl-de, has dogrusy, ogul — diýip, Api aýtdy-da, maňa mylaýym ýylgyrdy.

Bir gezek jenap Kureşi meni gürrüňleşmek üçin çagyrdy.

— Biz sen barada maglumat topladyk, Masud — diýip, ol gürrüňe başlady. Meniň ýüregim ýaryldy. Be, men gitmeli bolarmykam? Men gürrüňiň dowamyna sabyrsyzlyk bilen garaşdym.

— Masud, men seniň eneň-ataňa, eger-de olar seni yzarlajak bolsalar, olarda ýakymsyzlyklaryň emele geljekdigini duýdurdym. Meniň olar bilen şeýle ýagdaýda gürleşmeli bolandygym üçin sen menden gaty görmersiň diýip umyt edýärin, ýöne men bu seniň geljegini üçin oňat bolar diýip pikir etdim.

Men demimi dürsedim. Ol meniň galagoplygymy duýdy we göwünlik berijilik bilen meniň elime degdi.

— Siz örän mähirli, Apa — diýip, men aýtdym. — Ýöne nähili bolsa-da, eger siz garşy bolmasaňyz, men haýsydyr bir iş tapmak isleýärin.

Ol tukatlandy.

— Náme boldy, Masud? Saňa pul gerekmi?

— Bu esasy zat däl — diýip, men ýuwaş jogap berdim. — Men aýak üstüne galasym gelyär we size ýük bolmak islemeýärin.

Ol meniň özbaşdak bolmak islegime düşündi öýdýän, çünki ol jogap berende onuň sesinde ozalky mähirliligi bardy:

— Bolýar, Masud, bu kanuny isleg. Men saňa iş taparyn.

1971-nji ýylda Gündogar Päkistanyň statusy sebäpli Hindistan bilen Päkistanyň arasyndaky dartgynlyk soňky derejesine ýetip, şol ýylyň dekabrynda urşuň başlanmagyna we Banglades döwletiniň emele gelmegine getiripdi. Şu wakalardan ozal birnäçe aýyň dowamynda şäherde dartgynlyk duýuldy, adamlar ýakyn wagtda urşuň başlanjakdygyna göz ýetirip, ýüzleri salyk gezdiler. Men işe yzygiderli gatnadym, boş wagtларыmy bolsa,

sapaklara we jenap Kureşiň meni tanyşdyran yslam alymlary bilen gürrüňlere bagyşladym.

Gyşda hem hakyky uruş başlandy. Her gün gije diýen ýaly asman hüjümleri bolýardy, sirenalar gygyrýardy, adamlar gaçybatalgalara howlugýardylar.

Bir gije men, nirededir ýakynnda bombalaryň ýarylyşyny eşidip, öýüň ýerzemininde otyrdym. Men partlamalaryň sesini eşitmezlik üçin barmaklarym bilen gulaklarymy dykyp, «Bu hindi lýotçikleri, batyr ýigitler bolmaly» diýip pikirlendim. Adatça bolşy ýaly, men arap dilindäki musulman dogalaryny gaýtalap, doga okaýardym. Şol gije men *iman-maofasyly*, ynamyň mezhebini okaýardym. Emma şol gezek men, özüme sorag bermek bilen, her jümleden soň saklanýardym.

«Men Hudaýa ynanyaryn» — diýip, men sesli okadym. — Bu şeýlemikä? Hakykatdan hem men ynanyarynmy?

Ýüregimde men ynanyandygymy bilýärdim. Men tekstiň indiki bölümüne geçdim.

— «...we Onuň perişdelerine» — diýip, men okadym. — Elbetde, men olara ynanyaryn.

— «...we Onuň kitaplaryna». Hawa — diýip, men çagalykda maňa näme öwreden bolsalar, şolary ýatlap, ynamly aýtdym.

Haçanda howa hüjümleriniň sesi tamamlanandan we sirenalar hüjümiň ýatyşandygyny habar berenden soň, men çuňňur pikirler bilen ýerzeminden çykdy hem-de öz otagyma gitdim. Çyrany ýakmazdan ozal, indiki hüjüm bolaýanda yşyk görünmez ýaly, men äpişgä ýorgan tutdum, diňe şondan soň düşegimde ýatdym. Emma uklap bilmedim. Düşekden turup, stoluň üstündäki lampany polotense bilen örtüp, ony ýakmaly boldum. Men oturdym we Gurhany açdym. Çen-çak bilen sahypalary agdaryp durşuma, men birden şu zatlary okadym:

«Ey, möminler! Allaga, Onuň resulyna we şu pygamberine nazyl eden Kitabyna hem-de öňki inderilen kitaplara

imanyňyz kämil bolsun. Kimde-kim Alla, perişdelere, kitaplaryna, pygamberlerine, ahyret gününe ynanmasa, diýmek, ol gaty azaşypdyr» (4-nji Süräniň 136-njy aýady).

Men şu sözleriň üstünde doňup galdym, ýüregim umytsyz urýardy. Olar nämäni aňladýar? Hut Hudaýyň Sözi üçinem, şol ýerde, Rabwahda meniň garyndaşlarym bilen näsazlyklaryň ýüze çykandygyny men bilýärdim. Olar Hudaýyň ýazgylaryna ynanýandyklaryny nygtaýardylar, iş ýüzünde bolsa, bütinleý oňa ynanmak islemeýärdiler. Olar özleriniň durmuşyny amatly etjek bolup, bu zatlaryň hemmesi durmuşa degişli däl diýýärdiler. Bu kitaplar, Injili özünde saklaýan kitaplar barada: «...Adamlar üçin nur we ýol görkeziji...» (6-njy Süräniň 91-nji aýady we 40-njy Süräniň 53–54-nji aýady) we «...röwşen Kitaplar...» (37-nji Süräniň 117-nji aýady) diýip, Hudaýyň aýdandygyny men anyk bilýärdim. Soňra 5-nji Süräniň 46–47-nji aýatlarynda: «Biz olaryň yzlaryndan özünden öňki Töwrady tassyklaýjy bolan, Isa bilen Merýemi tirkedik we oňa hidaýaty we nury öz içine alan, özünden öňki Töwrady tassyklaýjy we takwalar üçin hidaýat (ýol görkeziji), pent-nesihat bolan Injili berdik...» diýilýär.

Howa hujjüminiň sirenasy meniň galagoply pikirlerimi bölde we men göwünsizlik bilen çyrany söndürdim. Garaňkyda oturmak bilen, men pikirlendim: «Gepleýän totyguş ýaly men bu sözleri näçe gezek gaýtaladym, ýöne diňe şu gün, haçanda olara ünsümi jemlänimde, olar meniň aňmyň çuňlugyna ýetdi». Birden mende Mukaddes Kitaby ýene-de okamak, täze nukdaýnazardan, täze pozisiýadan hyjuwly okamak islegi ýüze çykdy. Hawa, musulman alymlary ony üýtgedilen we ýoýlan hasaplaýarlar. Olar Mukaddes Kitaby öwrenmeklik meniň ynamymy gaçyrar hem-de dargadar diýip ençeme gezek duýdurypdylar. Ýöne ýüregim maňa düýbünden başga diýýärdi.

Eger meniň ynamym nämendir bir zada degýän bolsa, ol ýaşar. Ol ýere gaçyrylanda münlerçe bölege bölünýän tokga çägä meňzeş däl! Eger sen hakyky Hudaýa ynanýan bolsaň, seniň bilen hemme

zat oňat bolar diýip, men özüme aýdýardym. Men şu meseläni öwrenmegi dowam etmegi ymykly karar etdim. Maňa Mukaddes Kitap bilen Gurhany deňeşdirmek gerekdi.

Ahyrsoňunda, eger Gurhan maňa Mukaddes Kitaba ynanmagy maslahat berýän bolsa, onda Muhammediň döwründe ol ýoýulmandyr diýip, asmana atýan toplaryň ölüm howply gümmürdisini diňlemek bilen men oýlandym. Eger-de men ol soňra üýtgedilipdir diýsem, men Hudaýa gulak asmazlygy aýdýaryn we Oňa ynanmakdan boýun gaçyrýaryn. Ahyrsoňunda, eger Hudaý Onuň sözleri soňra ýoýular hasap etse, Ol ony şeýle ýokarda goýmazdy. Meniň oý-hyýalarym şeýledi.

Nähili bolsa-da, maňa ýene-de Mukaddes Kitaby tapmak zerurdy.

10

Mukaddes Kitap we Gurhan

Ertesi günü men oýananymda, meniň ilkinji oý-pikirim Mukaddes Kitaby tapmak barada boldy. Karaçi şäherine gelenimde, men dessine Şotlandiýanyň Keramatly Andreas ybadathanasyna baryp gördüm. Ony haýyş etmek üçin bu iň oňat ýer diýip men çak etdim.

Men ertirlikden soňra, maňa kömek etjek kimdir birine duşaryn diýen umyt bilen, dessine ol ýere howlukdym. Emma maňa lapykeçlik garaşyardy, çünki ybadathana ýapyk ekeni. Mende kimdir birini gözlemäge gaýrat bolmady. Men sag tarapda beýleki — Merkezi metodist ybadathanany görýänçäm köçeden gaýgyly ýöräp gelyärdim. Men şu ýerden Mukaddes Kitaby taparyn diýen umyt bilen, ýaýdanmazdan, açyk derwezeden girdim.

Girelgäniň agzynda gürrüňleşip duran erkek adamlaryň dördüsi meniň ýakynlaşmagym bilen seslerini kesdi. Olar meniň musulmandygymy aňdylar öýdýän, çünki olaryň görünüşü ol diýen dostlukly däl. Men salamlaşdym hem-de özüme has ýakyn duran adama ýüzlendim:

— Gaýrat edip, siz maňa Mukaddes Kitaby tapmaga kömek edip bilmersiňizmi?

Olaryň biri jogap berdi:

— Siz näme üçin Mukaddes Kitap Jemgyýetine ýüz tutmaýarsyňyz? Ol ýerde size kömek ederler.

Men şeýle jemgyýet barada ilkinji gezek eşidýärdim, şoňa görä-de onuň nirededigini soradym. Maňa nirä gitmelidigini aýtdylar,

ýöne Karaçiniň bu etraby maňa tanyş däldi, men bolsa Mukaddes Kitaby mümkin boldugyça çalt almak isleýärdim.

— Siz maňa Mukaddes Kitaby wagtlaýynça berip bilmersiňizmi?
— diýip, men ynam bilen soradym. — Okap gutaran dessime men ony gaýtaryp bererin.

Ol adam gaharlanyp başlady.

— Eger-de siz hakykatdan hem Mukaddes Kitaby okamak isleseňiz, siz ony satyn alyp bilersiňiz. Aý, ýok, siziň baryňyz birmeňzeş. Siziň hemmäňiz okamak isleýärsiňiz, emma hiç kim satyn almak islemeýär — diýip, ol gaharly aýtdy.

Işiň şeýle öwrümi meni geň galdyrdy.

— Men töläp biljek — diýip, men sowuk jogap berdim. Şol wagt ýene iki adam geldi-de, gürrüňimizi diňläp durdy.

— O, Merhemetli, muňa Mukaddes Kitaby beriň — diýip, olaryň biri ýaňsyly gürledi. Men onuň öz üstümden gülyändigini gördüm. Ýöne beýlekileri meni salykatly diňleýärdiler, men hem Mukaddes Kitaby näme üçin almak isleýändigimi anyk düşündirmäge çalyşdym. Ruhy çopan (olaryň biri ruhy çopan ekeni) meni ünsli diňläp, meniň adymy sorady.

— Ýör meniň bilen, Masud, meniň otagymda gürleşeris.

Ol meni oturmaga çagyrdy, men hem özümiň gözleglerim baradaky gürrüňimi dowam etdim. Ol örän ünsli diňledi, haçanda men ondan özüme Mukaddes Kitaby bermegi haýyş edenimde, ol pikirlenmezden şkaftan kitaby aldy. Ony elinde saklap durşuna, ol:

— Masud, bu kitaby aýap sakla. Bu Ýaşayyş Sözi — diýdi.

Men minnetdarlyk bilen kitaby aldym we oňa pul hödürledim, ýöne ol kellesini ýaýkady:

— Ýaşayyş Sözi ony ýürekden gözleýänleriň ählisine mugt berilýär — diýip, ol mylaýym aýtdy we ýerinden turdy. — Şu kitaby al we ony ünsli oka, ol seniň kalbyňy doldurar.

Men hoşallyk bilen Mukaddes Kitaby bagryma gysdym. Şol wagt otagda bar bolan gartaşan jenap meni indiki dynç alyş günündäki

ybadat gullugyna çagyrdy. Men oňa barjakdygymy aýtdym hem-de olar bilen hoşlaşyp gaýtdym.

Agşam biz täzeliklerde urşuň bes edilendigi barada eşitdik. Ähli ýürekler şatlykdan we minnetdarlykdan doldy. Emma ýsýgy gizlemek düzgüni henizem güýjünde galýardy hem-de özümiň täze Mukaddes Kitabymy okamaga girişmezden önürti, men äpişgäni ýorgan bilen pugta ýapdym we çyranyň üstüne bolsa polotense ýapdym. Şulary edip, men okamaga başladym.

Men Mukaddes Kitaby çak bilen açdym we Gelip çykyş kitabyndan başladym. Ilkinji sözler meniň ünsümi bendi etdi. Şu ýerde Ýaradanyň şol bir döredijilikli işi, ýagtylygyň şol bir döredilişi we beýlekiler bardy. «Haçanda Ol bir zady döretjek bolanda, Ol ýöne „Bol“ diýýär we şeýle hem bolýar» diýen sözleri ýatlap, «Gurhanda hem edil şunuň ýaly» diýip, men pikir etdim.

Şol gün agşam okaýan zadyma ymykly berilmek bilen, men adatdakylara garanynda, has köp wagtlap okadym. Haçanda kitaby ýapyp, ýatmak üçin düşegime geçenimde, meniň gözlerim ýanýardy, oý-hyýallarym joşýardy. Göwnüme meniň önümden şol patriarchalar geçýän ýalydy. Mukaddes Kitapda ýatlanylýan şol bir pygamberler Gurhany okanymdan bäri maňa tanýşdylar. Şol bir Nuh, Ybraýym we Lut. Şol bir Ysmaýyl, Yshak, Ýakup we Ýusup. Musanyň we müsür patyşasynyň şol bir wakasy. Şol bir Harun.

Şol bir Zebur aýdyjy Dawut, ajaýyp aýdymlar...

Akyl we bilim berlen şol bir Süleýman...

Şol bir Eýýup, hatda şol bir Ýunus...

Şol gün agşam tutuş Köne Äht meniň üçin Gurhana düşündiriş ýaly bolup göründi.

Soňraky birnäçe gün Mukaddes Kitaby höwesli öwrenmek bilen doldy. Kureşiler meniň wagtymyň köp bölegini öz otagymda geçirýändigimi duýdular hem-de hiç zat diýmeseler-de biraz aladaly göründiler. Şol wagta çenli wajyp meseleleriň birnäçesi maňa düşnükli bolup başlady. Mysal üçin, ysalam pygamberler

tüýs mukaddes, günäsiz durmuşda ýaşadylar diýip öwredýär, ýöne Mukaddes Kitaby näçe köp okadygymça, şu ýerde olar düýbünden başga görnüşde — ahyry ölmeli adamlar, adamzat nesliniň ähli gowşaklyklaryna duçar edilen bolup görkezilýär. Maňa Dawudyň ten islegleriniň, Ýermeyanyň Hudaýa garşy gatyrganmasynyň we Musanyň gulak asmazlygynyň beýan edilişini okamak geňdi. Men şeýle zatlar barada şeýle anyk we açyk ýazylandygy üçin haýran galypdym, ýöne makullapdymam. Ol adamlar edil men ýaly gowşakdylar, şeýle-de bolsalar, Hudaý olary ulanypdyr... Men okamagy dowam etdim.

Bular barada pikirlenip, men gapma-garşy duýgulary başymdan geçirdim. Bir tarapdan, bu barada şeýle açyk ýazmak bolmaýan ýaly bolup göründi, beýleki tarapdan — men şeýle açyklykda hakykatyň subutnamasyny duýdum. Meniň ýarty göwräm «Bu Hudaýa dil ýetirmeklik!» diýip gygyrýardy. Men hatda bir ýa-da iki gezek Mukaddes Kitaby ýapyp, ony gapdala hem goýdum. Emma meniň içimdäki ýuwaş ses maňa: «Eger şu kitaplar täzelenen bolsa, onda näme üçin ysraýyllylar olardan bu taryhy wakalary aýyrmadylarka? Olar özleriniň ata-babalaryna has guwanýarlar ahyryn. Näme üçin şol taryhy wakalar henizem şol ýerdekä?» diýdi. Bu meniň üçin has ynandyryjydy.

Şeýle pikirler bilen, Gurhanda pygamberleriň we patriarhlaryň durmuşy bilen baglanyşykly günä geçiş barada nämedir bir zadyň bardygyny bilmek üçin men ony açdym. Gurhanda bu barada aýdylandygyny anyklamagym meni haýran etdi. Hudaýyň şol adamlarynyň köpüsi günä iş etdiler we Hudaýdan onuň üçin günäsini geçmegi soradylar. Mysal üçin, Adam ata (7-nji Süräniň 23-nji, 24-nji aýady), Nuh (11-nji Süräniň 47-nji aýady), Ybraýym (28-nji Süräniň 16-njy aýady), Musa (28:16) we Dawut (38:23–24).

Bu meniň üçin açyşdy, çünki musulmanlar olaryň ählisini günäsiz hasaplaýardylar.

Şol wagta çenli Kureşiler meniň okuwym barada aladalanyp başladylar. Bir gezek agşam hanyım Kureşi maňa:

— Masud, şeýle köp okamagyň seniň üçin zyýanlydygyna sen düşünmeli. Saňa köpräk gezelenç etmek gerek — diýdi.

Men oňa minnetdarlyk bildirdim we meniň okuwlarym üstünlikli öňe süşýär diýdim. Meniň jogabym ony kanagatlandyrmady.

— Masud, saňa Muhammediň we Isanyň durmuşlaryny deňeşdirmek gerek. Sen biziň Muhammedimiziň görelde almak üçin hakyky nusgadygyny we dünýä üçin ýeke-täk ýalkanandygyny görersiň.

Merkezi metodist ybadathanadaky gartaşan jenaba beren sözümi ýadyma salyp, ýekşenbe güni men ybadathana gullugyna ugradym. Meniň baran wagtym gulluk ýaňy başlanjak bolup duran ekeni. Men ýuwaşlyk bilen yzdaky hatara geçdim. Men hemmeleriň Isany Hudaý we Halasgär diýip atlandyrandygyna geň galsam-da, gulluk mende ullakan täsir galdyrmady. Meniň durkumyň bir tarapy muňa garşy çykýardy, şol wagtda beýleki ýarasy muny juda peýdaly we ýaraşdyryjy hasap edýärdi.

Wagyz ediji meni iň soňky hatarda gördi we wagyzdan soň mylaýymlyk bilen maňa ýüzlendi. Onuň ady jenap Winsentdi, onuň ýanynda meni gulluga çagyran jenap Messi bardy. Jenap Winsent meni özüniň otagyna çagyrdy.

Biz diýseň köp gürrüňleşdik. Mende köp sorag bardy hem-de men olary berip bilerinmi diýip soradym. Jenap Winsent baş atdy.

— Gurhanda biz dogluş, taglymat, Isanyň gudratlary we asmana göterilmegi baradaky ylmy taglymatlary tapýarys, ýöne ol ýerde «Ata» ýa-da «Ogul» diýen sözler ýok. Ýogsam, Gurhanda «Ol doglanam däl, dogranam» diýlip aýdylýar — diýip, men başladym.

Jenap Winsent men gürläýän mahalym maňa ünsli seretdi, soňra jogap berdi:

— Seniňki dogry, Masud. Gurhanda Hudaýyň örän möhüm Ady bar — «Alwadood», söýýän. Ýöne *Injil*, Hoş Habar — kim söýýän bolsa, Ol diňe bir söýmän, Ol söyginiň *özüdir* hem diýýär. Başga sözler bilen aýdanyňda, Ony diňe bir *Alwadood* diýip atlandyрмаýar, ýöne Ol tende gelen *Alwadooddyr*.

Biziň Mukaddes Kitabymyz Hudaý bilen adamzadyň aragatnaşygynyň dikelendigini şöhlendirmek üçin «Ata» we «Ogul» diýen sözleri ulanýar. Ýslam bolsa Reb Hudaýdyr, biz bolsa Onuň hyzmatkärleridiris diýip öwredýär. Ýöne Isa barada *Injil* şeýle diýýär: «Çünki Hudaý dünýäni köp söýýänligi üçin Ogluna iman edenleriň hiç biri heläk bolman, ebedi ýaşayşa gowuşsyn diýip, Özüniň ýekeje Ogluny berdi» (Ýohanna 3:16).

— Şu hem meniň düşünmeýän zadym-da — diýip, men gürrüňe goşuldym. — Isa Mesih nädip Hudaýyň Ogly bolup biler?

Jenap Winsent meniň sabysyzlygyma ýylgyrdy.

— Biz ruhy garyndaşlyk barada gürrüň edýäris, Masud, sen şoňa anyk düşünmeli. Onuň nesil dogluşy bilen hiç hili umumylygy ýok, hut musulmanlar hem şuna düşünmeýärler ýa-da düşünmek islemeýärler. Biz ruhy garyndaşlyk barada gürrüň edýäris.

Ony suratlandyryjak bolup synanyşayn. Haçanda biz Muhammet Aly Jinnahi «biziň halkymyzyň Atasy» diýip atlandyranymyzda, bu bütün Päkistanyň halkynyň ondan doglandygyny, ondan gelip çykandygyny görkezýärmä näme? Elbetde, ýok! Edil şonuň ýaly biz — mesihiler hem, Hudaýyň «Ten boýunça Dawudyň tohumyndan bolup, Mukaddeslik Ruhy boýunça ölümden dirlmegi arkaly Hudaýyň Ogludygy gudrat bilen subut bolan Öz Ogly, Rebbimiz Isa Mesih hakda» (Rimliler 1:3–4) aýdýandygyna ynanyrys.

Ol bu täsin sözleri aýdanda, onuň ýüzi ýagtyldy, men hem onuň üçin bu sözleriň nähili gymmatlydygyny gördüm.

— Emma Gurhana laýyklykda, Isa «Hudaýyň Sözi» we «Hudaýyň Ruhy» diýen ady göterýär. Şu jümleler Mukaddes Kitapda hem ulanylýar, onda Ol «Ogul» diýlip hem atlandyrylypdyr.

Eger biz Hudaýyň bakydygyna ynansak, onda Onuň Ruhy hem, gürrüňsiz baky bolmaly, Isa bolsa — Hudaýyň Ruhy. Bu Isanyň bakydygyny anyk aňladýar hem-de bizi Isa Mesihniň hudaýlygyna ynanmaga mejbur edýär. Ol gürrüňsiz bakydyr.

Men doňup galdym. Ozal maňa şeýle doly düşündirişi eşitmek hiç wagt miýesser etmändi. Men musulmanlaryň Isa barada aýdanlaryny

köp gezek eşidipdim, ýöne şu meseläniň mesihi nukdaýnazaryndan beýanyny ilkinji gezek eşidýärdim. Getirilen deliller bilen men özümi düw-dagyn edilen ýaly duýdum. Meniň ähli musulman däplerim mende şu gürrüňleri ret etmeklige itekledi, ýöne şol bir wagtda meniň ýüregimde ýylylyk peýda bolup başlady. Birden meniň ýadyma bir gezek kimdir biriniň «*Injili* okanda, musulman yslandan yüz öwürýär» diýip degişmede aýdan şahyryň sözünü ýadyma düşürdim.

Be, bu mende hem bolup bilmikä!?...

Göwnüme bolmasa, jenap Winsent meniň aladalaryma düşündi öýdýän. Ol meni gyssamady. Ahyrynda ol, mende ýene-de soraglar barmy diýip sorady. Men ýuwaşja kellämi ýaýkadym, sebäbi meniň ysalam galamyň esasy daýanjy derbi-dagyn edilipdi.

— Eger siz garşy bolmasaňyz, jenap, galan soraglarymy indiki gezekde berjek. Ilki bilen, men biziň şu gün gürrüň eden zatlarymyzy anyk öwrenmeli — diýip, men aýtdym.

Ol stoldan turdy we meniň ýanyma geldi.

— Masud, men oňat düşüňýärin. Men seni islendik wagtda görmäge şatdyryn — diýip, ol aýtdy.

Soňky birnäçe günümi men ybadathanada eşidenlerimi ysalam alymlary bilen maslahatlaşmaga bagyşladym, emma jenap Winsentiň sözlerinde jemlenen güýç mende galypty. Men onuň sözlerini unudyp bilmeýärdim. Men hatda Karaçidäki Bütindünýä Yslam federasiýasynyň merkeziniň ýolbaşçysy tanymal ysalam alymy Maulana Fazlur Rahmanyň ýanyna hem ýörite bardym. Bu adam örän işlidi, onuň bilen duşuşmak kyndy. Bir gün aşşam namazdan soň, men maslahat beriji haty alyp, onuň öýüne gitdim. Emma onuň delilleri meni ynandyrmady.

— Sen Hudaýyň Ýaradyjydygyna ynanyňmyň? — diýip, ol birden sorady.

— Hawa, gürrüňsiz, Hudaý Ýaradyjydyr.

— Şeýle — diýip, ol gürrüňini dowam etdi. — Eger sen hakyky musulman bolmak isleseň, sende Hudaý barada soraglar bolmaly

däl. Onda Muhammet näme? Sen Muhammediň — Hudaýyň Pygamberidigine, onuň dünýä üçin ýalkanandygyna we yslamyň hakyky dindigine ynanýarmyň?

Soraglaryň bu toplумы meni ýykdy. Ol şeýle zatlar barada özara pikir alyşmanyň bolup bilmejekdigine, diňe ynamyň bolmalydygyna anyk düşünje berdi.

— Jenap, men köre-körlük bilen ynanmalymy? — diýip, men soradym.

— Hatda mesihilikde hem, ynanýanyň düşünjesiz ynamy bolmaly — diýip, ol jogap berdi.

— Bolup biler, ýöne mesihilikde ol ýa-da beýleki ýagdaýyň hakykylygyny subut edýän köp sanly subutnamalar bar. Men şeýle subutnamalary musulman ynamy üçin tapmak isleýärdim.

Ol meniň üstüme düzgün baryny ýagdyrdy. Ol maňa ynanmaly, ynanmaly, ynanmaly diýip öwüt berdi. Soraglary bermezden, yslamyň esasy baş sany kadasyna ynanmaly. Şol delilleriň ählisi meniň aňyma gönükdirilendi, meniň ýüregim perwaýsyzlygyna galýardy. Eger men Mukaddes Kitabyň Üçlüge garaýşy, Isanyň Hudaýyň Ogludygyny barada gürrüň edip başlanymda, ol meni hatda diňlemedem.

Ahyrsoňunda men ötünç soradym-da ýerimden turdum. Şol wagta çenli onuň özi hem meni gapydan çykaryp kowmaga taýýardy. Ol maňa birnäçe makala berdi (olaryň käbirini onuň özi ýazypdyr) we ünsli okamagy tabşyrdy. Olaryň ählisi mesihiligiň ýoýulanlygy baradady hem-de, dogrymy aýtsam, olar meniň üçin edil ýoldaky tozan ýaly gurudy. Emma men Isanyň durmuşyny we Muhammediň durmuşyny ünsli öwrenmek hem-de olary deňeşdirmek baradaky karara geldim. Men hanym Kureşiň maslahatyny ýadyma düşürdim hem-de ony amala aşyrmagy karar etdim. Ertesi günü agşam men çen bilen Mukaddes Kitaby açdym we şu aýatlary okadym:

«Isa şägirtleriniň ýanynda bu kitapda ýazylmadyk başga-da köp alamatlar görkezdi. Ýöne bular siziň Isanyň

*Hudaýyň Ogly Mesihdigine iman etmegiňiz we iman edip,
Onuň ady bilen ýaşaýşa gowuşmagyňyz üçin ýazyldy»
(Ýohanna 20:30–31)*

Bu sözler, göwnüme bolmasa, ýörite meniň üçin ýazylan ýalydy, emma Isanyň Hudaýlygy ýene-de meniň bokurdagymda keseligine durdy, men ony hiç kabul edip bilmeýärdim. Gudratlar! Ynam! Baky durmuş! Ol nähili adam, Isa Mesih? Men Onuň beýik durmuşyny öwrenmegi hem-de onuň meni nirä alyp barýandygyny bilmegi karar etdim. Men hatda Mukaddes Kitapda ýatlanylýanyň hemmesi bolmasa-da, Gurhanda Isanyň gudratlary barada ýatlanylýandygyny bilýärdim. Hadys Muhammediň Äýy iki bölege bölendigini beýan edýär. Şeýle hem onuň keseli bejerişi, okuwçylary doýruşy we başgalar barada hekaýalar hem bar. Isanyň gudratlary Muhammede degişli edilýänlerden tapawutlanýarmyka? Emma Gurhan Muhammediň gudrat görkezmändigini kesgitli tassyklaýar! Eýsem musulmanlar Muhammediň Isa bilen deňleşmegi üçin onuň gudratlary barada aýtmaga mejburmykalar?

Men 13-nji Süräniň 7-nji aýadyndaky: «Kapyrlar bolan kimseler: „Oňa (Muhammede) Perwerdigäri tarapyndan bir aýat — mugjyza inderilsedi“ diýdiler. Siz diňe (kapyrlary Allanyň azabyndan) gorkuzyjysyňyz» diýen sözleri ýatladym.

Soňra 29-njy Süräniň 50-nji aýadynda Muhammet barada şeýle diýilýär: «Olar (kapyrlar): „Oňa (ýagny Muhammede) hem Perwerdigär tarapyndan aýat-mugjyzalar gelsedi“ diýdiler. Aýdyň: „Aýat-mugjyzalar ýalňyz Allanyň huzuryndadyr. Men bolsa, diňe (günäkärleri Allanyň azabyndan) açyk habardar edijidirin, bolany“».

Başga sözler bilen aýdylsa, Muhammet pygamber hiç haçan gudrat görkezmäge dalaş etmändir. Ýöne Isa üçin gudratlar, edil dem alyş ýaly, tebigy bolupdyr! Men bular barada pikir edenimde, maňa bir hili boldy.

Diňe Hudaý gudrat görkezip biler. Mesih gudrat görkezdi. Men Mesih — Hudaýdyr diýip logiki jemleme edip bilerinmi?

Meniň ýüregim dogada dargady: «Eý beýik Ýaradyjy, Seniň gazabyňa duçar bolanlaryň ýoluny däl, azaşanlaryň ýoluny däl, Özüniň ýalkanlaryň ýoluny maňa görkez». Men tüýs ýüregim bilen gözüm ýaşly doga okadym.

Şol wagt men otagda kimdir biriniň bardygyny hem-de maňa nämedir bir zat aýttjak bolýandygyny duýdum. Men gyssagly göz aýladym, emma hiç kimi görmedim. Emma nämedir ýa-da kimdir biri meni çagyrmagy dowam edýärdi. Men stoluň üstünde açyk duran Mukaddes Kitaba bakdym. Ol meniň ýaňyja okan sahypamdan başga ýerde açykdy. Öz gözlerime ynanman, men okadym:

«Diläň, size berler; agtaryň, taparsyňyz; gapyny kakýň, size açylar. Çünki dilän alar, agtaran tapar, gapy kakana açylar» (Matta 7:7–8).

Hudaý maňa diýdi! Hut Onuň Özi maňa şu sözleri görkezdi. Onuň meniň dogamy kabul edendigine hem-de maňa jogap berendigine düşüňip, men galpyldadym.

Bütün soňky hepdäni men Mukaddes Kitapda beýan edilenleri okamak bilen geçirdim. Men ýehudy pygamberleriniň gudratlary bilen Isanyň gudratlarynyň arasyndaky düýpli tapawudy ýüze çykardym. Maňa pygamberler, köplenç, öz güýçlerini özlerniň şahsy bähbitleri üçin ulanan ýaly bolup göründi, şol wagtda Isa bolsa hiç wagt beýle etmändir.

Mysal üçin, Ylýas pygamber Sarepatdan bolan dul aýala şeýle diýýär: «...meniň üçin kiçiräk hamyрмаya ýasa-da, maňa getir. Özüň we öz ogluň üçin bolsa soňra edersiň» (1 Patyşalar 17:13). Elbetde, pygamberler käwagt Hudaýyň güýjüni garşydaşlaryna garşy ulanypdyrlar (2 Patyşalar 1:9–14).

Ýöne Hudaýdan güýç alan Isa, Özüniň ömrüni halas etmek we duşmanlary ýeňmek üçin hiç wagt perişdeleri çagyrmandyr.

Pygamberler aýdypdyrlar: «Hudaý şeýle diýýär...» Isa bolsa hemişe aýtdy: «Hakykatdan size dogrusyny aýdýaryn...».

Muhammet bolsa özi barada şeýle diýdi:

«(Eý, Muhammet, olara) aýdyň: „Hiç şek-şübhe ýok, ki, men hem siz ýaly bir adamdyryn. Maňa (siziň) Taňryňyzyň ýalňyz Alladygyny Özi wahý edýändir. Bes, kim Perwerdigärine ýüzbe-ýüz bolmakdan umydygär bolsa, onda ýagşy amallar kysyn we Perwerdigärine bendelik etmekde bir kimsäni-de (Oňa) şärik kylmasyn!“» (18-nji Süräniň 110-njy aýady)

Isa bolsa özi barada şeýle diýýär: «Eý argynlar, agyr ýüklüler, Meniň ýanyma geliň, Men size dynçlyk bereýin» (Matta 11:28); «Atam bilen Men birdiris» (Ýohanna 10:30); «Men ýol, hakykat we ýaşaýşdyryn; Mensiz hiç kim Ata baryp bilmez» (Ýohanna 14:6).

Musulmanlar «Älem üçin Pata» diýlip atlandyrylan Muhammediň özi barada: «Aýdyň: „Men eger Alla halamasa özüme hem bir zyýan ýa peýda ýetirmäge kadyr däldirin“» (10-njy Süräniň 49-njy aýady) diýendigini bilýärler.

Isa aýtdy: «...Ähli ygtyýar ýerde-gökde Maňa berildi» (Matta 28:18).

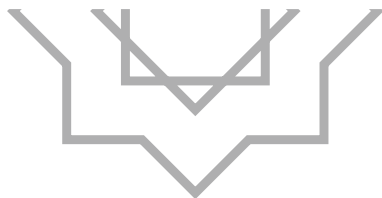
Bularyň hemmesi meni haýran galdyrdy. Meniň önümdäki, maňa öwredişleri ýaly, dünýä pata beren Muhammetdi, ýöne ol bize nähili güýç bilen şol patany berdi? Ol hem, edil biz ýaly, diňe bir ýönekeý adam bolupdyr diýip, men pikirlandim hem-de islendik musulman onuň mazaryny görüp bilýär. Ol bizi halas edip bilmeýär. Beýleki tarapdan, yslam tarapyndan juda çäkli başarnyk ýazylyan Isa özi barada: «Direliş-de, ýaşaýş-da Mendirin...» (Ýohanna 11:25) diýip, aýdyp bilirdi.

Yslamyň beýik pygamberi Medinedäki guburda baky ukuda ýatyr, Isanyň mazary bolsa boş, Ol onda üç gün bolandan soň, Onuň asmana göterilendigini köpler gördi.

Muhammet pygamber adamlaryň millionlarçasý üçin howpsuzlygy we parahatlygy aňladýar. Emma onuň özi biziň dogalarymyza we dileglerimize mätäç. Dünýäniň dine ynanýan musulmanlarynyň ählisi günde baş gezek Alladan olaryň pygamberine parahatlyk peşgeş bermegi sorayar!

Meniň aýgytly netijäni kabul etmek pursata gelendigim düşnükli. Meniň öz meselelerim boýunça ýüz tutan *mollalarym* maňa jogap berip bilmediler. Men hiç zady ýykmaq islemesem-de, olar diňe gaharlandylar, men diňe bilmek isledim. Meniň şonda hakykaty bilmek isleýşim ýaly, hakykaty bilmek isleýän köp sanly musulmanlaryň dünýäde bardygyna indi men ynanýaryn.

Tümlükdäki ýşyk

Çal saçly mähirli adam bolan jenap Messiniň ýeke özi ýaşaýardy we ol hemişe meni görmäge şatdy. Şol gün ol meni aýratyn güler ýüzli garşylady. Ol çay getirýänçä, men aşhanada garaşdym. Çayly käsämizi alyp, biz eýwana geçdik hem-de ol ýerde oturyp, dodagyňy ýakyp barýan süýji suwuklygy arkaýyn owurtlaýardyk.

Men ýakynda duran stoluň üstünde «Halas bolma» diýen kitapçanyň ýatandygyny gördüm. Men ony açdym we birnäçe sahypasyny okadym. Bu kitapda jenap Messä sorag bermäge meni oýandyran nämedir bir zat bardy.

— Musulmanlar dogruçyllygyň, Alla ynanmagyň we biziň haýyr işlerimiziň bizi halas edýändigine ynanýarlar. Mesihilikde-de şeýlemikä?

Jenap Messi kellesini ýaýkady.

— Ýok, Masud. Biz «hemmeleriň günä edip, Hudaýyň şöhratyndan mahrum bolandygyna» ynanýarys. Biz dogruçyl işlerimiz bilen özümizi halas edip bilmeris. Asmanyň astynda bizi halas edip biljek diňe ýeke at bar. Ol Isa, biziň Rebbimiz. Bu Hudaýyň merhemetini tanap, halas bolmany almagyň ýeke-täk ýoludyr.

Şol gün men ondan başga-da köp zatlary eşitdim, olara dessine ynandym. Biz uzak wagtlap gürrüňleşdik we men ahyry öz soraglaryma jogap alýandygymy duýdum.

Jenap Messi häzir maňa berýän hakykatyna özüniň durmuş tejribesinde akyl ýetiripdir. Ol 1947-nji ýylyň bölünişiği mahaly

Hindistandan Päkistana geçipdir hem-de köp ýyllap harby skladda işläpdir. Soňra ol Karaçä göçüp baryp, şondan bäri-de ol ýerde ýaşapdyr. Onuň durmuşynda birnäçe betbagtçylyklar bolupdyr. Birnäçe ýyl ozal onuň aýaly ýogalypdyr, meniň bilşime görä, olaryň çagalary bolupdyr, emma olaryň hemmesi ölüpdür. Muňa seretmezden, bu adamyň ýüzi Isa Rebbe ynamyň şöhlesi bilen şöhlenenýärdi. Men onuň öz aýdýan zatlarynyň hakyky gymmatyna oňat düşüňändigini aňdym.

Gaýtmazymdan öň, men ol mesihi taglymaty we yslamy deňeşdirýän kitaby maňa berip bilmezmikä diýip soradym, ýöne ol özünde şeýle kitap ýok diýip jogap berdi.

— Häzir Päkistanda şeýle kitaplary tapmak örän kyn, Masud. Päkistanyň hökümeti şeýle kitaplary, hatda olar bar bolsalar-da, çap etmäge rugsat bermeýär. Şeýle kitaplary saklaýan adamlara uly jerimeler salynýar.

Men bu barada ilkinji gezek eşitdim we örän geň galdym, çünki şeýle meselelerde adam özüniň meýilllerine erkin eýermeli we ähli zady, aýratyn-da iş dine degişli bolanda, näme islese şony hem öwrenmeli diýip hemişe hasaplaýardym. Jenap Messi maňa mesihi kitaplaryň birnäçesini berdi we gapa çenli ugratdy.

Men çykamazymdan öňürti, ol meniň kelläme elini goýdy we:

— Goý, Hudaý seni ýalkasyn, meniň oglum — diýdi.

Öýde maňa jenap Kureşi garaşýardy. Onda oňat täzelikler bardy. Ol poçta edarasynda boş orun tapandygyny, meniň arza üçin blanka doldurmalydygymy aýtdy. Men biçak begendim.

— Sag boluň, Api — diýip, men begenjimden samradym. Ol ýylgyrды...

— Saňa çaltrak arzaňy ibermek gerek — diýip, ol maňa adres berip duran wagty aýtdy.

— Ýöne ilki iýmeli, hemme zat sowady.

Hemmämiz oňat keýplidik. Birden hany M Kureşi:

— Masud, soňky günlerde sen ýygy-ýygydan mesihiler bilen naharlandyň. Sen biziň bilen naharlanmak isleseň, saňa oňat

ýuwunmak we stol başyna hiç hili hapa zat getirmezlik üçin kelemäni öwürmek gerek — diýip duýdurdy.

Men onuň sözlerini degişmä öwürdim.

— Api, megerem, size ýene has öte geçmek gerek!

Ol geň galmak bilen maňa seretdi. Men tarelkany göterdim we hemmelere aşagyndaky belligi görkezdim.

— Siziň görşüňiz ýaly, şu tarelkalar Hytaý Halk Respublikasynda ýasalypdyr. Ol ýerde olaryň barysy kommunistler, bu bolsa, mesihilere garanyňda, has ýaramaz; olar asla Hudaýa ynanmaýarlar ahyrin. Şu tarelkalardan nahar iýmäge oturmazdan öň, biziň hemmämize tutuş Gurhany okamak gerek diýip pikir edýärin. Sizrazy dälmi?

Hemmeler gülüşdiler.

1972-nji ýylyň fewralynda men poçta edarasyndan işe kabul edilendigim barada habar aldym. Ýöne şondan öňürti men üç aýlyk taýýarlyk geçmelidim, ol meniň ähli wagtymy aldy, netijede, men başga hiç zat bilen meşgullanyp bilmedim. Soňra men işe başladym we gullukdaky sekiz sagadyndan soň özümiň okamagymy dowam edip bilýärdim.

Men tapyp bilen ähli mesihi kitaplary okadym. Elbetde, men gulluk mahaly boş wagtlarymda hem okamak isleýärdim, emma bu mümkin däl. Meniň işim esasan, gözegçiligi amala aşyrmakdan ybaratdy. Maňa poçta bilen iberilen zatlaryň açylmandygyny, olarda gadagan edilen zatlaryň bardygyny-ýokdugyny we ş.m. barlamagy öwredipdiler. Bu jogapkärli işdi, ýöne men özüm üçin şeýle wajyp sapaklary dowam etmek üçin iş gününüň gutarmagyna sabyrlylyk bilen garaşýardym.

Bir gün agşam men günäniň we onuň ýüze çykmagynyň meselelerini öwrendim. Meni Gurhanda Isanyň günäniligi barada ýatlanylmaýandygy haýran galdyrdy. Elbetde, ol özüniň garşydaşlaryndan: «Günä eden diýip siziň haýsyňyz Meni aýyplap biler?» diýip, sorap bilýärdi (Ýohanna 8:46).

Şeýle hem Gurhanda Muhammediň günäniligi hakynda aýdylmaýandygy hakykat, emma 110-njy Süräniň 3-nji aýadynda:

«Derrew Perwerdigäriňize hamdy-sena aýtmak bilen päkläň we Ondan magrypat soraň! Elbetde, Ol tobalary kabul edýändir!»

Ýa-da 48-nji Süräniň 1–2-nji aýatlarynda şeýle diýilýär:

«(Eý Muhammet), täki Alla siziň günäleriňizden owal öten we soň geljek nârseleri (günäleriňizi) geçirmek üçin we size Öz nygmatlaryny kemally edip berip, sizi Dogry ýola düşürmek üçin hem-de size Allanyň gudratly ýardam bermegi üçin, hakykatdan hem, Biz size açyk-röwşen ýeňiş eda etdik».

Şu aýatlary okap, men Muhammediň günäsizdigi barada yslamyň häzirkî taglymaty bilen Gurhanyň nämä diýýändiginiň arasyndaky tapawuda haýran galdym.

Şeýle hem aýallar babatda Isanyň göz önüne getirişi bilen yslamyň taglymatynyň arasynda uly tapawudyň bardygy maňa mälim boldy. Mysal üçin, Onuň nika bozma baradaky taglymaty (Matta 5:31–32) yslamyň düzgünlerine düýbünden garşy gelýär. Şol wagtda Isa özüniň taglymaty bilen aýallary goraýar, Gurhan bolsa düýbünden başga zat öwredýär:

«Hatynlaryňyzdan haýsy bir aýal bozuklyk etse, onuň ýaly aýallaryň üstünden özleriňizden bolan dört kişini güwä ediň. Eger olar güwälik berseler, tä bu aýallara ölüm gelyänçä ýa-da Alla bir ýola salýança, olary öýlerinde saklaň!» (4-nji Süräniň 15-nji aýady).

Eger şu musulman aýallaryna berlen haý-haýly «deňlik» bolsa, onda ol nämä durýar! Hakykatda yslam erkeklere aýratyn artykmaçlyk berýär, aýala bolsa özüniň hususy zadynyň bir bölegi ýaly seredýär. Hatda jennetde hem aýallara hiç hili şatlyk göz önünde tutulmandyr. Erkeklere köp zat wada berlipdir — hatda ahlaksyz lezzet hem,

ýöne Gurhan aýallar barada dymýar. Aýallary erkeklerden şeýle bagly edýän şu filosofiýa meni gaharlandyrdy.

Men pikirlendim we kresloda ýuwaş otyrdym. Birden meniň gözümiň önünde şemaljagaz Mukaddes Kitabyň sahypalaryny ýeňiljek gozgady we olary agdardy. Geň galmaly zat, kitap göni meniň ýüregime ýüzlenýän ýerinde açyldy:

«Eý halkym! Onuň günälerine şarik bolup, onuň belalaryna uçramazlyk üçin, ol ýerden çykyň. Çünki onuň günäleri küdelenip göge ýetdi, Hudaý onuň günälerini ýatlady» (Aýanlyk 18:4–5).

Şu sözleri okap, men erksiz samradym. Men näme etmeli? Men hatda doga okap hem bilmeyärdim. Tereziniň bir tarapynda jennet barada musulman ylmy, beýleki tarapynda — Isanyň ýönekeý sözleri:

«Çünki ölümden direlen mahallary olar öýlenmän, äre çykman, gökdäki perişdeler ýaly bolarlar» (Mark 12:25).

Meniň pikirimçe, yslama kanunlaryň düzümi we durmuşyň ähli ýagdaýlary üçin düzgün hökmünde seredýän adamlar ýalňyşýarlar. Olar yslam aýallary azat etdi diýip gygyrýarlar. Ýöne hakykatdan hem, bu Hudaý tarapyndan döredilen aýallar üçin Onuň niýetlän azatlygymyka? Men musulman aýallarynyň ärleri bilen aýrylyşmaga hukuklarynyň ýokdugyny ýatlap, gazaba münýärim, şol wagtda ärleri erkin bolmak üçin, olara üç gezek «Talak» diýmek ýeterlik. Meniň köçä çykyp, şeýle gygyrasym geldi: «Eý yslamyň adamlary, biziň musulman durmuşymyzdaky aýrylyşan aýallara serediň. Özleriniň günlerini atasy öýünde geçirýän aýallara serediň. Olara, äri taşlandygy üçin dilegçilik edýänlere ýa-da özlerini satýanlara serediň. Horluk çekýän çagalara serediň. Yslamyň adamlary, şu aýallara serediň: olar ärleri tarapyndan öz öýlerinden kowlupdyr

hem-de mynasyp durmuş gurup bilmeýärler. Olara göz gezdiriň, biziň yslam jemgyýetimiz üçin, goý, bize utanç bolsun! Köp aýally bolup, olary hem ýeterlik derejede saklap bilmeýän ärleriň aýallaryna göz aýlaň. Eýsem, bu yslamyň arassalygynyň adyndan edilýän kanunsyzlyk dälmi?»

Men özümiň ejizligimi duýdum. Bularyň baryny men kime aýdyp biljek? Kim maňa gulak asjak? Men agladym we hakyky Hudaýy çagyrdym: «Eý meniň Hudaýym, maňa hakyky ýoly görkez!»

Şol wagtda men Päkistan poçta gullugynyň inspektorynyň kömekçisi bolup işleýärdim. Meniň wezipäm beýleki döwletlere tranzit bilen geçýän ýa-da Päkistana iberilen bikanun materiallary goýbermezlikdi. Tiz wagtdan men öz kärdeşlerimiň köpüsiniň has gelşiksiz hereketleri edýändigini bildim. Mysal üçin, bukjadan walýuta tapyp, olar ony düzgüniň görkezişi ýaly, döwlet bankyna tabşyrman, özleri alýardylar. Olar bihaýaçylyklar ýa-da beýleki gizlin edebiýatlar bilen hem şeýle edýärdiler. Bihaýaçylyklar çap edilen žurnallara ýokary poçta naçalnikleri uly isleg bildirýärdiler, olar walýutany hem oňat görerdiler.

Meniň wezipäme yslama garşy materiallary tapmak we olar barada habar bermek, şondan soň olary ýok etmek hem girýärdi. Şol wagta çenli meniň mesihilige garaýşym berkeddi, şonuň üçin-de mesihi žurnallaryny alýardym we özüm mesihilere ýazmak niýeti bilen, olardan adresleri göçürýärdim. Şeýlelikde, tiz wagtdan men dürli teologik çemeleşmeler suratlandyrylan žurnallary alyp başladym. Indi men onuň özüm üçin ol diýen peýdaly bolmandygyna düşünýärim, ýöne şonda islendik çeşmeden bilim susup alýanym üçin men bagtlydym. Şeýlelikde, men köpsanly peýdasyz düşüňjeleri kabul etdim. Olaryň arasynda mormonlar, Iýegowanyň şaýatlary, mesihi alymlary ýaly ýalan mesihiler sektalarynyň neşirleri maňa gabat gelýärdi. Emma, esasan men sagdyn mesihi kitaplardan peýdalanýandygym sebäpli, Hudaý meni, meniň hakykata ymtlyşymy gorady, ol soňra özüniň miwesini berdi.

Şol wagtlaryň dowamynda men deňeşdirmegi dowam etdim. Men Hudaýyň ýanyna gelyäniň urp-adat arassalygyna yslamyň ymtlyşy bilen mesihileriň doga okaýanyň ýüregi päk bolmaly diýen ynamyny deňeşdirdim. Maňa bu barada Ýohannanyň hoş habary örän aýdyň aýdýar: «Hudaý Ruhdur, Oňa sežde edýänler ruhda, hakykatda sežde etmelidir».

Hut Mesihiň haça çüýlenilişi baradaky meseläniň çözülişi Hudaýyň maňa hakykaty dogry görkezip biljekdigini öwretti diýip pikir edýärim. Men şu mesele boýunça birnäçe kitap okadym, emma hakyky düşünje maňa Hudaýyň özi tarapyndan berildi. Onuň Ruhunyň maňa Isanyň haça çüýlenendigine, ölendigine we asmana göterilendigine Gurhanyň özünde subutnamany görmäge mümkinçilik berendigine indi men ynanýaryn. Meniň üçin bu örän ähmiýetlidi hem-de men: «Eý Hudaý, eger şu dogry bolsa, onda meniň mesihi boljak günüm, seniň hakyky Hudaýdygyňy we Taňry Isa Mesihiň Atasydygyňy ykrar etjek günüm uzakda däl» diýip gygyrdym.

Men üç sany düşündiriş bilen gabatlaşdym. Birinjisi — Mesih, Halasgär dünýä geldi, haça çüýlendi, jaýlandy, üçünji günde direldi we kyrk günden soň göge göterildi diýen mesihi taglymat. Bu maňa düşnükli. Soňra Isa haça çüýlenmedi, ýöne dirilikde göge göterildi diýýän ortodoksal yslamyň taglymaty.

Ahyrsoňunda, çagalykdan maňa tanyş bolan: Isa haça çüýlendi, emma haçda ölmedi, diňe huşuny ýitirdi. Soňra özüne getirildi we şondan soň köp ýyllap Kaşmirde ýaşady diýýän ahmedileriň taglymaty.

Şu iki sany yslam toparynyň Gurhana esaslanmak bilen özleriniň garaýyşlaryny «subut edişleri» meni has geň galdyryýardy.

Ahmedileriň taglymaty köp zatlarda gapma-garşydy. Böllekleri jikme-jik beýan edip oturjak däl, diňe ahmedileriň ruhanylary Mesihiň ölüminiň azyndan üç çaklamasyny teklipl edýärler we biri-birleri bilen ylalaşyp bilmeýärler. Şu sebäbe görä, men olaryň düşündirişlerinden boýun gaçyrdym.

Gurhan näme? 4-nji Süräniň 156–158-nji aýatlarynda: «Ýene dinsizlikleri we Meryem barada töhmet edendikleri sebäpli hem-de „Allanyň pygamberi bolan bibi Meryemiň ogly Isa Mesih biz öldürendiris“ diýen sözleri sebäpli (Biz olary näletledik). Şeýlelikde, olar ony öldürenoklar hem, asanoklar hem. Diňe olar üçin (başga birini Isaga) meňzedip goýuldy, bolany. Elbetde, Isa hakynda dalaşyp-dartyşan kimseler onuň (öldürilendigi, öldürilmedigi) hakynda şübhe galdylar. Ol hakda diňe gümana berilýärler, bolany. Ony öldürmedikleri anyk. Belki, Alla ony öz huzuryna göterendir. Alla gudrat eýesi bolan danadyr» diýilýär.

Pygamber bolup öldürilen bolmak — elhenç masgaralyk, şonuň üçin Mesih haça çüýlendi diýmäge ýol bermek mümkin däl diýip, yslam tassyklaýar. Emma pygamberlerini öldürýän ýehudylar barada 155-nji aýatda: «Soňra ähti-peýmany bozandyklary, Allanyň aýatlaryny inkär edendikleri, pygamberi nähak öldürenlikleri we „Kalbymyz gulp“ diýendikleri sebäpli, Alla olaryň kalplaryny möhürläp goýandyr...» diýlip anyk aýdylýar. Ýöne diňe özüniň gullugy üçin ömrüni beren pygamber nähili pygamber bolmasyny bes edip biler? Tersine, bu maňa has hormatly bolup göründi.

Mesihniň ölümi baradaky hakykat nämenden ybarat? Anyk zat, jogap — Mukaddes Kitapda, musulmanlaryň köpüsiniň ýüz öwürýän, şol bir wagtda ony özleriniň düşündirişleri we salgylanmalary üçin ulanýan şol Mukaddes Kitabynda. Jogaby Resullaryň işlerinden (2:22–36) tapmak bolýar:

«Eý ysraýyllylar, bu sözleri diňläň!... Şeýlelik bilen, bütün Ysraýyl öýi siziň haça çüýlän bu Isaňyzy Hudaýyň hem Reb, hem-de Mesih edenini äşgär bilsin».

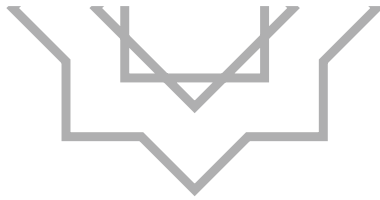
Musulmanlaryň munuň bilenrazy dældiklerini men bilýärdim. Käbirleri Isa derek Ýudas Iskariýot haça çüýlendi diýýär, beýlekileri — Kirineýli Simun diýýärler. Emma men munuň beýle dældigini bilýärdim. Eger-de ol Ýudas Iskariýot bolan bolsa, eger-de

musulmanlaryň aýdyşy ýaly, Hudaý ony daş keşbi boýunça Isa meňzeş edip ýaradan bolsa, onda ol aldawçylyk bolmazdymy? Ýudas näme üçin gygyrmady? Eýsem şeýle gizlin çalyşmalara gatnaşar ýaly Hudaý aldawçymy? Meniň bütin durkum şeýle ideýany kabul etmek islemeýärdi.

Ýöne Kirineýli Simun babatda nähili? Musulmanlaryň köpüsi onuň Isanyň haçyny göterendigi üçin, adamlar ony Isa derek kabul edipdirler we haça çüýläpdirler diýip ynanýar! Emma meniň aňym muňa hem ynanmak islemeýär. Isa, Hudaýyň hakyky pygamberi şeýle elhenç ýalana ýol berip bilermi? Bu akyla sygmajak zat. Mundan başga-da Isanyň haça çüýleniş taryhy — diňe toslama bolsa, onda biz onuň okuwçylaryny kimler diýip hasap etmeli? Olar nädip şeýle aldawçylyga gidip bildilerkä? Olar akyla sygmajak şeýle ýalançylyga razylaşyp, Hudaýa söýgini we gulak asmagy nädip okadyp bildilerkä? Bu akyla sygmajak zat. Şeýle ikiýüzliler ýerde ýa-da göklerde nädip miwe getirip bilerler?

Ýok, beýle däldir, Gurhan hem, Hadys hem Isanyň haça çüýlenendigi, ölendigi we Hudaý tarapyndan alnandygy bilen razylaşýar diýen netijä geldim. Meniň doly kanagatlanmagymda, men Isanyň şahsyýetinde Köne Ähtiň pygamberlikleri amala aşyrylypdyr diýen netijä geldim. Men kitaby ýapdym. Meniň gözleglerim soňlady, indiki ädimim barada pikirlenmäge wagt boldy.

12

Ogluň ýagtylygyna tarap

Indiki ýekşenbe güni men ybadathanada boldum we beýleki mesihiler bilen «Sen nähili beýik» diýen aýdymy tüýs ýüregimden aýtdym. Gimniň sözleri, meni öz-özüm bilen päk bolmaga çagyryp, meniň ýüregimde ýaňlanýardy.

— Masud, bir gynda iki gylyjy saklap bolmaz, bir wagtda iki taňra-da gulluk edip bolmaz. Sen çözmeli. Sen kimiň yzyna eýermeli — Muhammediňmi ýa-da Isanyň? Islendik ýagdaýda saňa saýlamak gerek — özem örän tiz wagtda — diýip, gimn gutarandan hem-de hemmeler oturandan soň men öz-özüme aýtdym.

Men saýlamagyň zerurlygyna düşüňýärdim, ýöne meniň ýagdaýym örän kyndy. Eger men Isa Mesihni yzyna eýersem, onda maşgalamdan we dostlarymdan hemişelik ýüz öwürmelidigim maňa düşnükli. Mende mundan başga-da, men yslamda galmak bilen Isanyň yzyna eýeriji bolup bilerin diýen ujypsyzja ynam bardy.

Emma şu ýerde teologiýa meselesi ýüze çykdy. Yslam meni diňe ýeke-täk hakyky Hudaýy we Onuň pygamberi Muhammedi bilmäge hem-de özüni halas etmek üçin haýyr işleri etmäge çagyryýardy. Eger-de men Mesihni yzyna eýersem, onda Onuň özi meniň üçin ähli zady eder, çünki men asla özümi halas edip bilmeýärim.

Yslam maňa meniň nädip Hudaýy begendirip biljekdigimi aýdýar, mesihilik bolsa, Mesih eýýäm adamzady Hudaý bilen ýaraşdyrmak işini bir gezek we hemişelik ýerine ýetirdi diýip

nygtaýar. Meniň günäli tebigatymyň meni Hudaýyň göwnüni tapmak mümkinçiliginden mahrum edýändigini men bilýärim.

Gurhan maňa dogruçylylar üçin, ýamanlyk etmeyänler üçin ýol görkeziji bolup göründi. Mukaddes Kitap bolsa, günäliler üçin Ýaşayş Sözüdigini has aýdyň aýdýar, olaryň arasynda resul Pawlus özüni «iň erbedi» diýip atlandyrypdyr.

Mesihiň şahsyýeti hemme zadyň merkezi boldy. Onsuz mesihligiň ähli jaýlary, edil samandan ýasalan jaýlaryň ýer titremesinde ýykylyşy ýaly ýykylardylar. Muhammet bolsa Gurhanda: «Muhammet diňe bir pygamber, bolany. Ondan öň hem pygamberler geçendir» (3-nji Süräniň 144-nji aýaty) diýlip suratlandyrylýardy. Bu iki şahsyýetiň arasynda şeýle ullakan tapawut bardy!

Wagyz-nesihat dowam edýärdi, meniň göz önümden bolsa, meniň ähli durmuşym geçýärdi. Men hemme zady zyňdym we hakykaty gözlemäge ymtyldym. Ynha, haçanda men tapdym öýden mahalymda, iki sany ägirt uly güýjüň arasynda iki jahan owarrasy bolup durun. Men öňe ylgamaga gorkýardym, ýöne yzma garap, diňe yslamyň rehimsizligini we kanunylygyny görýärdim. Men Mesihiň: «Meniň yzma eýer, men saňa rahatlyk bererin» diýip çagyryandygyny eşitdim.

Şol bir wagtda gorky bilen Kureşiler men barada nähili pikir ederler diýip garaşdym. Men olaryň gözüniň önünde gadyr bilmez, olaryň myhmanparazlygyna we mylaýymlygyna ýamanlyk bilen jogap beren adam hökmünde görünmerinmi? Ozal men hiç wagtda olaryň öýündäki ýaly söýgä duşmandym. Olar kömege mätäç, ýeke we ölüp barýan maňa penakärlik etdiler. Olar meniň üçin edil Ahabdan gizlenip ýören Ylýasa (1 Patyşalar 17) gargalaryň çörek getirişleri ýaly, maňa kömek bermek üçin Hudaý tarapyndan iberilen «perişdelerdä». Eger men olara mesihi bolmak isleýändigimi boýun alsam nähili bolar? Näbellilik sebäpli meniň ýüregim doňýardy.

Men iki çeşmeden hem maslahat almak isläp, Mukaddes Kitaby hem, Gurhany hem okadym. Men ybadathana gidýärdim, ýöne

şeyle hem yzygiderli metjide hem gatnaýardym. Men mesihileriň ruhy çopanlaryny we *mollalary* diňledim. Belli karara gelmelidigini hemişe-de duýýardym.

Meniň otagymda radio bardy. Kureşiler maňa olarda ýerleşen dessime ondan peýdalanmaga mähirli rugsat berdiler. Uzak gündogar radiogepeleşikler jemgyýetiniň berýän programmalaryny, jenap Messi ol programmalar barada maňa aýdandan bári, yzygiderli diňleýärdim. Kureşiler hem käwagt ol programmalary diňleýärdiler, ýöne ol olary az höweslendirýärdi, mundan başga-da agşamky programmalar Moskwa radiosy bilen kesilýärdi.

Bir gün irden işe gitmäge taýýarlanylýp otyrkam, men radiony diňledim. Haýsydyr bir wagyz ediji Jennet barada gürrüň edýärdi. Men çala diňledim, ýöne ol ahyrynda Mukaddes Kitapdan meni haýran galdyran aýady okady:

«Şoňa görä, „Näme iýeris?“, „Näme içeris?“, „Näme geýeris?“ diýip, gaýgy etmän... Gökdäki Ataňyz bu zatlaryň barynyň size gerekdigini bilýär. Siz öňürti Hudaýyň Patyşalygyny, Onuň dogrulygyny agtaryň, şonda bu zatlar hem size onuň üstüne goşulyp berler» (Matta 6:31–33)

Bu sözler göni meniň ýüregime gönükdirilendi. Atasy öz çagalarynyň ýüregini doly bilýär diýip, men pikir etdim. Kureşileriň öýünden kowulmaga, ýene-de öýsüz-öwzarsyz we aç-ýalaňaç entemekden gorkýandygymy diňe Ol bilýär. Şu gorkynyň maňa nähili ezýet berendigini diňe Ol bilýär. Eger zerur bolsa, bulary hem kabul edip biljekdigimi indi men bildim.

Şu günde işde men üç günlük rugsat aldym we şol бүtin wagty Mattanyň hoş habaryndan gulagymda ýaňlanýan sözlerini eşidip geçirdim. Men doga okamadym, men Hudaýyň meniň durmuşymda nähilidir Özüni görkezmegi üçin garaşdym (Ol ony heniz etmedik ýaly!). Indi men ol pikirini Hudaýdan dälidigini görýärim. Birden meniň aňyma Mukaddes Kitapdan: «...Men siziň bilen şeýle

köp wagt bolsam-da, Meni tanamadyňmy?» (Ýohanna 14:9) diýen sözler geldi.

Men Mukaddes Kitaby açdym, Ýohannanyň hoş habaryndan şol sözleri tapdym we bütin bölegi ünsli okadym (Ýohanna 14:5:9). Şu sözler, göwnüme bolmasa, göni maňa gönükdirilen ýalydy we men özümi düýbünden ysgynsyz, Oňa doly ynanmaga ukypsyz ýaly duýdum.

Meniň önümde aýna durdy, ýöne men özümiň ýüzüme seredip bilmeýärdim. Men öýde adamlaryň gezim edýändiklerini eşidýärim, kimdir biri gelýär, başgalary gidýär, ýöne men pikirlerim we gorkularym bilen ýeke özümdim. Hyýalymda men özümiň münkürlüklerimiň hemmesini täzeden gözden geçirdim we başga çykalganyň ýokdugyny gördüm. Hemme zat düşnükli.

Ýaşlygymda maňa: «Şu mekdepde oka, haçan ony gutarsaň, men seni özümiň mekdebime alaryn» diýen şol Hudaý maňa garaşýardy — men bolsa gorkýardym. Şol Hudaý söýýän eli bilen meniň hakykaty tapmagym üçin meni alyp baryardy, maňa garaşýardy — men bolsa, yza tesýärdim. «Mümkin, Ol eýýäm garaşyp ýadandyr» diýip, pikirlendim. Men birden başagaý boldum we düýbünden tukatlandym, aglap başladym.

Men halys ysgyndan gaçyp, uklan bolarly, sebäbi duýdansyz ýagdaýda otagyň içi ýiti ýagtylandy we diwarlar edil ýok bolan ýaly boldy. Meniň doňan beýnimde sahna emele geldi, men ony dessine bildim — ol Ýohannanyň hoş habarynyň 20-nji babynda beýan edilýän wakady. Men beýleki resullaryň arasynda oturan Tomasy gördüm. Ol aljyraňňy we şübheli görünýärdi. Birden men olaryň arasynda «Size parahatlyk!» diýýän Isany gördüm. Men Tomasyň geň galmakdan ýaňa agzynyň açylandygyny duýdum.

Isa Tomasa: «Barmagyňy bu ýere degir, ellerimi gör, eliňi uzat-da böwrüme degir, imansyz bolma, imanly bol» diýdi.

Tomas Isanyň aýagyna ýykyldy we: «Meniň Rebbim we Meniň Hudaým!» diýip, gygyrdy. Isa ony şeýle sözler bilen ýerinden galdyrdy:

«Tomas, sen Meni göreniň üçin iman etdiň; görmän iman edenler nähili bagtly!»

Göz önüne getirmeler ýuwaş-ýuwaşdan aýryldy. Men otagyň ortasynda durdum we edil häzir özümiň düýşümde gören we eşiden zatlarym barada pikirlenýärdim. Men onuň nähili ýüzlenmedigine örän oňat düşündim. Men edil şübheli we ynamsyz Tomasa meňzeýärdim hem-de Isa maňa Özüniň henizem meni söýýändigini görkezýärdi we yzyna eýermäge çagyryýardy.

Men birden uly göwnüçökgünligi duýdum. «Ol şu wagt meniň kalbymyň gapysynda durdy, men bolsa oňa gapyny açmadym» diýip, men pyşyrdadym. Men şeýtandan ätiýaçly bolmanym üçin, ol ýeňil ýeňiş gazandy diýen duýgy bardy. Haçanda бүтін älemiň Rebbi meniň ýüregimiň gapysyny kakýarka, men nädip oňa gulak asyp bilipdirin?

Birden ýagtylyk köpeldi. Men dyza çökdüm we: «Eý Reb, men ynanyýaryn. Meniň şübhelenmämi, meniň keçjallygymy bagyşla we meni kabul et» diýip ýüzlendim.

Men özümiň içimde ýuwaş ses eşitdim: «Men söýýänlerimiň hemmesine käýäp, terbiýe berýändirin. Şonuň üçin, yhlasly bol-da, toba et» (Aýanlyk 3:19).

Men başga adam bolup, ýerimden turdum. Göwnüme bolmasa, meniň ähli durkum «Sen nähili beýik» diýip aýdym aýdýan ýalydy. 1973-nji ýylyň 26-njy apreliniň gijesindeki ýaly şeýle rahatlyk, parahatlyk we howpsuzlyk duýgusy mende ozal hiç wagt bolmandy. Iki ýyldan hem köpräk wagtlyk öwrenmelerim we gözleglerim tamamlanypdy. Meniň ruhum ahyrsoňunda Ata Hudaýyň şöhratyna Isa Mesihini — meniň Rebbimdigini we meniň Hudaýymdygyny bildi.

Ertesi güni men jenap Messiniň ýanyna gitdim. Ol öýünde ýok ekeni, men oňa garaşmak üçin, ýakyndaky restorandan çay içmek isledim. Meniň ýüregimde ýagtylyk bardy. Jenap Messi meniň jaňyma gapyny açmak bilen geň galdy.

— Sen bu gün başga adam, Masud? — diýip, ol aýtdy, meniň hakykatdan hem başgadygymy oňa ynandyrmak bilen men

bagtlydym. Ol meniň elimden tutdy we diwarlary ýagty reňk bilen reňklenen, amatly myhman otagyna alyp bardy.

— Seniň Mukaddes Kitaby öwrenmegiň nähili geçýär, Masud — diýip, jenap Messi sorady.

Men onuň gözlerine göni seretdim we Hebeşistanly weziriň sözleri bilen: «...meniň çokundrylmagyma näme päsgel berýär?» (Res. işl. 8:36) diýip, ýöne jogap berdim.

Ol meniň sözlerimiň manysyna düşündi, ýöne onuň jogap hökmündäki garaýşynda ýylgyryş yokdy.

— Munuň näme aňladýandygyna sen düşüňýärmisiň, Masud?

— Düşüňäriň — diýip, men aýtdym. — Hudaý maňa kömek eder.

— Eger-de ölüm bolsa, Masud? — diýip, ol erjellik etdi. — Ýadyňdamy: «...sizi öldüren her kesini şunuň bilen Hudaýa hyzmat edýändir öýtjek wagty geler» (Ýohanna 16:2).

Emma şol pursatda meniň ýüregimde Hudaýyň rahatlygy hakykdy.

— Hut şonda-da: «Ata! Olary bagyşla, çünki näme edýänlerini bilmeýärler» (Luka 23:34) diýen sözleri aýdan Mesih meniň ýadymda bolar.

Şu sözleri eşidip, ol meni berk gujaklady we meni gujagynda saklap durşuna meniň üçin doga okady.

— Masud, şu gün meniň üçin bagtly gün — diýip, ol dogadan soň aýtdy.

Biz meniň çokundrylmam barada gürrüň etdik. Jenap Messi bu barada ruhy çopan bilen gürleşjekdigini aýtdy, emma men onuň ýanyna ikimiziň dessine gitmegimizi talap etdim. Biz bilelikde ybadathana gittik we jenap Winsent bilen gürrüňleşdik. Ol meniň gözleglerimiň netijesi boýunça özüniň begenjini bildirdi hem-de biz çokundrylmanyň ýakyndaky ýekşenbe gününde bolmagyny makulladyk. Jenap Winsent meniň çokundrylmamda azrak mesihiniň gatnaşmagyny teklip etdi, ýöne men çokundrylmanyň ýekşenbe günündäki ýygnaňsykdan soň bolmagyny talap etdim. Şeýle hem boldy.

1973-nji ýylyň 29-njy apreli, ýekşenbe gününüň aňsamydy. Haçanda şol gün çokundyrmanyň boljakdygy aýdylanda, ybadathana adamdan doludy. Adamlar garanjaklap başladylar; men ýerimden turdum we kafedranyň ýanyna bardym. Meniň yzymda jenap Messi durdy. Jenap Winsent meni gysgajyk tanyş etdi. Ol meniň geçmişim barada kän bir gürrüň etmedi, ýöne meniň çokundyrylmagy kabul etmegi makul bilen musulmandygym düşnükli, özem has üýtgeşikdigi öz-özünden bellidi. Bu jenap Winsentiň Karaçide mahaly geçiren iň soňky çokundyrmasıdy. Şondan tiz wagtdan soň ol Sautholla — Londonyň bir künjegindeki Päkistan ybadathanasyna geçirildi, şol ýerde hem ömrüniň ahyryna çenli gulluk etdi.

Çokundyrylmanyň syrlary ýerine ýetirilýärkä, men Isanyň şägitlerini ýatladym, olara şeýle diýlipdi:

«Sonuň üçin, gidiň-de, bütin milletleri şägirt ediň, olary Ata, Ogul we Mukaddes Ruhun ady bilen çokundyryň. Size tabşyran ähli zatlarymy berjaý etmegi olara öwredin».
(Matta 28:19–20).

Men jenap Winsentiň uzaklaşýan sesini eşidýärim: «Atanyň, Ogluň we Mukaddes Ruhun ady bilen seni çokundyrýaryn». Birnäçe ýyl ozal bu sözler meniň üçin hiç zatdy, emma şol gün men Mukaddes Kitabyň sözlerini doly duýdum we olara düşündim:

«Ýa-da Mesih Isa çokundyrylanlarymyzyň barynyň Onuň ölümine çokundyrylandygyny bilmeýärmisiňiz? Atanyň şöhraty arkaly Mesihini ölümden direlişi kimin, biz hem täzelenen ýaşajyşda gezer ýaly, çokunma arkaly Onuň bilen bile ölüme gömlendiris» (Rimliler 6:3–4).

Ýygnanyşykdan soň meni gutlamak üçin hemmeler meniň daşyma ýygnanyşdylar. Jenap Messi meni täze ýoldaşlarym bilen tanyşdyrды we az wagtyk menden daşlaşды. Haçanda köpler

dargaşansoň, oňa garaşmagy makul bilip, men hem ybadathanadan çykdy. Şol wagt men nämedir bir zat barada ýaňraýan üç sany ýaş adamy gördüm. Olaryň ýanyna dördünji adam bardy hem-de maňa olaryň gürrüňleriniň bölegi eşidildi:

— Men size bu ýerde köpden bäri garaşýaryn — diýip, ol garanjaklap gürrüňe başlady. — Näme boldy? Ýygnanyşyk giç gutardymy?

— Hawa, dost jan — diýip, ýaş adamlaryň biri jogap berdi. — Şu gün *musla* (ýigrenilip musulmanlara dakylan lakam) mesihi boldy. Ýigit gyzyklandy.

— Ol häzir nirede? — diýip, ol sorady. — Oňa seredesim gelýär.

— Biz ýygnanyşykda bolmadyk — diýip, jogap berdiler. — Biz häzirjek geldik we ony görmedik. Haçandyr bir wagt ýene göreris.

Ruhy pese düşme nähili tiz bolýar! Haçanda men özüme aýdylan şeýle elhenç sözi eşidenimde, ýüregim gysyldy, men aýak aldygyna ylgamaga taýýardym. Emma burçdan jenap Messi göründi. Ol maňa tarap howlугýardy.

— A, ynha-da sen, Masud — diýip, ol ýylgyrmak bilen aýtdy. — Ýör baraly, men ol ýaş adamlar bilen seni tanyşdyraýyn.

Olaryň jenap Messi bilen oňat tanyşdygy düşnükli. Ol meni tanyşdyrды. Olar meniň olaryň gürrüňini eşidendigime düşüniп, aljyraňňylykda, ol aýakdan beýleki aýagyna basýardylar.

Şol agşam öýüme gaýdyp gelýärkäm, men jenap we hanym Kureşileriň soraglaryndan biraz gorkýardym, ýöne hemmesi adaty ýaly boldy.

Meniň otagym, hemişe bolşy ýaly, arassa we gelşiklidi. Krowatyň üstünde çalam-çaş bolup ýatan kitaplar ýerine goýlupdy. Özümiň şeýle bagtly bolan ýerimde, men geljekde hem özümi edil öýümde ýaly duýup bilermikäm diýip oýlandym. Hammamdan çykyp, men stuluň arkasynda namazlygyň durandygyny gördüm. Men şu namazlygyň üstünde dyzymy epip, ýygy-ýygydan namaz okandygymy ýatladym, elbetde, bir ýyl ozal maňa Medine mukaddes şäherinden sowgat diýip beren hanym Kureşiň mähremligini hem

ýatladym. Men şu ýerde: «Hudaý, maňa dogry ýoly görkez» diýip, ýygy-ýygydan doga okaýardym.

Aýgytly hereketim bilen men namazlygy şaka goýdum. Hudaýa şükür, indi men hakykat ýolundadym we Hudaýa islendik wagtda, islendik ýerde we islendik ýagdaýda baryp bilýärdim. Men azatdym!

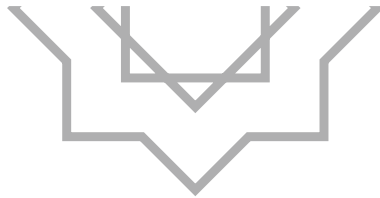
«Gurhany näme etmeli?» diýip, men pikirlendim. Nazarym stoluň üstündäki özüme oňat tanyş kitaba düşdi. Ony hem şaka goýmalymy we ýatdan çykarmalymy? Ol maňa indi gerek bolmazmy? Yüregimiň çuňlugynda şeýle edip bilmejekdigimi men bilýärdim. Bu kitap meniň musulman dostlarym üçin subutnamady. Haçanda menden öz ynamym barada soranlarynda, men şu kitabyň sahypalarynda Isa Mesihi nähili açandygymy gürrüň berip bilerin. Men özümiň hakykat gözleglerimde hut Gurhana daýandym, hut şony hem men özümiň şaýatlyklarymda peýdalanaryn.

Uklamazdan öň, men Mukaddes Kitaby açdym we Matta 10:16–23-den okadym:

«Ine, Men sizi... goýunlar ýaly ýollaýaryn; ...size dogrusyny aýdýaryn, Ynsan Ogly gelyänçä, siz Ysraýylyň ähli şäherlerine asla aýlanyp bilmersiňiz».

Men Oňa bu habary üçin minnetdarlyk bildirip, gapdalyma öwrüldim-de, edil çaga ýaly ukladym.

13

Öňe hereket edip

Tiz wagtdan Kureşileriň maşgalasy meniň metjide gatnamagy bes edendigimi we gaýdyp öýde namaz okamaýandygymy aňdy. Olar men dini ynanjymy ýitirendir öýdüp güman etdiler we günleriň birinde jenap we hanym Kureşiler bu hakda menden göni soradylar. Men inkär etjek bolmadym hem-de mesihi bolandygymy boýun aldym. Soňky birnäçe hepdäniň dowamynda olaryň maňa bolan garaýşy doly üýtgedi.

Şol wagta çenli işdäkileriň hemmesine meniň Mesihe ynanýandygym belli bolupdy. Kärdeşlerimiň käbirleri eger men Gurhandan ýüz öwürsem, maňa oňat iş bermegi ýa-da daşary ýurda gitmäge kömek etmegi wada beren daşary ýurt missionerleriniň çenňegine ilendir öýdüp çak etdiler. Ýöne muňa ak ýürekden gyzyklanarlar hem boldy. Munuň özi Mesihiň meniň üçin näme aňladýandygy barada pikir alyşmaga täsin mümkinçilik berdi.

Emma dartgynlylyk işde bolşy ýaly, öýde-de güýçlendi, meniň Mesihe gepsiz-gürrüňsiz berlenligime gutarnykly göz ýetiren Kureşiler öz öýlerinden gitmäge, öz günümi özümiň görmegime wagt bolandygyny aýtdylar.

Men olaryň öýündäki in soňky gijämi hyzmatkärleriň otagynda geçirdim. Men öz ömrümiň ýene-de bir sahypasynyň tamam bolandygyny duýdum. Şol gije ybadat etmek üçin dyzlarymy epip, öz gökdäki Atama şeýle diýdim: «Atam, eger-de meniň ýene-de köçede bolmagyma Seniň erk-islegiň bolsa, men garşy bolup durjak däl».

Men Onuň öz dogamy kabul edendigini duýdum, ýöne ömrümiň şu öýdäki dört ýylynyň içinde ilkinji gezek gaty ýerde ýatamda, kelläm ýatlamalardan doldy. Ahyrsoňy ukladym we jahan gowy ýagtylanda oýandym. Ýaýdanjaňlyk ýene-de gurşap aldy. «Masud — diýip, özüme aýtdym. — Henizem bir pille. Git-de ötünç sora we özüni gowy görýän bu maşgalada gal. Näme ýitirýändigini barada oýlan. Öz işiň hakda, öz geljegiň barada oýlan...». Ýöne men Taňry Isany ýatladym, onuň kyrk gije-gündizi çölde geçirendigini ýatladym. Men Onuň şeýtana beren jogabyny ýatladym: «Öz Hudaýyň Rebbe sežde et, diňe Oňa gulluk et».

Men ýerimden tarsi galdym, howlukmaçlyk bilen goşumy aldym we otagdan çykdy. Derwezäniň agzynda badymy gowşatdym, özüň üçin köp wagtlap gonalga bolan jaýa gaňrylyp garadym. Derwezededen çykyp, köçe bilen gitdim. Gaýdyp yzma garamadym.

Mesihi bolanyndan soň geçen ýyllaryň içinde garyndaşlarym, dostlarym we käredeşlerim meni öz watanyma dönüklükde, ata-enä gulak asmazlykda, Hudaýa dil ýetirmekde — üç hudaýa sygynmakda ençeme gezek ýazgardylar. Bu — mesihi ynançlaryna we köp musulmanlaryň okamaga gorkýan Mukaddes Kitabyna doly düşünmezlik — meniň ýüregimi ýiti ýaralady. Mesihiler ýerdäki häkimiýete boýun bolmaly (1 Pet. 2:13–14), ata-enäni hormatlamaly (Müsürden çykyş 20:21) we öz Hudaýyňy — ýeketäk, hakyky Hudaýyňy söýmeli (Matta 22:37) diýip, örän düşnükli ýazylypdyr ahyryn.

Hatda mesihi doganlarym hem: birleri meniň olaryň toparyna degişli bolmanlygym üçin, beýlekileri bolsa meni diňe zat gyzyklandyrany üçin mesihi bolandyr öýdüp, üçünjileri ybadathana içalyçylyk etmek üçin iberilen hökümet agenti hasaplansoňlar maňa şübhelili garadylar.

Men nirä barsam, ähli ýerde Isa Taňryma söýgim hakynda paýlaşýardym, bu bolsa köplenç meniň işimi ýitirmegimiň sebäbi bolýardy. Meni ýene we ýene-de «Ugra bu ýerden, hapa zibilçi,

gaýdyp hiç haçan dolanaýma!» diýen goh bilen işden we kwartiradan çykaryýardylar. Ýöne men şeýle ýagdaýlaryň ählisinde kalbymda parahatlygy we asudalygy sakladym. Men Mesihini näçe gezek kowlanyny ýatladym. Hudaýyň ruhy maňa köşeşdiriji we güýç beriji sözleri getirýärdi: «...Bugdaý dänesi ýere gaçyp ölmese, ýalňyz galar, ýöne öläýse, köp hasyl berer» (Ýohanna 12:24).

Howsalalar, yzarlanmalar, ejirler. Hawa, men olaryň hemmesini çekmeli boldum. Menden «Bu ykmanda durmuş seni nädip kanagatlandyrýar? Ömrüň ahyryna çenli sergezdanlyk etmek isleýärmiň? Eýsem, bu seniň gözlegleriň maksadymydy?» diýip soradyrlar.

Ýok, meniň gözleglerimiň maksady hakykaty, ata-babalarymyň maňa miras galdyrmak islän bu boş durmuşyndan meni halas etjek hakykaty tapmakdy. Hudaýyň özi meniň ýüregimi açdy we oňa hakyky ýoly — dünýäni ýaratmazdan ozal Öz saýlan ýoluny görkezdi. Ol adamzady Hudaý bilen ýaraşdyran ýol — Isa Mesih. Ol öz ölümi bilen şýtany ýeňmegi başardy we öz ömrüni sütemde geçirmäge mejbur bolanlary azat etdi.

Mesih bolup, men özümiň muňa mynasyp dälidigime düşündim, ýöne şol bir wagtda Hudaýyň gözlerinde meniň bahamýň biçak uludygyny bilýärim. Ýnha, şonuň üçin hem Ol Öz Sözüniň üsti bilen maňa şeýle diýýär:

«Munuň üçin size diýýärim, näme iýip, näme içerin diýip, janyňyzy, näme geýerin diýip, teniňizi gaýgy etmäh. Jan iýmitden, ten egin-eşikden ýokary dälmidir? Göğüň guşlaryna serediň, olar ne ekýärler, ne orýarlar, ne-de ammarlara üýşürýärler. Gökdäki Ataňyz onda-da olary iýmitlendirýär. Siz olardan gymmatly dälmissiňiz?» (Matta 6:25–26).

Men öz ömrümiň maňa degişli dälidigini bilýärim. Men ony Isa meýletin berdim we Ol meniň üçin nämäniň has gowudygyny özi

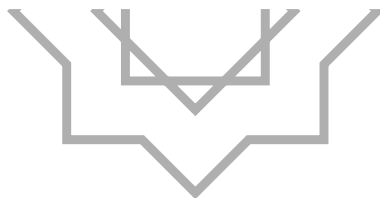
bilýär. Men maşgalamy ýitirsem-de, meni gorkuzsalar-da meniň Hudaýym meni köşeşdirýär:

«Bedeni öldürip, jany öldürip bilmeýänlerden gorkman, eýsem dowzahda hem teni, hem jany ýok etmäge gudraty bar bolan Hudaýdan gorkuň. Iki serçe bir köpüğe satylmaýarmy? Muňa garamazdan, Ataňyzdan rugsatsyz olaryň biri-de ýere gaçýan dälidir... Munuň üçin gorkmaň, siz köp serçelerden gymmatlysyňyz» (Matta 10:28–29, 31).

Durmuşdaky ähli kynçylyklarda, şübhelenmelerde we synaglarda, ýekelikde, ýadawlykda we lapykeçliklerde Ol kömege gelyär, we şonuň üçin men Ony öwüp arşa çykarýaryn hem-de şöhratlandyryýaryn. Edil resul Pawlus ýaly men: «Meni urdular, ýöne ölemok; meni gynadylar, ýöne men hemişe şatlanýaryn; men garyp, ýöne meniň köpleri baýatmaga mümkinçiligim bar, meniň hiç bir zadym ýok, ýöne Hudaýyň perzendi bolup, ähli zada eýelik edýärim; men ölerin, ýöne baky ýaşaryn» diýip, aýdyp bilýärim. Men ähli hormatlary özümiň Taňrym Isa Mesihi *tanaýşym* bilen deňeşdirenimde hiç zatça görüp biljek. Ol kimdir biriniň ölmegini islemeýär, ýöne «bütün adamlaryň gutulmagyny, hakykat bilimine ýetmegini isleýändir» (1 Tim. 2:3–4).

«Bu gün Onuň sesini eşitseňiz, ýüregiňizi gatatmaň» (Ýewreýler 4:7; Zebur 95:7–8).

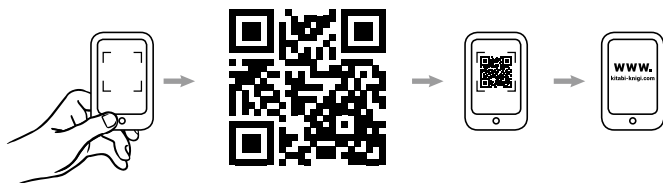
Mazmuny

Minnetdarlyk	3
1. Düýş	5
2. Ahmedileriň arasynda geçen çagalyk ýyllarym	7
3. Men ösüp ulalýaryn	21
4. Oňa ýakynlaşma	32
5. Hakykata tarap ymtylýaryn	50
6. Meniň öz nukdaýnazarymy goramagym	66
7. Gaçyş	75
8. Günorta tarap	92
9. Öz-özümi öldürmegiň bosagasyndan geçip...	109
10. Mukaddes Kitap we Gurhan	119
11. Tümlükdäki yşyk	131
12. Ogluň ýagtylygyna tarap	140
13. Öňe hereket edip	149

kitabi-knigi.com

Islendik bölümi, tutuş maşgala üçin mugt
ekitaplary komputeriňe ýükle we oka.

ÝAGTYLYGA TARAP

STIWEN MASUD

Ýaş ýigit hökmünde Stiwen wepaly musulman bolmak isledi. Ol Gurhany öwrendi. Ol öz mugallymlaryna gulak asdy. Ol hatda öz imanyny suwuň üstünde ýöremäge çalşyp synap gördi! Emma nämedir bir zat onuň kanagatlanmasyny inkär etdi, şonuň üçin ol hakykatyň — islendik gymmatbaha durýan hakykatyň gözleginde uzak we agyr syýahatyny geçirdi. Ol bu syýahatynyň hekaýatyny mylaýymlyk we öz şahsy zehini bilen gürrüň berýär, ýagny bu okyjylarda бүтін өмүрlerine we başdan geçirmelerinde hemişelik galar.